

Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ' Γυμνασίου

Σημειώσεις - Αποδελτίωση Υλικού

Γιώργος Ασημακόπουλος, Φιλολόγος

Γιώργος Ασημακόπουλος

Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ΄ Γυμνασίου
Σημειώσεις - Αποδελτίωση Υλικού

ISBN: 978-960-93-7480-4
Οκτώβριος 2015

www.mathissi.gr
email: mathissi@gmail.com

Άδεια Creative Commons 4.0
Αναφορά Προέλευσης - Μη εμπορική χρήση
Παρόμοια διανομή

Επιτρέπεται στον αναγνώστη η αναπαραγωγή του έργου (ολική, μερική ή περιληπτική, με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), η διανομή, η παρουσίαση στο κοινό και η τροποποίηση, απόδοση κατά παράφραση ή η διασκευή του, υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: αναφορά της πηγής προέλευσης, μη εμπορική χρήση και, αν τροποποιήσετε ή δημιουργήσετε περαιτέρω βασισμένοι στο έργο, θα μπορείτε να διανεμίτε το έργο που θα προκύψει με την ίδια ή παρόμοια άδεια.

Αναλυτικές πληροφορίες για τη συγκεκριμένη άδεια CC διαβάστε στο:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Αυτό το τεύχος **απευθύνεται σε μαθητές** επιχειρώντας να τους προσφέρει με συστηματικότερο τρόπο την ύλη του σχολικού εγχειριδίου της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας Γ΄ Γυμνασίου. Έχουν συμπεριληφθεί **41** από τις **ενότητες** του βιβλίου που συνήθως διδάσκονται.

Η ύλη έχει συμπυκνωθεί, έχει κατηγοριοποιηθεί, έχουν επιστρατευθεί **σχήματα** και ειδικά **σημάδια/σύμβολα**, ώστε να διευκολυνθεί η μελέτη και η απομνημόνευση του υλικού.

Αξιοποιώντας την εμπειρία μας στη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος, διανθίσαμε το υλικό με ενδεικτικές **εικόνες**, που συμπληρώνουν τα γεγονότα, και με **υποσημειώσεις-επεξηγήσεις**, η ανάγκη των οποίων έχει αναδειχθεί από τους ίδιους τους μαθητές κατά τη διδασκαλία.

Στο μάθημα της Ιστορίας το σχολικό εγχειρίδιο είναι συχνά - αναπόφευκτα- το σημείο αναφοράς. Γι' αυτό, το κείμενο εδώ ακολουθεί τη διάρθρωση, τη λογική και σε πολλά σημεία τη διατύπωση του σχολικού βιβλίου, ώστε ο αναγνώστης να βαδίζει πάνω σε γνωστά μονοπάτια.

Οι εικόνες έχουν αντληθεί από το διαδίκτυο, όπως και οι επιπλέον πληροφορίες των υποσημειώσεων, οι οποίες προέρχονται κατά κύριο λόγο από τη Βικιπαίδεια, διασκευασμένες όπου χρειάζεται για τις ανάγκες της αποδελτίωσης.

Το τεύχος αυτό παρέχεται δωρεάν για εκπαιδευτική/διδακτική χρήση. Η εκπόνησή του έγινε με γνώμονα τη διευκόλυνση των μαθητών στο καθημερινό μάθημα, αλλά και στις ωριαίες και επαναληπτικές δοκιμασίες (τεστ και διαγωνίσματα).

Ελπίζουμε σε βελτίωσή του με βάση την ανατροφοδότηση που θα λάβουμε. Για κάθε παρατήρηση ή υπόδειξη μπορείτε να επικοινωνείτε ηλεκτρονικά στο παραπάνω email.

Γιώργος Ασημακόπουλος
Οκτώβριος 2015

Περιεχόμενα

1. Η εποχή του Διαφωτισμού	6
2. Η αμερικανική επανάσταση	8
3. Η έκρηξη και η εξέλιξη της γαλλικής επανάστασης (1789-1794)	10
5. Ο ελληνισμός από τα μέσα του 18 ^{ου} αι. έως τις αρχές του 19 ^{ου} αι.....	13
7. Η Φιλική Εταιρεία και η κήρυξη της ελληνικής επανάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες	15
8. Η εξέλιξη της ελληνικής επανάστασης (1821-1827)	16
9. Πρώτες προσπάθειες των επαναστατημένων Ελλήνων για συγκρότηση κράτους	17
10. Ελληνική επανάσταση και Ευρώπη	18
12. Η ωρίμανση της βιομηχανικής επανάστασης	21
13. Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της βιομηχανικής επανάστασης.....	23
17. Ο Ι. Καποδίστριας ως κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831). Η ολοκλήρωση της ελληνικής επανάστασης.....	26
18. Από την άφιξη του Όθωνα (1833) έως την 3 ^η Σεπτεμβρίου 1843	27
19. Από την 3 ^η Σεπτεμβρίου 1843 έως την έξωση του Όθωνα (1862).....	28
20. Από την έξωση του Όθωνα (1862) έως το κίνημα στο Γουδί (1909)	30
21. Το κρητικό ζήτημα (1821-1905)	31
22. Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων	33
23. Η ελληνική οικονομία και κοινωνία κατά τον 19 ^ο αιώνα.....	35
27. Το κίνημα στο Γουδί (1909).....	38
28. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρωθυπουργός: η βενιζελική πολιτική τής περιόδου 1910-1912.....	40
29. Οι βαλκανικοί πόλεμοι	41
30. Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια αμέσως μετά τους βαλκανικούς πολέμους.....	43
31. Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου	45
32. Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – Ο Εθνικός Διχασμός	47
33. Η ρωσική επανάσταση	49
34. Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις	51
35. Οι διεκδικήσεις της Αντάντ και της Ελλάδας στην Οθωμανική αυτοκρατορία	54
36. Ο Ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου	55
37. Το τουρκικό εθνικό κίνημα.....	56
38. Ο μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922)	57
39. Εξελίξεις σε Ελλάδα και Τουρκία μετά τον μικρασιατικό πόλεμο	59
40. Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και η Μεγάλη Ύφεση.....	61
41. Κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης του 1929.....	62
42. Πολιτικές διαστάσεις της κρίσης του 1929	63
43. Η Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Η δικτατορία της 4 ^{ης} Αυγούστου 1936.....	65
44. Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο	66
45. Τα προμηνύματα και τα αίτια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου	68
46. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος.....	70
47. Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο	72
48. Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση	73
49. Τα αποτελέσματα του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.....	75
50. Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης.....	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1. Η εποχή του Διαφωτισμού

Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17^ο και τον 18^ο αιώνα

Σημαντικές μεταβολές:

- θεαματική αύξηση του πληθυσμού
- μεταβολές στην αγροτική οικονομία
  - δημιουργία μεγάλων αγροκτημάτων
  - εφαρμογή νέων μεθόδων
  - επέκταση χρήσης μηχανημάτων
- ανάπτυξη εμπορίου ανάμεσα στην Ευρώπη, Αφρική, Αμερική (τριγωνικό εμπόριο)
- μεταβολές στη διαδικασία παραγωγής μεταποιημένων προϊόντων
- συσσώρευση κεφαλαίων στα χέρια ευρωπαίων επιχειρηματιών

Κοινωνικές μεταβολές:

αστική τάξη (βιομήχανοι, τραπεζίτες, μεγαλέμποροι) → ενίσχυαν διαρκώς τη θέση τους
αριστοκράτες → αμύνονταν προσπαθώντας να διαφυλάξουν τα προνόμιά τους
αγρότες / ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα → ζούσαν σε άσχημες συνθήκες

Πρωτοπόροι διανοούμενοι:

Φράνσις Μπέικον (Βάκων): κάθε επιστημονική θέση πρέπει να επαληθεύεται με πείραμα

Ρενέ Ντεκάρτ (Καρτέσιος): η συστηματική αμφιβολία είναι ο δρόμος προς την αληθινή γνώση

Τζον Λοκ: οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα φυσικά δικαιώματα

Ισαάκ Νιούτον (Νεύτων): εφαρμόζοντας την επαγωγική μέθοδο, διετύπωσε τον νόμο της παγκόσμιας έλξης και υποστήριξε ότι το σύμπαν λειτουργεί με βάση φυσικούς νόμους

Το κίνημα του Διαφωτισμού

Βασικές θέσεις των Διαφωτιστών:

- απόρριψη κάθε αυθεντίας
- κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης
- αποδοχή της λογικής ως του μόνου ασφαλούς τρόπου ερμηνείας του κόσμου
- πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί να προοδεύει διαρκώς

Κορυφαίοι Διαφωτιστές: Ρουσό, Βολτέρος, Ντιντερό, Μοντεσκιέ, Ντ' Αλαμπέρ.

Διαφωτισμός και πολιτική

Η ανερχόμενη αστική τάξη με τον διαφωτισμό διαμόρφωσε τα πολιτικά επιχειρήματα που ήταν αναγκαία για να διεκδικήσει τη συμμετοχή της στη λήψη πολιτικών αποφάσεων.

Θεμελιώδεις έννοιες

Τα **φυσικά δικαιώματα**: για τους διαφωτιστές όλοι οι άνθρωποι, μόνο και μόνο επειδή είναι άνθρωποι, έχουν ορισμένα (βασικά) δικαιώματα, τα οποία δεν μπορεί να καταργήσει καμία εξουσία.

Το **κοινωνικό συμβόλαιο** (Τζον Λοκ): τα άτομα δέχτηκαν να παραχωρήσουν ορισμένες από τις ελευθερίες τους, προκειμένου να συμβιώσουν και το κράτος εγγυήθηκε αυτή τη συμφωνία, το κοινωνικό συμβόλαιο. Αν το κράτος παραβεί τους όρους αυτού του κοινωνικού συμβολαίου και γίνει τυραννικό, τότε οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα της αντίστασης. (Ρουσό) Η πολιτική εξουσία πρέπει να βρίσκεται στα χέρια του λαού και όχι κάποιου ηγεμόνα.

Η **γενική βούληση** (Ρουσό): η σύνθεση των ατομικών βουλήσεων μέσα από την οποία εκφράζεται το δημόσιο συμφέρον.

Η **διάκριση των εξουσιών** (Μοντεσκιέ): οι φορείς της εξουσίας θα πρέπει να είναι διαφορετικοί· η εκτελεστική εξουσία να ασκείται από το σώμα που εφαρμόζει τους νόμους, η υποθετική από το σώμα που θεσπίζει τους νόμους και η δικαστική από εκείνους που ελέγχουν την τήρηση των νόμων.

Σπουδαιότητα των θέσεων του Διαφωτισμού:

Φωτισμένη δεσποτεία: ορισμένοι μονάρχες εφάρμοσαν κάποιες από τις ιδέες του διαφωτισμού για να κάνουν το κράτος τους πιο αποτελεσματικό και να ισχυροποιήσουν έτσι την εξουσία τους.

Διαφωτισμός και θρησκεία

Κάποιοι (διαφωτιστές) ήταν άθεοι κάποιοι ήταν ντεϊστές¹. Όλοι ασκούσαν αυστηρή κριτική στην Καθολική Εκκλησία, κατηγορώντας τη για φανατισμό.

Ζητούσαν καθιέρωση της ανεξιθρησκείας, για να απαλλαγούν οι άνθρωποι από τη μισαλλοδοξία².

Διαφωτισμός και εκπαίδευση

(βιβλίο «Αιμίλιος» του Ρουσό) Η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην προσωπική αναζήτηση του διδασκόμενου. Ο δάσκαλος όχι ως αυθεντία, αλλά να θέτει ερωτήματα και να οδηγεί τον μαθητή στην ανακάλυψη απαντήσεων.

Διαφωτισμός και οικονομικός φιλελευθερισμός

Κριτική προς τον μερκαντιλισμό (:κρατικό παρεμβατισμό στην οικονομική ζωή)

Φυσιοκρατία (Κενέ): η οικονομία θα έπρεπε να αφηθεί να λειτουργήσει «φυσικά», δηλαδή δίχως τις κρατικές παρεμβάσεις του μερκαντιλισμού³.

Οικονομικός φιλελευθερισμός (Άνταμ Σμιθ): η κριτική στον μερκαντιλισμό γέννησε τον οικονομικό φιλελευθερισμό, που υποστήριζε ότι το κράτος δεν πρέπει να παρεμβαίνει παρά ελάχιστα στην οικονομική ζωή.

Η Εγκυκλοπαίδεια (Ντιντερό, Ντ' Αλαμπέρ)

Οι ιδέες του Διαφωτισμού συνοψίστηκαν στην Εγκυκλοπαίδεια, ένα συλλογικό έργο 33 τόμων, στο οποίο παρουσιάστηκαν όλες οι νέες γνώσεις καθώς και νέες ιδέες και αντιλήψεις για διάφορα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και άλλα θέματα.

Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

Αρχικά διαδόθηκαν στα ανώτερα μορφωμένα κοινωνικά στρώματα. Αργότερα, με την κυκλοφορία εκλαϊκευτικών⁴ βιβλίων διαδόθηκαν σε ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας. Σύντομα ξεπέρασαν τα όρια της Γαλλίας και διαδόθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη.

---

¹ **Ντεϊσμός**: θρησκευτική και φιλοσοφική θεωρία που γνώρισε μεγάλη διάδοση μεταξύ των μορφωμένων την εποχή του Διαφωτισμού. Κατά τον ντεϊσμό, ο θεός είναι μεν ο δημιουργός του κόσμου, αλλά δεν ρυθμίζει την τύχη του και δεν παρεμβαίνει στις ανθρώπινες υποθέσεις.

² **μισαλλοδοξία**: το να μισούμε κάποιον γι' αυτά που πιστεύει

³ **μερκαντιλισμός**: (<merchant=έμπορος) οικονομική πρακτική που κυριάρχησε στην Ευρώπη από τον 16ο έως και τον 18ο αιώνα και αξιολογούσε τον πλούτο μιας χώρας με κριτήριο τα αποθέματά της σε πολύτιμα μέταλλα (π.χ. χρυσό, ασήμι). Για τον μερκαντιλισμό, η αξία των εξαγωγών έπρεπε να είναι υψηλότερη από την αξία των εισαγωγών, ώστε με το πλεόνασμα να αγοράζονται (από το κράτος) πολύτιμα μέταλλα. Για να επιτευχθεί αυτό, το κράτος παρενέβαινε δραστικά στην οικονομία επιδιώκοντας την αύξηση των εξαγωγών και τον περιορισμό των εισαγωγών (λ.χ. με την ενίσχυση των εγχώριων βιομηχανιών, την επιβολή υψηλών δασμών σε κάποια εισαγόμενα προϊόντα κλπ). Η πολιτική αυτή όμως έθετε σοβαρούς φραγμούς στην οικονομική δραστηριότητα των αστών, οι οποίοι πρωτοστάτησαν στο κίνημα του διαφωτισμού.

⁴ **εκλαϊκευτικών**: απλουστευμένων

2. Η αμερικανική επανάσταση

Οι αγγλικές αποικίες στην Αμερική

Ανατολικά παράλια Β. Αμερικής (1607-1732): 13 αποικίες υπό αγγλικό έλεγχο.

Προέλευση πληθυσμού: κυρίως Άγγλοι και Γάλλοι, αλλά και Γερμανοί και Σουηδοί.

Ιδιότητα πληθυσμού: τεχνίτες και κατεστραμμένοι μικροεπιχειρηματίες, θύματα θρησκευτικών διώξεων αλλά και κατάδικοι.

Αποικίες του βορρά (1763): 1.000.000 κάτοικοι (40.000 μαύροι σκλάβοι - περ. 4%).

δυναμική αγροτική οικονομία, ακμαίο εμπόριο, τα πρώτα πανεπιστήμια

Αποικίες του νότου (1763): 750.000 κάτοικοι (300.000 μαύροι σκλάβοι - περ. 40%).

μεγάλες φυτείες καπνού, ρυζιού και βαμβακιού.

ιδιοκτήτες: ευρωπαίοι

καλλιεργητές: μαύροι σκλάβοι

Διοίκηση αποικιών: Κυβερνήτης (διορισμός από την Αγγλία)

Συνέλευση αποίκων (λόγο στην ψήφιση νόμων & στην έγκριση φόρων,

δικαίωμα συμμετοχής ορισμένοι από τους πλούσιους αποίκους)

Μειονεκτήματα διοίκησης: οι άποικοι δεν εκπροσωπούσαν στο αγγλικό κοινοβούλιο

το εξωτερικό εμπόριο των αποικιών ελεγχόταν από την Αγγλία

Η αποικιακή κρίση και η αμερικανική επανάσταση

Δυσφορία πολλών αποίκων για την οικονομική κηδεμονία της Αγγλίας

Η Αγγλία μετά τον Επταετή πόλεμο απαίτησε από τους Αμερικανούς νέους φόρους για να καλύψει μέρος των πολεμικών δαπανών και τους απαγόρευσε να εκμεταλλευθούν Καναδά και Φλόριδα.

Οι άποικοι αντέδρασαν σταματώντας να αγοράζουν αγγλικά προϊόντα

Η Αγγλία κατάργησε τους περισσότερους νέους φόρους, αλλά διατήρησε, ίσως για λόγους γοήτρου, τον φόρο στο τσάι

Οι άποικοι, ανένδοτοι, σταμάτησαν να αγοράζουν τσάι από την Αγγλία και προχώρησαν στην καταστροφή αγγλικών φορτίων τσαγιού

Αντιδρώντας, η Αγγλία επέβαλε εμπορικούς περιορισμούς στο λιμάνι της Βοστώνης

Τότε, οι Αμερικανοί συγκάλεσαν το Κογκρέσο της Φιλαδέλφειας (Σεπτ. 1774)

Ο Άγγλος βασιλιάς (Γεώργιος Γ΄) διάλεξε την ένοπλη σύγκρουση

Νίκη αμερικανικών δυνάμεων (μάχη Λέξινγκτον, Απρίλιος 1775) → οριστική ρήξη

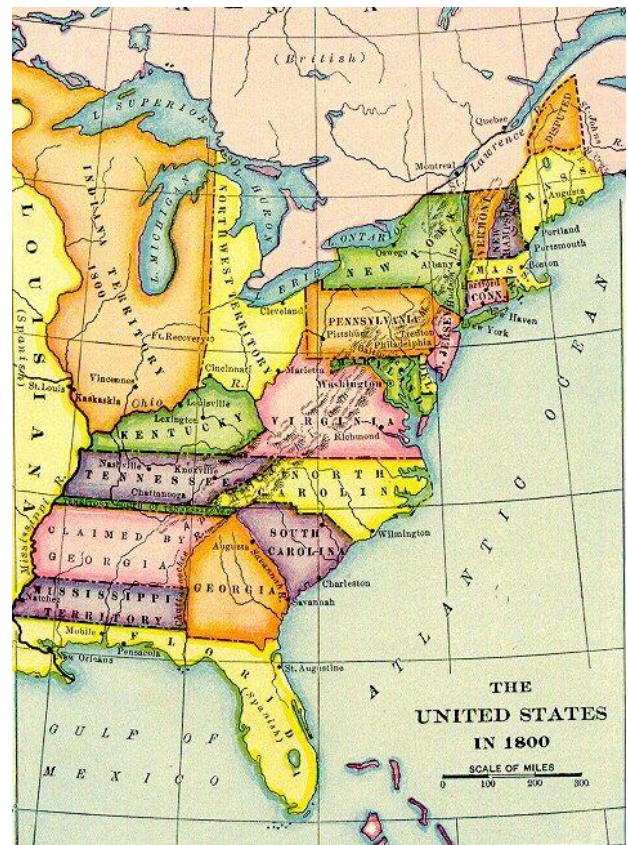
Μαχητικά φυλλάδια: υποστήριζαν ότι η Αγγλία δεν δικαιούνταν να ασκεί εξουσία στις αποικίες

Συνειδητοποίηση των κοινών στοιχείων των αποίκων → γέννηση αμερικανικής εθνικής συνείδησης

Κογκρέσο της Φιλαδέλφειας

→ Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (4 Ιουλίου 1776 - Τ. Τζέφερσον & Β. Φραγκλίνος)

→ απηχούσε τις ιδέες του Διαφωτισμού

Αμερικανική επανάσταση ή πόλεμος της ανεξαρτησίας

Οι Αμερικανοί εκμεταλλεύθηκαν τις αντιθέσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων, συνήψαν συμμαχίες με Γαλλία, Ισπανία και Ολλανδία (οι οποίες επίσης επεδίωκαν τον περιορισμό της Αγγλίας)

Ανεξαρτησία και νέο κράτος

Η Αγγλία υποχρεώθηκε να αναγνωρίσει τις 13 αποικίες ως ανεξάρτητο κράτος με το όνομα Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) (συνθήκη των Βερσαλλιών, 1783)

Το Σύνταγμα των ΗΠΑ (1787) ανακήρυξε τη χώρα ένωση (ομοσπονδία) πολιτειών

και βασίστηκε στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών (βλ. Μοντεσκιέ - Διαφωτισμός).

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ

Κεντρική κυβέρνηση: οικονομία, άμυνα και εξωτερική πολιτική

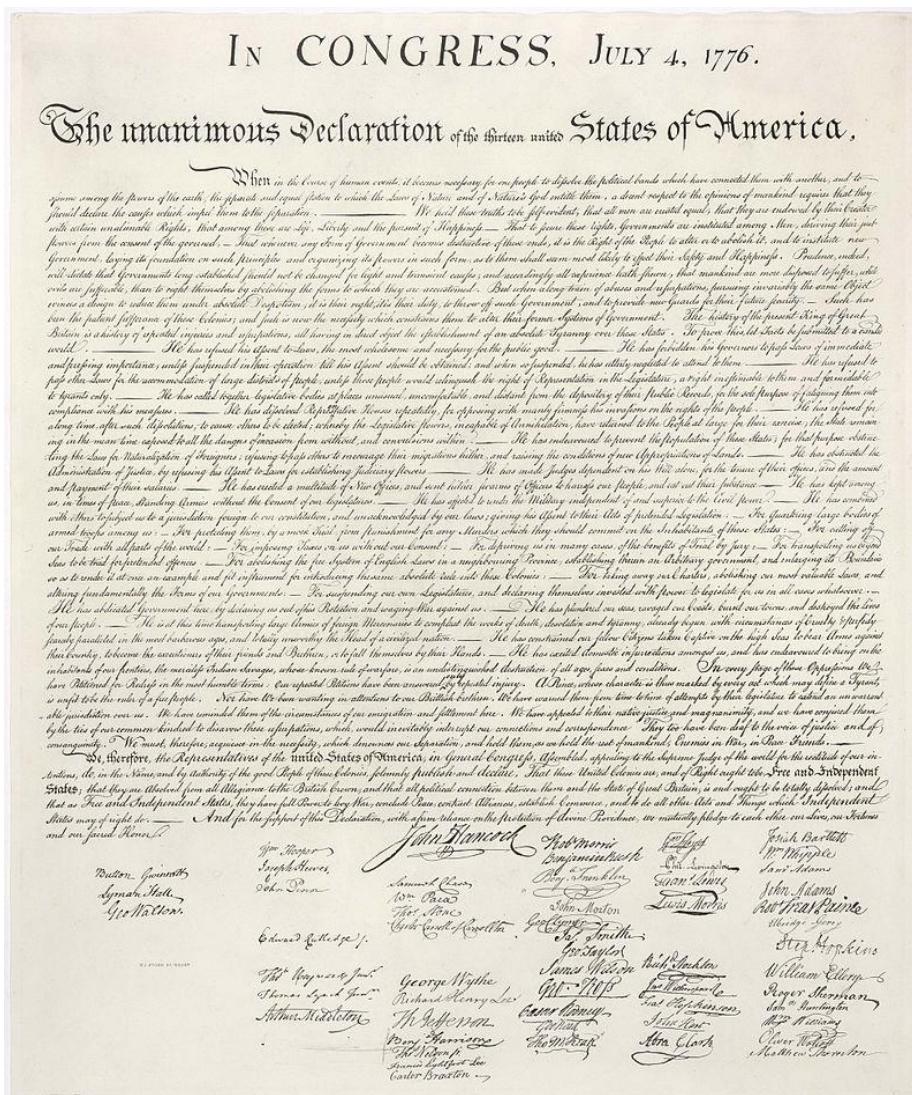
Πολιτείες: ζητήματα τοπικής αυτοδιοίκησης, δικαιοσύνης, εκπαίδευσης και αστυνόμευσης.

Νομοθετική εξουσία: Κογκρέσο α. Γερουσία

β. Βουλή των Αντιπροσώπων

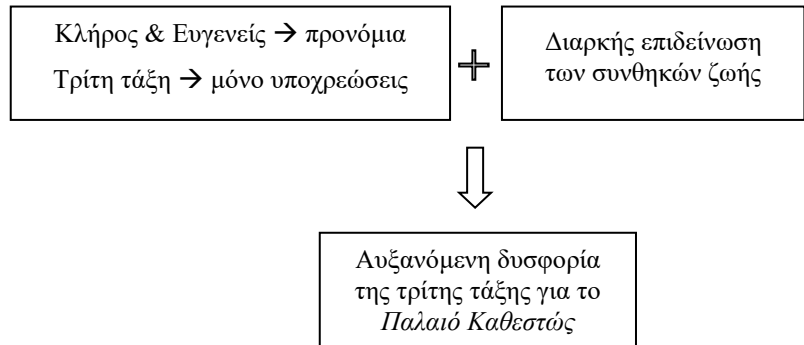
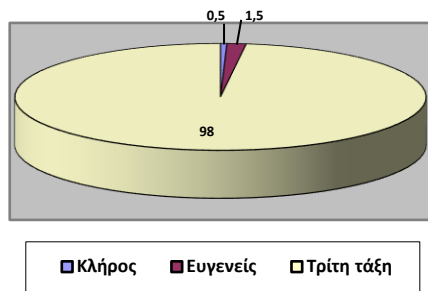
Εκτελεστική εξουσία: Πρόεδρος (από σώμα εκλεκτόρων – δικαίωμα μίας επανεκλογής – 1^{ος} ο Τζ. Ουάσινγκτον, 1789)

Δικαστική εξουσία: ανεξάρτητη και αιρετή.

3. Η έκρηξη και η εξέλιξη της γαλλικής επανάστασης (1789-1794)

Γαλλική κοινωνία 18^{ου} αι

Η πρώτη φάση της γαλλικής επανάστασης, Μάιος 1789 – Αύγουστος 1792

Σύγκληση γενικής συνέλευσης των τάξεων (στο ανάκτορο των Βερσαλιών, από τον βασιλιά Λουδοβίκο XVI).

Τρίτη τάξη → απαίτησε μεταρρυθμίσεις

Βασιλιάς → ζήτησε να επιβληθούν νέοι φόροι, που θα πλήρωναν τα μέλη της τρίτης τάξης

Ανακήρυξη των εκπροσώπων της τρίτης τάξης σε εθνική συνέλευση.

Όρκος ότι θα συντάξουν Σύνταγμα (20-6-1789 - 'Όρκος του σφαιριστηρίου)

Συμπαράσταση από ορισμένους κληρικούς και ευγενείς.

Ανακήρυξη της συνέλευσης σε Συντακτική συνέλευση με σκοπό να δώσει στη Γαλλία Σύνταγμα.

Παράλληλα ο βασιλιάς συγκέντρωνε κρυφά στρατό, για να διαλύσει την Εθνοσυνέλευση.

14 Ιουλίου 1789: κατάληψη της Βαστίλης¹ από τον λαό του Παρισιού.

Η Συντακτική συνέλευση:

ανακοίνωσε την κατάργηση των προνομίων

και ψήφισε τη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη
βασισμένη στις αρχές του Διαφωτισμού.

Ο βασιλιάς αποδέχθηκε αναγκαστικά τις αποφάσεις αυτές.

Πολιτικά Ρεύματα (πήραν τα ονόματα από τις θέσεις, στις οποίες κάθονταν στην Εθνοσυνέλευση)

Δεξιά: δεν επιθυμούσε περαιτέρω μεταβολές του παλαιού καθεστώτος

Κέντρο: αποδεχόταν τη διατήρηση της μοναρχίας με παράλληλη συμμετοχή ευγενών και μεγαλοαστών στη λήψη των αποφάσεων

Αριστερά: οραματιζόταν ένα πολίτευμα σαν το αμερικανικό.

Αποτελέσματα:

α) Δημιουργία πολιτικών οργανώσεων (λεσχών)

Λέσχη των Ιακωβίνων ❖ Λέσχη των Κορδελιέρων

β) Πολλαπλασιασμός της κυκλοφορίας πολιτικών φυλλαδίων και εφημερίδων

1791: Το πρώτο σύνταγμα της Γαλλίας

Πολίτευμα: συνταγματική μοναρχία

Κυρίαρχο: το έθνος

Νομοθετική εξουσία → Βουλή (θα προέκυπτε από εκλογές)

Δικαίωμα ψήφου: μόνο όσοι κατείχαν περιουσία και πλήρωναν φόρους

Εκτελεστική εξουσία → βασιλιάς & 6 υπουργοί

Δικαστική εξουσία → (αφαιρέθηκε από τον βασιλιά και) κηρύχθηκε ανεξάρτητη

Άλλα μέτρα:

Εθνικοποίηση της περιουσίας του κλήρου (ως εγγύηση για έκδοση χαρτονομίσματος)

Κατάργηση συντεχνιών

Απαγόρευση απεργιών

Αντιμετώπιση της κατάστασης:

Ο βασιλιάς και ορισμένοι αριστοκράτες σχεδίαζαν επέμβαση εναντίον του επαναστατικού καθεστώτος (σε συνεννόηση με ξένους βασιλείς)

Ριζοσπαστικά τμήματα των λαϊκών στρωμάτων (οι λεγόμενοι sans-culottes) αξίωναν (ζητούσαν) την έκπτωση² του βασιλιά

- οι πρώτες αποτυχίες του γαλλικού στρατού στον πόλεμο κατά της Αυστρίας και της Πρωσίας
- η ύποπτη στάση του βασιλιά
- η πείνα

τα λαϊκά στρώματα
συσπειρώθηκαν και
επαναστάτησαν
καταλαμβάνοντας
τα ανάκτορα

Ραγδαίες εξελίξεις:

- αναγνωρίστηκαν πολιτικά δικαιώματα σε όλους τους άνδρες (καθολική ψηφοφορία)
- δημεύθηκαν οι περιουσίες των αριστοκρατών που είχαν διαφύγει στο εξωτερικό
- θεσπίστηκε ο διαχωρισμός της εκκλησίας από το κράτος
- η Γαλλία σε κατάσταση κινδύνου
- νίκη στο Βαλμί (20-9-1792)

Η δεύτερη φάση της γαλλικής επανάστασης, Σεπτέμβριος 1792 – Ιούλιος 1794

Μετά από εκλογές με καθολική ψηφοφορία → Συμβατική συνέλευση:

- κατάργηση μοναρχίας
- εγκαθίδρυση (για πρώτη φορά στην Ευρώπη) του πολιτεύματος της *αβασίλευτης δημοκρατίας*
- ο βασιλιάς και η βασίλισσα καταδικάστηκαν και αποκεφαλίστηκαν (1793)

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ: διεκδίκηση εδαφών και σύγκρουση με πολλά άλλα ευρωπαϊκά κράτη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ: προσπάθεια αντιμετώπισης αντεπαναστατικών κινημάτων

Συνέπεια: σχηματισμός επαναστατικής κυβέρνησης των Ιακωβίνων (επικεφαλής: Ροβεσπιέρος)

Στο όνομα της επανάστασης εκτελέστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες 40.000 περίπου άνθρωποι που *θεωρήθηκαν* ύποπτοι για αντεπαναστατική δράση (περίοδος της Τρομοκρατίας).

¹ **Βασίλη:** φρούριο, τόπος φυλάκισης και βασανιστηρίων, μισητό σύμβολο της απολυταρχίας στη Γαλλία.

² **έκπτωση από κάποιο αξίωμα:** το να χάσει κάποιος το αξίωμα αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΔΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

5. Ο ελληνισμός από τα μέσα του 18^{ου} αι. έως τις αρχές του 19^{ου} αι.

Οικονομικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί

Οι Έλληνες πλοιοκτήτες αξιοποίησαν τη ρωσοτουρκική συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή¹ (1774) και την περιορισμένη παρουσία αγγλικών και γαλλικών πλοίων στη Μεσόγειο, εξ αιτίας των ναπολεόντειων πολέμων. Έτσι:

- απέκτησαν τον έλεγχο σημαντικού μέρους του εμπορίου
- αρκετές πόλεις βαθμιαία εξελίχθηκαν σε σημαντικά εμπορικά κέντρα
- οι ελληνικές παροικίες² ενισχύθηκαν

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ:

Ορθόδοξη εκκλησία: επισήμως εναντιωνόταν στη διάδοση των διαφωτιστικών ιδεών
μεμονωμένοι κληρικοί όμως υιοθέτησαν διαφωτιστικές αντιλήψεις (Ανθρακίτης - Βούλγαρης)
και δραστηριοποιήθηκαν εναντίον της οθωμανικής κυριαρχίας.

Οι Φαναριώτες: καταλάμβαναν υψηλές θέσεις στο οθωμανικό κράτος
και διορίζονταν ηγεμόνες στις αυτόνομες παραδουνάβιες ηγεμονίες (Μολδαβία & Βλαχία)

Οι προεστοί: διοικούσαν τις ελληνορθόδοξες κοινότητες, συγκέντρωναν τους φόρους από τους Έλληνες,
είχαν αποκτήσει πολιτική εμπειρία και μεγάλες περιουσίες.

Οι έμποροι και караβοκρήδες: βελτίωναν την οικονομική τους κατάσταση, αλλά έδειχναν ενδιαφέρον και για τη
διάδοση των νεωτερικών ιδεών μεταξύ των συμπατριωτών τους

Οι κλέφτες: ήταν αγρότες που αναγκάζονταν ή επέλεγαν να καταφύγουν στα βουνά (για να επιβιώσουν)
συχνά υποστηρίζονταν από τους αγροτικούς πληθυσμούς (και ως πρότυπα ανυπότακτης δράσης).

Οι αρματολοί: ανήκαν σε ένοπλα σώματα οργανωμένα από την οθωμανική διοίκηση για την τήρηση της τάξης

Οι αγρότες: (> 80% του πληθυσμού) καλλιεργούσαν κτήματα που ανήκαν σε Τούρκους και σπάνια σε Έλληνες
(τσιφλίκια) - η ζωή τους ήταν δύσκολη και στερημένη

Οι απασχολούμενοι στο εμπόριο και οι ναύτες: γίνονταν περισσότεροι
στον βαθμό που αναπτυσσόταν το εμπόριο και η ναυτιλία.

Κινήματα εναντίον της οθωμανικής κυριαρχίας

Στις αρχές του 18^{ου} αι. οι Έλληνες στράφηκαν στη Ρωσία, που είχε στην περιοχή κοινά συμφέροντα και ήταν ομόδοξη.

α) Ορλοφικά (1770): αδελφοί Ορλόφ - υποστήριξη από Ρωσία - επίκεντρο η Πελοπόννησος

β) Λάμπρος Κατσώνης: απεσταλμένος της Ρωσίας - Αιγαίο - απέτυχε

γ) Σούλι: σύγκρουση με Αλή πασά των Ιωαννίνων - υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή.

Νεοελληνικός Διαφωτισμός

Ο ελληνισμός ήρθε σε επαφή με τις ιδέες του Διαφωτισμού. Αφετηρία: παροικίες

Φορείς διάδοσης στον ελλαδικό χώρο: οι έμποροι και γενικότερα οι Έλληνες ταξιδευτές

Αντίληψη ότι η λογική μπορεί να εξηγήσει και να αλλάξει τον κόσμο.

Εκπαίδευση ↔ Αγώνας για Ελευθερία

Νεοελληνικός Διαφωτισμός → ιδεολογική προετοιμασία του αγώνα (των Ελλήνων) για την ελευθερία.

Ρήγας Βελεστινλής (1757-1798): πρότεινε τη δημιουργία μιας «Ελληνικής Δημοκρατίας» που θα απλωνόταν σε όλη τη Βαλκανική αντικαθιστώντας την Οθωμανική αυτοκρατορία και εξασφαλίζοντας ισονομία και ισοπολιτεία στους κατοίκους της.

Ανώνυμος συγγραφέας (έργο: Ελληνική Νομαρχία): οι Έλληνες πρέπει να αγωνιστούν μόνοι τους για την ελευθερία τους.

Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833): θεωρούσε ότι οι Έλληνες, για να κερδίσουν την ελευθερία τους, θα έπρεπε πρώτα να μορφωθούν.

---

¹ **Συνθήκη του Κουτσούκ-Καϊναρτζή (21 Ιουλίου 1774)**: ρωσοτουρκική συνθήκη που πήρε το όνομά της από το ομώνυμο βουλγαρικό χωριό (σήμερα ονομάζεται Kainarca). Η συνθήκη αυτή ήταν το αποτέλεσμα του πρώτου μεγάλου ρωσοτουρκικού πολέμου των ετών 1768-1774, στον οποίο η Ρωσία κατέλαβε την Αζοφική, την Κριμαία και τη Βεσσαραβία, επέδραμε στη Μολδαβία και νίκησε τους Οθωμανούς στη Βουλγαρία. Οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν να ζητήσουν ειρήνη και μέσα σε 6 μέρες συντάχθηκε και υπογράφηκε η συνθήκη.

² **Παροικία**: κοινότητα ομοεθνών που κατοικεί σε πόλη ξένης χώρας. Οι ελληνικές παροικίες στην Ευρώπη άρχισαν να σχηματίζονται από τον 16ο αιώνα. Κατοικούνταν, κυρίως, από εμπόρους και υπήρξαν κέντρα οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης του ελληνισμού. Οι κυριότερες βρίσκονταν στη Βιέννη, στη Βενετία, στην Οδησσό, στην Τεργέστη, στο Λιβόρνο και (από τα μέσα του 19ου αι.) στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

7. Η Φιλική Εταιρεία και η κήρυξη της ελληνικής επανάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες

Η ίδρυση και η ανάπτυξη της Φιλικής Εταιρείας

ΜΟΡΦΗ: μυστική οργάνωση   ΙΔΡΥΣΗ: 1814 - Οδησός της Ρωσίας

ΣΚΟΠΟΣ: η προετοιμασία του ένοπλου αγώνα των Ελλήνων για ανεξαρτησία

ΠΡΩΤΕΡΓΑΤΕΣ: Ν. Σκουφάς, Α. Τσακάλωφ,
Εμ. Ξάνθος, Π. Αναγνωστόπουλος.

*Ένα ξανθό τσακάλι με
σκούφο στο κεφάλι!*

Δυσκολίες

- ▶ Θα έπρεπε να κάνουν τεράστιες οργανωτικές προσπάθειες
- ▶ Θα έπρεπε να δράσουν με μεγάλη μυστικότητα
- ▶ Θα έπρεπε να υπερνικήσουν τους δισταγμούς όσων είχαν δει προγενέστερα κινήματα να αποτυγχάνουν
- ▶ Θα έπρεπε να κινητοποιήσουν ανθρώπους προερχόμενους από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες

Πλεονεκτήματα

- ✓ Η Οθωμανική αυτοκρατορία αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα
- ✓ Είχαν διαδοθεί μεταξύ των Ελλήνων οι ιδέες της γαλλικής επανάστασης
- ✓ Ήταν πλέον ώριμο το αίτημα για δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους

Οργάνωση: υιοθέτησε το οργανωτικό πρότυπο μυστικών εταιρειών (καρμπονάροι¹).

Διάδοση: αρχικά απευθυνόταν κυρίως σε πλούσιους Έλληνες εμπόρους (οι περισσότεροι όμως ήταν αρνητικοί).
αργότερα άρχισε να απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες του ελληνισμού
ιδίως σε μικρεμπόρους & διανοούμενους.

Ηγεσία: μυστική (Αόρατη Αρχή). Καθώς ο καιρός περνούσε, αποφάσισαν να αναθέσουν την ηγεσία σε έναν γνωστό Έλληνα, που θα ενέπνεε με την προσωπικότητά του. Τελικά η ηγεσία ανατέθηκε στον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ανώτερο αξιωματικό του ρωσικού στρατού, ο οποίος ανακηρύχθηκε **Γενικός Επίτροπος της Αρχής**.

Η κήρυξη της ελληνικής επανάστασης στις Ηγεμονίες

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΠΟΥ διότι: α) εκεί δεν υπήρχε τουρκικός στρατός (σύμφωνα με παλαιότερες ρωσοτουρκικές συνθήκες)
β) λίγο βορειότερα βρισκόταν ρωσικός στρατός, που υπήρχε ελπίδα ότι θα βοηθούσε

Παράλληλα προσεγγίστηκαν διάφοροι βαλκάνιοι ηγέτες, για να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους στην επανάσταση.

24 Φεβρουαρίου 1821²: ο **Αλέξανδρος Υψηλάντης** έχοντας ξεκινήσει από ρωσικό έδαφος, κήρυξε την επανάσταση στο **Ιάσιο της Βλαχίας** (σημερινή Ρουμανία)

ΣΟΒΑΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ:

- ❖ οι πλούσιοι Έλληνες των Ηγεμονιών δεν ανταποκρίθηκαν υλικά
- ❖ η στρατολόγηση δεν προχωρούσε
- ❖ ο Τσάρος αποκήρυξε την επανάσταση
- ❖ και επέτρεψε την είσοδο τουρκικού στρατού στις Ηγεμονίες για την καταστολή της
- ❖ ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ πιεζόμενος από τον σουλτάνο αφόρισε όσους συμμετείχαν στο κίνημα
- ❖ ο Βλαντιμνέρσκου θεωρήθηκε προδότης και με εντολή της Φιλικής Εταιρείας εκτελέστηκε

Μάχη στο Δραγατσάνι (7 Ιουνίου 1821): διακρίθηκε ιδιαίτερα ο **Ιερός Λόχος**, μια μονάδα που είχε συγκροτηθεί από εθελοντές σπουδαστές. Η **ήττα**, ωστόσο, δεν αποφεύχθηκε.

¹ **Καρμπονάροι**: μυστικές επαναστατικές οργανώσεις-εταιρείες που ιδρύθηκαν τον 19ο αιώνα στην Ιταλία και επηρέασαν πολλές άλλες επαναστατικές ομάδες στην Ισπανία, τη Γαλλία, τη Ρωσία και τη Φιλική Εταιρεία.

² Πιο εύκολα: 1 μήνας και 1 μέρα πριν από την «επίσημη» ημερομηνία εορτασμού, την 25η Μαρτίου, που είναι ευρύτερα γνωστή.

8. Η εξέλιξη της ελληνικής επανάστασης (1821-1827)

Η ευνοϊκή συγκυρία

Οι προϋποθέσεις ήταν σαφώς καλύτερες στον νότιο ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα εκεί:

- ▶ οι ελληνικοί πληθυσμοί ήταν πυκνότεροι
- ▶ η παρουσία οθωμανικού στρατού δεν ήταν ιδιαίτερα ισχυρή
- ▶ μεγάλο μέρος των οθωμανικών δυνάμεων ήταν απασχολημένο στον πόλεμο εναντίον του Αλή πασά της Ηπείρου
- ▶ πολυάριθμοι Φιλικόι προετοίμαζαν κι ανέμεναν τον ξεσηκωμό
- ▶ υπήρχαν ένοπλα σώματα Ελλήνων (κλέφτες)
- ▶ υπήρχαν ελληνικά εμπορικά σκάφη (εφοδιασμένα με κανόνια)
- ▶ πολλοί Έλληνες διέθεταν σημαντική εμπειρία ένοπλων συγκρούσεων τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα
- ▶ τα ορεινά εδάφη της Πελοποννήσου και της Στερεάς διευκόλυναν τον κλεφτοπόλεμο.

Επαναστατικές εστίες

Θεσσαλία – Μακεδονία (πεδινές) } άμεση καταστολή
Θράκη – Κύπρος – Μ. Ασία }
Πελοπόννησος – Στερεά } εδραίωση της επανάστασης
Νησιά Αιγαίου }

Οργάνωση δυνάμεων επαναστατών: αποτελούνταν από αγωνιστές που ακολουθούσαν κάποιον οπλαρχηγό δίχως να υπάρχει κεντρική ηγεσία.

ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ: Στεριά: Θ. Κολοκοτρώνης, Γ. Καραϊσκάκης, Οδυσ. Ανδρούτσος, Μ. Μπότσαρης
Θάλασσα: Κων/νος Κανάρης, Ανδρ. Μιαούλης
Γυναίκες: Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, Μαντώ Μαυρογένους

Η φάση των επιτυχιών (1821-1824)

Αρχικά οι επαναστάτες περιόρισαν τους Τούρκους στα κατά τόπους φρούρια

Παράλληλα, καταλήφθηκαν από τους Έλληνες πόλεις της Πελοποννήσου (π.χ. Καλαμάτα, Πάτρα)

Απάντηση Τούρκων: σκληρά αντίποινα σε βάρος Ελλήνων αμάχων (και απαγχονισμός πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄).

23 Σεπτεμβρίου 1821: άλωση Τριπολιτσάς (Θ. Κολοκοτρώνης).

ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ:

- ▶ παρεμπόδιζαν τις κινήσεις του τουρκικού στόλου
- ▶ υποστήριζαν τις χερσαίες δυνάμεις
- ▶ συμμετείχαν στην πολιορκία παραλιακών φρουριών

Πάσχα 1822: κατάληψη και σφαγή του ελληνικού πληθυσμού της Χίου (23.000 νεκροί - 47.000 αιχμάλωτοι)

Απάντηση Κ. Κανάρης: ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας στο λιμάνι της Χίου

25-28 Ιουλίου 1822 (Θ. Κολοκοτρώνης): διάλυση της στρατιάς του Δράμαλη (στα Δερβενάκια της Αργολίδας)

Ναυμαχία του Γέροντα (29 Αυγούστου 1824- κοντά στο Φαρμακονήσι, απέναντι από τη Λέρο και την Κάλυμνο) ▶

ελληνικές δυνάμεις με επικεφαλής τον Ανδ. Μιαούλη κατάφεραν ισχυρό χτύπημα στον τουρκοαιγυπτιακό στόλο.

Η φάση της κάμψης (1825-1827)

Αρχές 1825: ο Ιμπραήμ αποβιβάστηκε στην Πελοπόννησο επικεφαλής ενός καλά οργανωμένου τακτικού στρατού

Ελληνικές δυνάμεις: ήταν καταπονημένες από τον μεταξύ τους εμφύλιο πόλεμο

Αποτέλεσμα: ο Ιμπραήμ ανακατέλαβε μεγάλο τμήμα της Πελοποννήσου

Πολιορκία Μεσολογγίου Απρ 1825 - Απρ 1826 → ηρωική έξοδος νύχτα 10ης-11ης Απρ 1826.

Στερεά Ελλάδα: ελληνικές δυνάμεις με επικεφαλής τον Γ. Καραϊσκάκη πραγματοποιούσαν ακόμη επιχειρήσεις.

Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) αποφάσισαν την ειρήνευση και τη **δημιουργία Ελληνικού Κράτους** (συνθήκη του Λονδίνου, 6 Ιουλίου 1827).

9. Πρώτες προσπάθειες των επαναστατημένων Ελλήνων για συγκρότηση κράτους

Μορφές πολιτικής οργάνωσης με τοπικό χαρακτήρα

Για την εδραίωση της επανάστασης ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΝ:

- πολεμική προσπάθεια
- πολιτική οργάνωση των περιοχών που απελευθερώνονταν
- ανεφοδιασμός
- ανάγκη διαχείρισης των εθνικών γαιών ή εθνικών κτημάτων¹

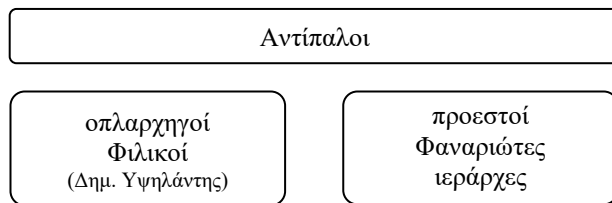
Τοπικοί οργανισμοί: πολιτικοί σχηματισμοί τοπικού χαρακτήρα, ένα είδος τοπικών κυβερνήσεων

Ελέγχονταν από: προεστούς, Φαναριώτες και ιεράρχες

- Σημαντικότεροι τοπικοί οργανισμοί:
- α) Πελοποννησιακή Γερουσία
  - β) Γερουσία της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος (Δυτ. Στερεάς)
  - γ) Άρειος Πάγος (Ανατ. Στερεά)

Προστριβές: αρκετοί **οπλαρχηγοί** και **Φιλικοί**, που κατηγορούσαν τους **προεστούς**, τους **Φαναριώτες** και τους **ιεράρχες** ότι επιχειρούσαν να μονοπωλήσουν τη διαχείριση της εξουσίας, συσπειρώθηκαν γύρω από τον **Δημήτριο Υψηλάντη** (καλοκαίρι 1821).

¹ **εθνικές γαίες ή εθνικά κτήματα**: ακίνητες οθωμανικές περιουσίες που μετεπαναστατικά είχαν περάσει στον έλεγχο των Ελλήνων.

Η Α΄ Εθνοσυνέλευση (Επίδαυρος, Δεκέμβριος 1821 – Ιανουάριος 1822)

Ανάγκη ενιαίας διεύθυνσης του Αγώνα → κατάργηση των τοπικών οργανισμών

Εκλογές για την ανάδειξη παραστατών → Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου → **ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ**:

- ανακηρύσσεται η **ελληνική ανεξαρτησία**
- θεσπίζονται το πολίτευμα της **αβασίλευτης δημοκρατίας**

Η Εθνοσυνέλευση έσπευσε να διακηρύξει ότι η επανάσταση ήταν εθνική και δεν είχε κοινωνικοανατρεπτικές προθέσεις.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ (7ετή θητεία): Εκτελεστικό (5 μέλη) – πρόεδρος Αλ. Μαυροκορδάτος

Βουλευτικό (70 μέλη) – πρόεδρος Δημ. Υψηλάντης

Η Β΄ Εθνοσυνέλευση (Άστρος Κυνουρίας, Μάρτιος-Απρίλιος 1823)

Τροποποίηση του Συντάγματος της Επιδαύρου → **νόμος της Επιδαύρου**

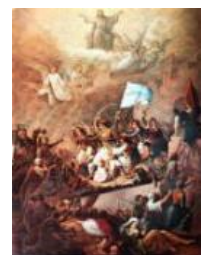
- Καταργήθηκαν:
- α) όλοι οι τοπικοί οργανισμοί
  - β) το αξίωμα του αρχιστρατήγου (μέχρι τότε ο Κολοκοτρώνης)

Πρόεδροι: Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης – Αλ. Μαυροκορδάτος

Ο εμφύλιος πόλεμος

ΑΙΤΙΕΣ:

- αντιθέσεις ανάμεσα στους Έλληνες που προεπαναστατικά διέθεταν εξουσία και τώρα επεδίωκαν να τη διατηρήσουν (πρόκριτοι, ιεράρχες, Φαναριώτες) και σ' εκείνους που αναδείχθηκαν στα πεδία των μαχών (οπλαρχηγοί, Φιλικοί)
- τοπικιστικές αντιθέσεις
- διαφωνίες για τη διαχείριση των χρημάτων του δανείου (που είχε ληφθεί από την Αγγλία)
- προσωπικές αντιπαλότητες και φιλοδοξίες

Η Γ΄ Εθνοσυνέλευση (Επίδαυρος, 1826 – Τροιζήνα, άνοιξη 1827)

Κυβερνήτης της Ελλάδος: Ιω. Καποδίστριας (7ετή θητεία).

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (διάκριση των εξουσιών, φιλελεύθερες ιδέες, το πιο δημοκρατικό της εποχής του).

10. Ελληνική επανάσταση και Ευρώπη

Ελληνική επανάσταση και ευρωπαϊκή διπλωματία (1821-1826)

Οι Έλληνες προσπάθησαν να διασφαλίσουν τη συμπάρασταση των Ευρωπαίων (ηγετών & λαών)

Την εποχή της Παλινόρθωσης η ελληνική επανάσταση ήταν για τους Ευρωπαίους διπλωμάτες ένα ακόμη πρόβλημα, μία από τις συνιστώσες του ανατολικού ζητήματος¹.

Τα δύο πρώτα χρόνια της Επανάστασης (1821-1822) οι Δυνάμεις κράτησαν σταθερά αρνητική στάση

Κοινή επιθυμία τους: να εμποδίσουν τη διάλυση του οθωμανικού κράτους

1823 – Τζόρτζ Κάνιγκ (νέος Άγγλος υπουργός Εξωτερικών) εκτιμώντας ότι ένα δυναμικό ελληνικό κράτος θα μπορούσε να αποτελέσει χρήσιμο συνεργάτη της Αγγλίας στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, αναθεώρησε την πολιτική της χώρας του και αναγνώρισε τους Έλληνες **ως εμπόλεμη δύναμη**.

Αρχές 1824 – Ρωσία: Σχέδιο των τριών τμημάτων → τρεις **αυτόνομες**² ελληνικές ηγεμονίες
απορρίφθηκε τόσο από τον σουλτάνο όσο και από τους Έλληνες.

Κυβέρνηση Κουντουριώτη (1824, 1825): σύναψη 2 δανείων με αγγλικές τράπεζες

Δύσκολη θέση της επανάστασης → υπογραφή της πράξης προστασίας (1825), με την οποία ζητούσαν από την Αγγλία να αναλάβει την προστασία των Ελλήνων.

Πολιτικές ομάδες-κόμματα (1823-1825):

αγγλικό (Αλ. Μαυροκορδάτος)

γαλλικό (Ιω. Κωλέττης)

ρωσικό (Αν. Μεταξάς, Θ. Κολοκοτρώνης)

Το κίνημα του φιλελληνισμού

Κινήσεις συμπάραστασης προς τους Έλληνες από Ευρώπη και Αμερική.

Ο φιλελληνισμός στρεφόταν εναντίον: α) της οθωμανικής απολυταρχίας
β) της Ιερής Συμμαχίας

Ο φιλελληνισμός ενισχύθηκε από: i) τον θαυμασμό των Ευρωπαίων για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό
ii) τον αποτροπιασμό για τις βιαιότητες των Τούρκων σε βάρος αμάχων Ελλήνων
iii) τη συγκίνηση που είχαν προκαλέσει οι ελληνικές επιτυχίες
και προσέφερε οικονομική και ηθική ενίσχυση.

Προς την ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους (1826-1830)

Ιουλιανή Συνθήκη του Λονδίνου (Ιούλιος 1827- Αγγλία, Ρωσία, Γαλλία) → ίδρυση **αυτόνομου** ελληνικού κράτους

Άρνηση του σουλτάνου → Ναυμαχία Ναυαρίνου (Οκτώβριος 1827- Αγγλία & Γαλλία εναντίον Τουρκοαιγυπτίων) → συντριβή τουρκοαιγυπτιακού στόλου.

Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1828-1829) → ήττα → ο σουλτάνος υποχρεώθηκε να αποδεχτεί όλες τις μέχρι τότε αποφάσεις των Δυνάμεων σχετικά με το ελληνικό ζήτημα (Συνθήκη Αδριανούπολης, Σεπ 1829).

Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας (3 Φεβρουαρίου 1830- Αγγλία, Ρωσία, Γαλλία): η πρώτη επίσημη διεθνής διπλωματική πράξη που αναγνώρισε την Ελλάδα ως κράτος **κυρίαρχο** και **ανεξάρτητο**.

Σύνορα: νότια της γραμμής **Αγελώου - Σπερχειού**.

Ηγεμόνας της Ελλάδας: πρίγκιπας Λεοπόλδος του Σαξ Κόμπουργκ³.

---

¹ **Ανατολικό ζήτημα:** η πολύπλοκη πολιτική κατάσταση που δημιουργήθηκε στα Βαλκάνια και στην Εγγύς Ανατολή, κυρίως μετά τον 18ο αιώνα, ως αποτέλεσμα της παρακμής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και του ανταγωνισμού των Δυνάμεων (Αγγλία, Ρωσία, Γαλλία, Αυστρία) για την τύχη της. Ανάλογα με την εκάστοτε εκτίμηση των συμφερόντων τους, οι Δυνάμεις άλλοτε προέκριναν την ακεραιότητα του κράτους του σουλτάνου, άλλοτε τον διαμελισμό του και άλλοτε την απόσπαση των εδαφών του.

² **αυτόνομο:** ονομάζεται ένα κράτος όταν αυτοδιοικείται, δίχως, όμως, η κυβέρνησή του να αποφασίζει για όλα τα θέματα που το αφορούν. Τα αυτόνομα κράτη συνδέονται, συνήθως, στενά με μεγαλύτερα κράτη.

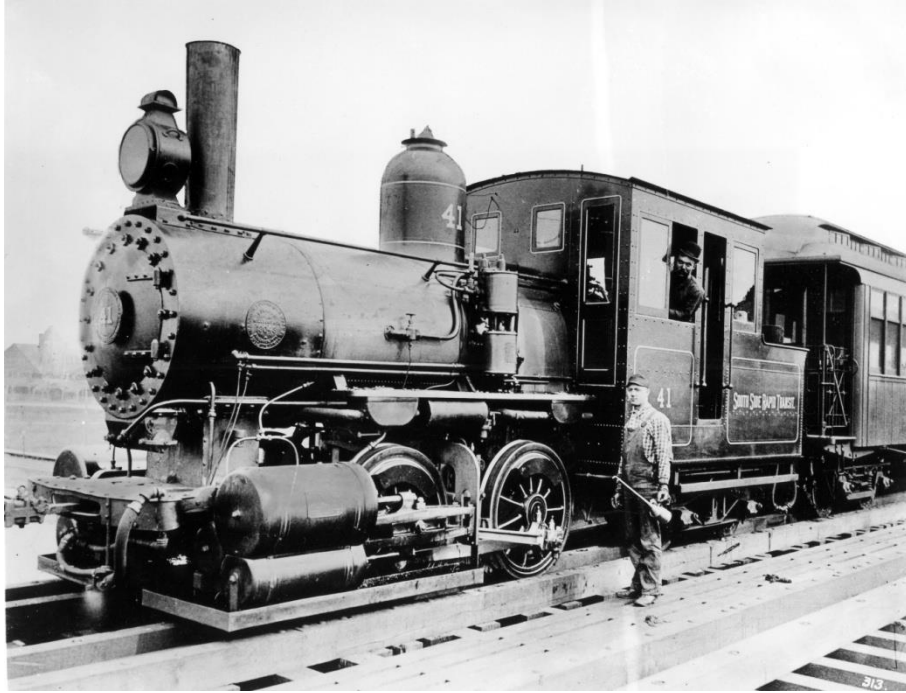
ανεξάρτητο: ονομάζεται ένα κράτος όταν διαθέτει δική του κυβέρνηση, η οποία αποφασίζει για όλα τα θέματα που αφορούν αυτό το κράτος.

³ **Λεοπόλδος του Σαξ Κόμπουργκ:** βασιλιάς των Βέλγων από το 1831. Το 1830 του προσφέρθηκε το Στέμμα της Ελλάδος από τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις και στην αρχή το αποδέχθηκε. Σε σύντομο όμως χρονικό διάστημα, φοβούμενος ότι η κατάσταση που επικρατούσε τότε στη χώρα δύσκολα θα μπορούσε να εξομαλυνθεί, αποποιήθηκε τον ελληνικό θρόνο. Ο βασιλικός οίκος του «Σάξεν-Κόμπουργκ και Γκότα» (*Haus Sachsen-Coburg und Gotha*), μαζί με παρακλάδια του, αποτελεί τον βασιλικό οίκο πολλών ευρωπαϊκών μοναρχιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ
ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

12. Η ωρίμανση της βιομηχανικής επανάστασης

Το φαινόμενο βιομηχανική επανάσταση

Κύρια γνωρίσματα της εκβιομηχάνισης:

1. εκτεταμένη χρήση νέων τεχνικών μέσων (κυρίως της ατμομηχανής)
2. αξιοποίηση νέων μορφών ενέργειας (κυρίως του άνθρακα)
3. εφαρμογή καινοτομιών στη μεταλλουργία (π.χ. νέοι τρόποι «εμπλουτισμού» μεταλλεύματος)
4. συγκέντρωση των εργαζομένων στα εργοστάσια (βιομηχανικό σύστημα)
5. υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης

Υφαντουργία – Μεταλλουργία (κύριοι πόλοι εκβιομηχάνισης – πρώτοι βιομηχανικοί τομείς που αναπτύχθηκαν)

Βιομηχανική Επανάσταση: οδήγησε στη μετάβαση από την αγροτική-χειροτεχνική οικονομία στη βιομηχανική και προκάλεσε οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές.

Η εξάπλωση της βιομηχανικής επανάστασης

Η εκβιομηχάνιση τις πρώτες δεκαετίες περιοριζόταν σε Μ. Βρετανία, Βορ. & Ανατ. Γαλλία, Βέλγιο, Κάτω Χώρες. Από τα μέσα του 19^{ου} αι εξαπλώθηκε με γρήγορους ρυθμούς σε Ευρώπη και Αμερική.

Μετά το 1880 γνώρισαν άνθιση νέοι κλάδοι που συνδέονταν με την επιστημονική έρευνα:

1. **Χημεία – οργανική χημεία** → παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων συνθετικών βαφών, λιπασμάτων, πλαστικών υλών και εκρηκτικών (δυναμίτιδα)
ακόμη αναπτύχθηκαν οι βιομηχανίες φαρμάκων, ψυγείων, φωτογραφικών και κινηματογραφικών ειδών.
2. **Ηλεκτρισμός** → ως πηγή ενέργειας και ως μέσο φωτισμού
επινοήθηκαν ο ηλεκτρικός λαμπτήρας πυρακτώσεως¹ και μέθοδοι μετατροπής της ενέργειας των υδάτων σε ηλεκτρική ενέργεια και μεταφοράς της σε μεγάλες αποστάσεις.

Η επανάσταση στις συγκοινωνίες και στις επικοινωνίες

Σιδηρόδρομος: 1825- Άγγλος μηχανικός Στίβενσον (Stephenson) → κίνησε την πρώτη ατμάμαξα στη σιδηροδρομική γραμμή² Λίβερπουλ-Μάντσεστερ.

Αποκορύφωμα των βελτιώσεων στους σιδηροδρόμους: ηλεκτροκίνητα τραμ και αστικοί υπόγειοι ηλεκτρικοί σιδηρόδρομοι (μετρό)³

Σιδερένιο ατμόπλοιο: αντικατέστησε το ξύλινο ιστιοφόρο πλοίο

Μειώθηκε θεαματικά ο χρόνος και το κόστος του ταξιδιού.

Σιδηρόδρομος και ατμόπλοιο → σύμβολα της βιομηχανικής ανάπτυξης, τα σύμβολα της νέας εποχής

Εξέλιξη των κινητήρων και ενσωμάτωσή τους σε οχήματα → **αυτοκίνητο** και **ιπτάμενες μηχανές** (αεροπλάνα)

Το **πετρέλαιο** άρχισε να αποκτά μεγάλη αξία και σημασία

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ: επανάσταση των μέσων μετάδοσης ήχου σε μεγάλες αποστάσεις
(ηλεκτρικός τηλεγράφος, τηλέφωνο, ασύρματος τηλεγράφος)

Οικονομικός φιλελευθερισμός και καπιταλισμός

Οικονομία της ελεύθερης αγοράς ή **καπιταλισμός**⁴ ή **κεφαλαιοκρατία** (ιδεολογική βάση ο οικονομικός φιλελευθερισμός): ονομάστηκε ο νέος τρόπος οργάνωσης της οικονομίας, σύμφωνα με τον οποίο οι επιχειρηματίες είχαν το δικαίωμα να πράττουν ό,τι εκείνοι έκριναν αναγκαίο για να κερδίζουν. Το ατομικό συμφέρον θεωρούνταν σημαντικότερο του κοινωνικού.

Ανάγκη συγκέντρωσης τεράστιων κεφαλαίων → δημιουργία εταιρειών με τη συμμετοχή πολλών κεφαλαιούχων

Το κεφάλαιο των κοινών επιχειρήσεων εκφραζόταν σε μετοχές

Δημιουργία μεγάλων τραπεζών → δανεισμός σε επιχειρηματίες με τόκο

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: συγχωνεύσεις, ολιγοπώλια, μονοπώλια⁵, ξέσπασμα περιοδικών οικονομικών κρίσεων, αίτημα για κρατική παρέμβαση στην οικονομία.

---

¹ **λαμπτήρας πυρακτώσεως**: η κοινή μας λάμπα, που έχει ένα μικρό συρματάκι στο εσωτερικό της, από το οποίο διέρχεται το ηλεκτρικό ρεύμα και παράγεται φωτεινή ενέργεια.

² πρέπει να σημειώσουμε ότι σιδηροδρομικές γραμμές προϋπήρχαν και τα βαγόνια κινούνταν πάνω τους με τη βοήθεια ζώων ή ανθρώπων.

³ **μετρό**: μητροπολιτικός υπόγειος (ή και υπέργειος) αστικός σιδηρόδρομος (από τη λέξη metropolitan=μητροπολιτικός).

⁴ **καπιταλισμός**: από τη λέξη capital=κεφάλαιο

⁵ **ολιγοπώλια** ή **μονοπώλια**: τεράστιες επιχειρήσεις που κατορθώνουν να επικρατήσουν μόνο αυτές (οι λίγες ή η μία) σε κάποια αγορά.

13. Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της βιομηχανικής επανάστασης

Πληθυσμιακές μεταβολές

Βελτίωση του βιοτικού επιπέδου → (μετά το 1850) εντυπωσιακή πληθυσμιακή αύξηση

1. εσωτερική μετανάστευση – άρχισαν να δημιουργούνται εργατικά προάστια
2. εξωτερική μετανάστευση – με κατεύθυνση τις Η.Π.Α., τον Καναδά και την Αυστραλία

Κοινωνικοί μετασχηματισμοί

αριστοκράτες – μεγαλογαιοκτήμονες

- › ανατολική και μεσογειακή Ευρώπη → παρέμεναν πανίσχυροι (περιορισμένη διάδοση βιομηχανίας)
- › Αγγλία → έπαιζαν σημαντικό ρόλο (ασχολούνταν και με επιχειρήσεις καπιταλιστικού χαρακτήρα)
- › Γαλλία → η επιρροή τους περιοριζόταν διαρκώς

αστοί: συγκροτούσαν την κυρίαρχη κοινωνική τάξη - διέθεταν πλούτο, υψηλό κοινωνικό κύρος και πολιτική επιρροή

- › **μεγαλοαστοί** (βιομήχανοι, μεγαλέμποροι, τραπεζίτες)
- › **μεσοαστοί** (βιοτέχνες, ελεύθεροι επαγγελματίες)
- › **μικροαστοί** (δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι)

αγρότες: αποτελούσαν την πλειονότητα των Ευρωπαίων κατά τον 19ο αιώνα

και ζούσαν υπό εξαιρετικά ασταθείς συνθήκες

εργάτες: άνδρες, γυναίκες και παιδιά.

Εργάζονταν 12-16 ώρες καθημερινά, χωρίς ούτε μια μέρα ανάπαυσης

και έπαιρναν μισθούς πείνας.

Σοσιαλιστικές θεωρίες

Σοσιαλισμός: τόνιζε την προτεραιότητα του κοινωνικού (social) συμφέροντος έναντι του ατομικού.

Ουτοπικός σοσιαλισμός: μιλούσε για μια εξιδανικευμένη μορφή κοινωνίας που θα έπρεπε να επικρατήσει.

Το Κεφάλαιο (Κ. Μαρξ): κύρια αιτία της κοινωνικής αδικίας είναι το γεγονός ότι οι σχετικά ολιγάριθμοι αστοί ήταν ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής¹.

Μαρξισμός: η εργατική τάξη θα έπρεπε να οργανωθεί σε ένα δικό της πολιτικό κόμμα,

να ανατρέψει τον καπιταλισμό και να πάρει στα χέρια της τα μέσα παραγωγής.

Έτσι, θα δημιουργούνταν μια κοινωνία δίχως τάξεις (αταξική),

όπου δεν θα υπήρχε εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.

Η ανάπτυξη του συνδικαλισμού²

Άθλιες συνθήκες ζωής → οι εργάτες ξεσηκώνονταν αυθόρμητα

Κύριος τρόπος διεκδίκησης → οι απεργίες (συχνά καταστέλλονταν βίαια)

1^η Μαΐου 1886: εργατική απεργία στο Σικάγο των ΗΠΑ με αίτημα την καθιέρωση οκτάωρης εργασίας (πνίγηκε στο αίμα)

Επιτεύγματα του εργατικού κινήματος στα τέλη του 19^{ου} αι.:

- › μείωση των ωρών εργασίας σε 10
- › δημιουργία ταμείων ασφάλισης (οικονομική στήριξη σε περίπτωση ατυχήματος, ασθένειας ή απόλυσης)
- › υπογραφή συλλογικών συμβάσεων εργασίας (ορισμός κατώτερων αμοιβών - προστασία εργατών)

Το κίνημα για τη χειραφέτηση της γυναίκας

Στη διάρκεια του 19^{ου} αι. πολλές γυναίκες άρχισαν να εργάζονται σε εργοστάσια και άλλες επιχειρήσεις

απέκτησαν έτσι οικονομική ανεξαρτησία και άρχισαν να διεκδικούν τη νομική και πολιτική τους χειραφέτηση³.

Ίδρυση της Κοινωνικής και Πολιτικής Ένωσης Γυναικών (1903 – Έμελιν Πάνκχορστ)

---

¹ **μέσα παραγωγής:** το σύνολο των υλικών στοιχείων που είναι απαραίτητα για την παραγωγική διαδικασία (πρώτες ύλες, υλικά, ενέργεια, μηχανές, μεταφορικά μέσα κλπ).

² **συνδικαλισμός:** συλλογική δραστηριότητα ανθρώπων που ασκούν το ίδιο επάγγελμα και δραστηριοποιούνται με στόχους την προάσπιση των κοινών τους συμφερόντων και την προβολή των διεκδικήσεών τους. Μορφές συνδικαλισμού είναι η ίδρυση επαγγελματικών ενώσεων (σωματείων, συνδικάτων), η συλλογική προβολή και διεκδίκηση αιτημάτων, η απεργία κλπ.

³ **χειραφέτηση:** απελευθέρωση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

17. Ο Ι. Καποδίστριας ως κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831). Η ολοκλήρωση της ελληνικής επανάστασης

Αφιξη Καποδίστρια: Ναύπλιο - αρχές 1828

Κατάσταση που επικρατούσε: η χώρα κατερειπωμένη - ο λαός εξαθλιωμένος. Ληστές και πειρατές - αιγυπτιακός στρατός στη ΝΔ Πελοπόννησο - τουρκικός στρατός στη Στερεά Ελλάδα.

Πολίτευμα και διοίκηση

Ο Καποδίστριας ανέστειλε την ισχύ του Συντάγματος της Τροιζήνας και συγκέντρωσε στα χέρια του όλες τις εξουσίες (επικύρωση από Δ' Εθνοσυνέλευση)

Ένοπλες δυνάμεις

Συγκρότηση τακτικών ενόπλων δυνάμεων - Ίδρυση του Λόχου των Ευελπίδων (πρόδρομος της σημερινής ΣΣΕ)

Οργάνωση τακτικού πολεμικού ναυτικού → καταπολέμηση πειρατείας (Α. Μιαούλης)

Οικονομία

Σχημάτισε ένα πρώτο κρατικό ταμείο (εισφορές Ελλήνων του εξωτερικού και φιλελλήνων)

Ίδρυσε τράπεζα και έκοψε νόμισμα (φοίνικας)

Εφάρμοσε αυστηρή λιτότητα στις δημόσιες δαπάνες, προσπάθησε να εκσυγχρονίσει τη γεωργία με νέες καλλιέργειες (πατάτα) και νέες καλλιεργητικές μεθόδους (σιδερένιο άροτρο)

Εκπαίδευση

Κύρια προτεραιότητα η οργάνωση της εκπαίδευσης.

Ίδρυση του Ορφανοτροφείου της Αίγινας

τρία αλληλοδιδασκτικά σχολεία (αντιστ. των δημοτικών) - 4ετής φοίτηση

τρία ελληνικά σχολεία (αντιστ. των γυμνασίων) - 3ετής φοίτηση

αρκετά χειροτεχνεία (επαγγελματικές σχολές)

Πρότυπον Σχολείον (όσοι προορίζονταν για δάσκαλοι στα αλληλοδιδασκτικά)

Κεντρικόν Σχολείον (για σπουδές σε πανεπιστήμια του εξωτερικού)

Τύρυνθα: Πρότυπον Αγροκήπιον (γεωργική σχολή)

ΚΥΡΙΑ ΘΕΣΗ: η εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχει, πρώτα απ' όλα, βασικές γνώσεις και επαγγελματική κατάρτιση

Η ολοκλήρωση της επανάστασης 1829

Τελευταία μάχη: Πέτρα της Βοιωτίας - 12 Σεπτεμβρίου 1829 (περίπου 8,5 χρόνια μετά την επίσημη έναρξη)

Χάρη στους επιδέξιους χειρισμούς του Καποδίστρια, η Ελλάδα:

α) αναγνωρίστηκε ως κράτος ανεξάρτητο (Πρωτόκολλο Ανεξαρτησίας - 1830)

β) διεύρυνε τα σύνορα Ν της γραμμής Αμβρακικού-Παγασητικού (συνθήκη Κωνσταντινούπολης - 1832)

οπότε περιελάμβανε: Στερ. Ελλάδα, Πελοπόννησο, νησιά Αργοσαρωνικού, Εύβοια, Κυκλάδες, Σποράδες

Η αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια

Αντιδράσεις από: α) προκρίτους με τοπική εξουσία (Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης)

β) πλούσιους πλοιοκτήτες (Γ. Κουντουριώτης)

γ) έμπειρους Φαναριώτες (Αλέξ. Μαυροκορδάτος)

Αρχές του 1830: εξεγέρσεις

Α. Μιαούλης: ανατίναξη στον Πόρο των δύο μεγαλύτερων ελληνικών πολεμικών πλοίων

Ύδρα: η εφημερίδα *Απόλλων* προπαγάνδιζε τη δολοφονία του Κυβερνήτη.

Απάντηση Καποδίστρια: φυλάκιση του προκρίτου της Μάνης Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ: από τον Κων/νο & Γεώργιο Μαυρομιχάλη (27 Σεπτεμβρίου 1831).

18. Από την άφιξη του Όθωνα (1833) έως την 3^η Σεπτεμβρίου 1843

Η εκλογή και η άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα

Δολοφονία Καποδίστρια → εμφύλιος πόλεμος → επέμβαση των Δυνάμεων στα ελληνικά πράγματα

Συνθήκη Λονδίνου (1832): Βασιλιάς της Ελλάδος: Όθωνας (17χρονος γιος του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου Α΄)
Πολίτευμα: **απόλυτη μοναρχία**

Η περίοδος της Αντιβασιλείας

Οι αντιβασιλείς και οι αρμοδιότητές τους (μέχρι την ενηλικίωση του Όθωνα, το 1835)

Άρμανσπεργκ → πρωθυπουργός και υπουργός Εξωτερικών

Μάουρερ → εκπαίδευση, δικαιοσύνη, εκκλησία

Χάιντεκ → ένοπλες δυνάμεις

Κύριες επιδιώξεις: εθνική ανεξαρτησία, βασιλική απολυταρχία & συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης

Διοίκηση του κράτους: **συγκεντρωτική** – διαίρεση σε **10 νομούς** – μεταφορά της πρωτεύουσας στην **Αθήνα**

Στρατός: αρχικά βασίστηκε στους περ. 3.500 Βαυαρούς στρατιωτικούς (που είχαν έρθει μαζί με τον Όθωνα στην Ελλάδα)

Δεν έγιναν δεκτοί οι Έλληνες αγωνιστές → μεγάλη δυσαρέσκεια - αρκετοί στράφηκαν στη ληστεία για να ζήσουν

Δικαιοσύνη: αναδιοργάνωση, ίδρυση δικαστηρίων, σύνταξη νέων νόμων

Εκπαίδευση: αναμόρφωση. Σχολεία:

- αλληλοδιδασκτικά Δημοτικά (7ετής φοίτηση)
- τριτάξια Ελληνικά (πρωτ. επαρχιών)
- τετρατάξια Γυμνάσια (πρωτ. νομών)

1837: ίδρυση Πανεπιστημίου στην Αθήνα

& του Πολυτεχνικού Σχολείου (πρόδρομος του Πολυτεχνείου)

Ελλαδική Εκκλησία: ορίστηκε *αυτοκέφαλη*, χωρίστηκε δηλ. διοικητικά από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως

Στάση των Ελλήνων απέναντι στην Αντιβασιλεία: αρχικά **δύσπιστη**, στη συνέχεια αποκάλυπτα **εχθρική**

αναπτύχθηκαν **συνωμοτικές κινήσεις** (για ανατροπή της Αντιβασιλείας), ακόμα και ανοιχτές **εξεγέρσεις**
(Μεσσηνία - 1834)

Η περίοδος της απόλυτης μοναρχίας του Όθωνα (1835-1843)

Μετά την ανάληψη της διακυβέρνησης ο βασιλιάς προσπάθησε να περιορίσει την επιρροή των κομμάτων

→ έντονες αντιδράσεις που εκφράστηκαν αρχικά με εξεγέρσεις τοπικού χαρακτήρα.

Η 3^η Σεπτεμβρίου 1843

- › Η οικονομική κατάσταση των αγροτών χειροτέρευε.
  - › Στην ύπαιθρο αναπτυσσόταν η ληστεία
  - › Η χώρα αδυνατούσε να εξοφλήσει τα δάνειά της
  - › Οι Δυνάμεις επέβαλαν οικονομικό έλεγχο και περικοπή των κρατικών δαπανών
- ☞ κινητοποίηση στρατιωτικών και πολιτικών όλων των κομμάτων.

3^η Σεπτεμβρίου 1843: δυνάμεις της φρουράς της Αθήνας και πολλοί πολίτες με επικεφαλής τον **Δημήτριο Καλλέργη** και τον **Ιω. Μακρυγιάννη** συγκεντρώθηκαν έξω από τα ανάκτορα (σημ. Βουλή) και απαίτησαν από τον Όθωνα **να παραχωρήσει σύνταγμα** (εξ ου και Πλατεία Συντάγματος).

19. Από την 3^η Σεπτεμβρίου 1843 έως την έξωση του Όθωνα (1862)

Η καθιέρωση της συνταγματικής μοναρχίας

Εθνοσυνέλευση 1844 → ψήφιση συντάγματος → πολίτευμα: **συνταγματική μοναρχία**.

- ▶ Νομοθετική εξουσία ☞ βασιλιάς, Γερουσία (διορίζονταν από τον βασιλιά - ισόβια θητεία) & Βουλή
- ▶ Εκτελεστική εξουσία ☞ βασιλιάς (μέσω υπουργών που ο ίδιος όριζε και έπαυε, χωρίς την έγκριση της Βουλής)
- ▶ Δικαστική εξουσία ☞ οι δικαστές διορίζονταν και παύονταν από τον βασιλιά

Ωστόσο: κατοχύρωση ατομικών ελευθεριών.

Η διαμάχη αυτοχθόνων–ετεροχθόνων

Αυτόχθονες: Έλληνες γεννημένοι σε περιοχές που εντάχθηκαν στο ελληνικό κράτος

Ετερόχθονες: Έλληνες γεννημένοι σε περιοχές που βρίσκονταν έξω από τα σύνορα του ελληνικού κράτους

Οι αυτόχθονες διαμαρτύρονταν επειδή οι ετερόχθονες είχαν καταλάβει, χάρη στο μόρφωση που συνήθως διέθεταν, πολλές από τις θέσεις της δημόσιας διοίκησης, πράγμα που κατά τη γνώμη των πρώτων δεν ήταν δίκαιο.

Τελικά αποφασίστηκε: οι ετερόχθονες, δίχως να χάσουν το δικαίωμα του έλληνα πολίτη, να μην επιτρέπεται να διοριστούν σε θέσεις της διοίκησης (δεν αποκλείονταν από εκπαίδευση & στρατό). Επίσης ετερόχθονες μπορούσαν να εκλεγούν βουλευτές μόνο σε οικισμούς ετεροχθόνων.

Η λειτουργία του πολιτεύματος

Στις εκλογές του 1844 χρησιμοποιήθηκαν αθέμιτα¹ μέσα για να επηρεαστούν οι ψηφοφόροι

Νικητής των εκλογών: **Ιωάννης Κωλέττης** (γαλλικό κόμμα) Συνεργάστηκε με τον Όθωνα, παραβίασε κατ' επανάληψη το σύνταγμα, αγνόησε τη Βουλή, και χρησιμοποίησε κρατικούς πόρους για την εξυπηρέτηση των ψηφοφόρων του.

Μεγάλη Ιδέα και αλυτρωτισμός

Μεγάλη Ιδέα ♦ για να αναπτυχθεί η χώρα θα έπρεπε πρώτα να διευρυνθούν τα ελληνικά σύνορα, ώστε να περιλάβουν περιοχές με ελληνικούς πληθυσμούς που βρίσκονταν υπό ξένη -κυρίως οθωμανική- κυριαρχία (θέση που πρωτοδιατυπώθηκε στην Εθνοσυνέλευση του 1844 από τον Ιω. Κωλέττη).

Αλύτρωτοι Έλληνες ♦ οι Έλληνες που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία (επειδή δεν είχαν ακόμη απελευθερωθεί)

Αλυτρωτισμός ♦ η πολιτική που στόχευε στην ένταξη των αλύτρωτων Ελλήνων και των εδαφών στα οποία κατοικούσαν, στο ελληνικό κράτος.

Αντίθετη άποψη: Αλ. Μαυροκορδάτος (αγγλικό κόμμα) ♦ μόνο αν προηγούνταν η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας, θα ήταν εφικτή και η εδαφική επέκτασή της.

Ο Κριμαϊκός πόλεμος (1854-1856) και ο ελληνισμός

1854: Ρωσοτουρκικός πόλεμος. Οι επιχειρήσεις μεταφέρθηκαν στη ρωσική χερσόνησο της Κριμαίας.

Αγγλία και Γαλλία τάχθηκαν με το μέρος του σουλτάνου

Αγγλικά και γαλλικά στρατεύματα κατέλαβαν τον Πειραιά (1854-1857) απαιτώντας από τον Όθωνα να τηρήσει η Ελλάδα αυστηρή ουδετερότητα.

Κατάληξη του πολέμου: ήττα της Ρωσίας

Μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία (1856- **Χάτι Χουμαγιούν**²) με στόχο τη διασφάλιση της ισότητας όλων των υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ανεξάρτητα από φυλή ή θρήσκευμα. Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ανάπτυξης του ελληνισμού στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

Στην Ελλάδα τα τρία παλαιά κόμματα (αγγλικό, γαλλικό, ρωσικό) έπαψαν να υπάρχουν (ο λαός έχασε την εμπιστοσύνη του στις Μεγάλες Δυνάμεις)

Επίσης, την περίοδο 1859-1862 ενισχύθηκε το κοινωνικό ρεύμα εναντίον του Όθωνα

1^η Φεβρουαρίου 1862: επανάσταση στο Ναύπλιο (Ναυπλιακά)

Οκτώβριος 1862: στασίασε και η φρουρά της Αθήνας

ΤΕΛΙΚΑ ♦ ο Όθωνας κηρύχθηκε έκπτωτος³ και υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει τη χώρα.

---

¹ **αθέμιτα**: αντίθετα με την ηθική και (πολλές φορές και) με τον γραπτό νόμο. Στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιήθηκαν καλπονοθεία, εκβιασμοί, χρηματισμοί).

² **Χάτι Χουμαγιούν**: αυτοκρατορικό μεταρρυθμιστικό διάταγμα που εξεδόθη στην Οθωμανική αυτοκρατορία (18-2-1856) μετά από πίεση των Δυνάμεων. Έδινε μεγάλη έμφαση στην ισότητα όλων των υπηκόων της αυτοκρατορίας σε ζητήματα φορολογίας, στη συμμετοχή τους χωρίς διακρίσεις στο υπαλληλικό σώμα, σε όλα τα διοικητικά και δικαστικά όργανα, στην εισαγωγή στις στρατιωτικές σχολές και στην εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας, η οποία δεν θα αποτελούσε πια προνόμιο και αποκλειστικό βάρος των μουσουλμάνων. Μεταξύ άλλων γινόταν λόγος για κωδικοποίηση του ποινικού και εμπορικού δικαίου, η ίδρυση τραπεζών, η δυνατότητα αλλοδαπών να κατέχουν ακίνητη περιουσία εντός της αυτοκρατορίας, η παροχή διευκολύνσεων στην εισαγωγή ευρωπαϊκών κεφαλαίων και η ίδρυση μεικτών δικαστηρίων (για την εκδίκαση υποθέσεων ανάμεσα σε μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους).

³ **κηρύχθηκε έκπτωτος**: έχασε το αξίωμά του, το αξίωμα του βασιλιά της χώρας

20. Από την έξωση του Όθωνα (1862) έως το κίνημα στο Γουδί (1909)

Ο Γεώργιος Α΄ βασιλιάς των Ελλήνων – Η ενσωμάτωση των Επτανήσων

Έξωση του Όθωνα → βασιλιάς των Ελλήνων ο πρίγκιπας Γουλιέλμος-Γεώργιος Γκλύξμπουργκ (**Γεώργιος**)

Η Αγγλία προσέφερε στον νέο βασιλιά τα **Επτάνησα**. Επίσημη ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος: **1864**

Το σύνταγμα του 1864

Πολίτευμα: **βασιλευμένη δημοκρατία** - Κυρίαρχος: **ο λαός** - Ανώτατος άρχοντας: **ο βασιλιάς**

Νομοθετική εξουσία ☞ βασιλιάς & Βουλή

Εκτελεστική εξουσία ☞ βασιλιάς σε συνεργασία με υπουργούς που διορίζει ο ίδιος

Δικαστική εξουσία ☞ κηρύχθηκε ανεξάρτητη

Κατάργηση της Γερουσίας – Δικαίωμα ψήφου: άνδρες ≥ 21 ετών.

Εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις

Αλέξανδρος Κουμουνδούρος (1864-1881) – ως πρωθυπουργός:

- ▶ διανομή των εθνικών γαιών που είχαν μείνει αδιάθετες
- ▶ επιδίωξη διεύρυνσης των ελληνικών συνόρων
- ▶ αποστολή ελληνικού στρατού για την ενίσχυση της κρητικής επανάστασης (1866-69)

} Απομάκρυνσή του από τον βασιλιά

Προβλήματα στη λειτουργία του κοινοβουλευτισμού

Οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν ήταν μόνιμοι και γι' αυτό αναπτύσσονταν πελατειακές σχέσεις μεταξύ:

πολιτών ↔ βουλευτών και βουλευτών ↔ πολιτικών αρχηγών

Χαρίλαος Τρικούπης ▶ **αρχή της δεδηλωμένης** (πλειοψηφίας): ο βασιλιάς θα έπρεπε να διορίζει πρωθυπουργό μόνο εκείνον που είχε τη «δηλωμένη» εμπιστοσύνη της Βουλής, δηλαδή την υποστήριξη της πλειοψηφίας των βουλευτών.

Ο βασιλιάς Γεώργιος (1875) αναγνώριζε στη Βουλή την αρχή της δεδηλωμένης.

Ο δικομματισμός

Αρχή της δεδηλωμένης → τα μικρά κόμματα είτε εξαφανίστηκαν είτε ενσωματώθηκαν σε μεγαλύτερα κόμματα

→ δεκαετία 1885-1895 εναλλάσσονταν στην εξουσία δύο κόμματα (δικομματισμός).

Το πρόγραμμα του **Χαριλάου Τρικούπη**

Στόχοι: δημιουργία ενός κράτους σύγχρονου και οικονομικά ανεπτυγμένου

Συγκεκριμένα: κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής (σιδηροδρομικό δίκτυο, οδοποιία, διάνοιξη διώρυγας Κορίνθου...) ανασυγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης μέσω της θέσπισης *αντικειμενικών κριτηρίων πρόσληψης* επιδίωξη ειρηνικής συμβίωσης με την Οθωμανική αυτοκρατορία.

Μέσα: βαρύτερη φορολογία – μεγάλα δάνεια με τράπεζες του εξωτερικού – προνόμια σε Έλληνες κεφαλαιούχους

Οι θέσεις του **Θεοδώρου Δηλιγιάννη**

Μικρότερη φορολόγηση, ενίσχυση των μικρομεσαίων στρωμάτων, πίεση προς τους οικονομικά ισχυρούς.

Κατάργηση του νόμου περί «προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων».

Η πορεία προς την οικονομική και εθνική κρίση

Αδυναμία της Ελλάδας να ανταποκριθεί στις οικον. υποχρεώσεις → **κήρυξη πτώχευσης** (Τρικούπης-1893).

Δηλιγιάννης (ως πρωθυπουργός) ▶ αποστολή στρατευμάτων στην Κρήτη (Φεβρουάριος 1897).

Ο πόλεμος του 1897 και οι πολιτικές εξελίξεις έως το 1908

Θεσσαλία 1897: ελληνοτουρκικός πόλεμος - Ο ελληνικός στρατός: ηττήθηκε (διάδοχος Κων/νος)

Επιβλήθηκε στην Ελλάδα: τεράστια πολεμική αποζημίωση → σύναψη νέου δανείου.

Για τη διασφάλιση της αποπληρωμής των χρεών έφτασε επιτροπή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ)

(διαχείριση των κυριότερων ελληνικών δημοσίων εσόδων).

- ▶ λαϊκή δυσάρεσκεια εναντίον των πολιτικών και των Ανακτόρων
- ▶ συνεχείς παρεμβάσεις της βασιλικής οικογένειας σε εσωτερική & εξωτερική πολιτική

Κίνημα στο Γουδί (1909)

21. Το κρητικό ζήτημα (1821-1905)

1821-1840: κατοχή της Κρήτης από δυνάμεις του ηγεμόνα της Αιγύπτου Μοχάμετ Άλι

1840 και εξής: η Κρήτη ξανά υπό οθωμανική διοίκηση.

Κρητικό ζήτημα: οι προσπάθειες των Ελλήνων της Κρήτης, των ελεύθερων Ελλήνων και του ελληνικού κράτους για ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα καθώς και η εμπλοκή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και των Δυνάμεων σ' αυτές.

Μεγάλη κρητική επανάσταση (1866-1869) ☞ Ολοκαύτωμα της μονής Αρκαδίου (Νοέμβριος 1866)

Οργανικός Νόμος (σουλτάνος-1868): ένα είδος τοπικού συντάγματος που προέβλεπε:

- › την πρόσληψη και χριστιανών υπαλλήλων στη διοίκηση
- › τη συμμετοχή χριστιανών αντιπροσώπων στη Γενική Διοίκηση
- › την ισοτιμία τουρκικής και ελληνικής γλώσσας
- › μεικτά δικαστήρια (από χριστιανούς και μουσουλμάνους)

Νέα μεγάλη επανάσταση (1878) → ο σουλτάνος παραχώρησε τη **σύμβαση της Χαλέπας**

- › ο Γενικός Διοικητής θα μπορούσε να είναι και χριστιανός
- › στη Γενική Διοίκηση θα πλειοψηφούσαν χριστιανοί

καθεστώς
ημιавтоνομίας

Επανάσταση 1889 (αποτυχημένη) → κατάργηση της σύμβασης της Χαλέπας

Επανάσταση 1896-1897 → οδήγησε σε ελληνοτουρκικό πόλεμο

Παρέμβαση των Δυνάμεων → αυτόνομη¹ **Κρητική Πολιτεία**

- › ύπατος αρμοστής²: πρίγκιπας Γεώργιος³
- › υπουργός δικαιοσύνης: Ελευθέριος Βενιζέλος

Ολιγωρία του ύπατου αρμοστή (ως προς την ένωση με την Ελλάδα) → **επανάσταση στο Θέρισο**⁴ των Χανίων (1905)

(επικεφαλής: Ελευθέριος Βενιζέλος, Κων/νος Φούμης, Κων/νος Μάνος)

☞ κήρυξαν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα

- › ύπατος αρμοστής: Αλέξανδρος Ζαΐμης

Ανάμιξη των Δυνάμεων → *αποτροπή* της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα

---

¹ **αυτόνομο**: ονομάζεται ένα κράτος όταν αυτοδιοικείται, δίχως, όμως, η κυβέρνησή του να αποφασίζει για όλα τα θέματα που το αφορούν. Τα αυτόνομα κράτη συνδέονται, συνήθως, στενά με μεγαλύτερα κράτη.

ανεξάρτητο: ονομάζεται ένα κράτος όταν διαθέτει δική του κυβέρνηση, η οποία αποφασίζει για όλα τα θέματα που αφορούν αυτό το κράτος.

καθεστώς ημιαυτονομίας: κατάσταση που μοιάζει αρκετά με την αυτονομία (μισο-αυτόνομο κράτος).

² **ύπατος αρμοστής**: γενικός διοικητής

³ ο δευτερότοκος γιος του βασιλιά της Ελλάδας Γεωργίου Α΄. Ο Γεώργιος Α΄ απέκτησε με την Βασίλισσα Όλγα Κωνσταντίνοβνα, Μεγάλη Δούκισσα της Ρωσίας) τα εξής οκτώ παιδιά: α) Κωνσταντίνος Α΄, μετέπειτα βασιλιάς των Ελλήνων (1868-1923) β) Πρίγκιπας Γεώργιος, ο οποίος διετέλεσε και ύπατος αρμοστής της Κρητικής Πολιτείας (1869-1957) γ) Πριγκίπισσα Αλεξάνδρα (1870-1891) δ) Πρίγκιπας Νικόλαος (1872-1938 - πατέρας της Πριγκίπισσας Μαρίας του Κεντ) ε) Πριγκίπισσα Μαρία (1876-1940) στ) Πριγκίπισσα Όλγα (1880 - πέθανε έξι μηνών) ζ) Πρίγκιπας Ανδρέας (1882-1944 - πατέρας του Πρίγκιπα Φιλίππου, Δούκα του Εδιμβούργου (και συζύγου της βασίλισσας Ελισάβετ της Αγγλίας) και θ) Πρίγκιπας Χριστόφορος (1888-1940). Επίσης αδελφή του Γεωργίου Α΄ ήταν η Βασίλισσα Αλεξάνδρα, σύζυγος του Βασιλιά Εδουάρδου Ζ΄ του Ηνωμένου Βασιλείου.

⁴ **Θέρισσο των Χανίων** (ή η Θέρισσος): χωριό στους πρόποδες των Λευκών Ορέων της Κρήτης και σε υψόμετρο 580 μέτρων, 16 χλμ νότια της πόλης των Χανίων. Πλησίον του χωριού βρίσκεται το φαράγγι «Ελευθέριος Βενιζέλος» (ή φαράγγι του Θέρισσου) με συνολικό μήκος 6 χλμ.

22. Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων

Βαλκάνια του 19^{ου} αι:

Σέρβοι → αυτονομία   **Έλληνες** → ανεξάρτητο εθνικό κράτος   **Βούλγαροι** → δημιουργία Εξαρχίας

1875-1878: βαλκανική κρίση ❖ Οθωμανική αυτοκρατορία: απάντησε με μαζικές σφαγές ❖ Ρωσία: κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία (1877) ❖ επαναστάσεις ελληνικών πληθυσμών σε Θεσσαλία, Μακεδονία, Ήπειρο, Κρήτη (1878)

Επικράτηση της Ρωσίας στον ρωσοτουρκικό πόλεμο

Η **συνθήκη του Αγίου Στεφάνου** (Φεβρουάριος 1878): δημιουργία της αυτόνομης ηγεμονίας της Βουλγαρίας, της «Μεγάλης Βουλγαρίας», που περιλάμβανε πολλές περιοχές με πυκνή ελληνική παρουσία

➔ υπονομεύονταν τόσο οι ελληνικές επιδιώξεις όσο και τα αγγλικά συμφέροντα στην περιοχή

Συνέδριο του Βερολίνου (Ιούνιος 1878, με πρωτοβουλία της Μ. Βρετανίας και της Γερμανίας): δημιουργία μιας πολύ μικρότερης αυτόνομης Βουλγαρίας και μιας αυτόνομης Ανατολικής Ρωμυλίας¹, και οι δύο υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου.

Σερβία, Ρουμανία, Μαυροβούνιο: κηρύχθηκαν ανεξάρτητες.

Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρος: παρέμειναν στην Οθωμανική αυτοκρατορία

Διοίκηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης: ανατέθηκε στην Αυστροουγγαρία.

Κύπρος: παραχωρήθηκε στην Αγγλία

1881: ενσωμάτωση της Θεσσαλίας και της επαρχίας της Άρτας στο ελληνικό κράτος

1885: οι Βούλγαροι, παραβιάζοντας τις αποφάσεις του συνεδρίου του Βερολίνου, προσάρτησαν² την Α. Ρωμυλία, περιοχή με σημαντική ελληνική παρουσία.

Η Σερβία: κήρυξε τον πόλεμο στη Βουλγαρία

Η Ελλάδα: έμεινε ουδέτερη μετά από πίεση των Δυνάμεων, παρ' ότι η κοινή γνώμη αξίωνε³ ένοπλη επέμβαση

Μακεδονικό ζήτημα: ο αγώνας για τον έλεγχο της Μακεδονίας, που ήταν τότε τμήμα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

Εμπλέκονταν: Έλληνες, Βούλγαροι & Σέρβοι

Σύντομα ο αγώνας πήρε ένοπλη μορφή.

1893: ίδρυση στη Θεσσαλονίκη της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ)

από Βουλγάρους της Μακεδονίας

Σκοπός: η ένωση των πληθυσμών της Μακεδονίας και της Θράκης, ανεξαρτήτως εθνικότητας, για την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού και την αυτονόμηση της Μακεδονίας

1895: σχηματισμός στη Σόφια της Ανωτάτης Μακεδονικής Επιτροπής (Komitet)

Στόχος: ο ξεσηκωμός όλων των κατοίκων της Μακεδονίας κατά της οθωμανικής εξουσίας, για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Μακεδονίας που θα ενωνόταν με τη Βουλγαρία

«κομιτατζήδες»: ένοπλες ομάδες Βουλγάρων με στόχο τον εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας

1896-1897: φτάνουν στη Μακεδονία οι πρώτες ελληνικές ένοπλες ομάδες και αρχίζουν να εμπλέκονται σε συγκρούσεις με ομάδες κομιτατζήδων

Προσωπικότητες που δραστηριοποιήθηκαν στον μακεδονικό αγώνα:

- › Γερμανός Καραβαγγέλης (μητροπολίτης Καστοριάς)
- › Ίων Δραγούμης (διπλωμάτης)
- › Λάμπρος Κορομηλάς (διπλωμάτης)
- › Παύλος Μελάς⁴ (αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού)

Το κίνημα των Νεοτούρκων (1908)

Συμπτώματα παρακμής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας → ίδρυση της οργάνωσης **Ένωση & Πρόοδος**

από Τούρκους αξιωματικούς, αστούς και διανοούμενους (**Νεότουρκοι**- προέτασαν την εθνική και όχι τη θρησκευτική τους ταυτότητα)

Στόχος: η αντίδραση στα συμπτώματα παρακμής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

Καλοκαίρι 1908 (Θεσσαλονίκη): **κίνημα των Νεοτούρκων**

- υποχρέωσαν τον σουλτάνο να παραχωρήσει σύνταγμα
- δόθηκε αμνηστία⁵ στους ένοπλους Έλληνες και Βουλγάρους που δρούσαν στη Μακεδονία

---

¹ **Ανατολική Ρωμυλία**: τότε ονομαζόταν η περιοχή νότια της Βουλγαρίας. Σήμερα είναι η νότια Βουλγαρία, διότι η περιοχή έχει πλέον ενσωματωθεί στο Βουλγαρικό κράτος.

² **προσάρτησαν**: πήραν, ενσωμάτωσαν στο κράτος τους

³ **αξίωση**: ζητούσε επιτακτικά

⁴ **Πάυλος Μελάς**: γεννημένος στη Μασσαλία το 1870 έγινε αργότερα αξιωματικός Πυροβολικού του Ελληνικού Στρατού. Έδρασε στη Μακεδονία με το επιχειρησιακό όνομα Καπετάν Μίκης Ζέζας (από τα χαϊδευτικά ονόματα των παιδιών του, Μιχάλη και Ζωής. Ύστερα από παρέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης, ο Μελάς ανέλαβε την αρχηγία του Μακεδονικού αγώνα εναντίον των Βουλγάρων με καθήκοντα αρχηγού και συντονιστή των ελληνικών ομάδων που δρούσαν στις περιφέρειες του Μοναστηρίου και της Καστοριάς. Πέθανε σε μάχη μετά από περικύκλωσή του στο χωριό Στάτιστα (σημερινός Μελάς) στις 13 Οκτωβρίου 1904.

⁵ **αμνηστία**: η δια νόμου άρση του αξιόποινου χαρακτήρα ορισμένων πράξεων, οι οποίες υπό άλλες συνθήκες θα τιμωρούνταν. Στην προκειμένη περίπτωση οι ένοπλες ομάδες Ελλήνων και Βουλγάρων που δρούσαν στη Μακεδονία, βρίσκονταν σε οθωμανικό έδαφος και αποτελούσαν επαναστατικά στοιχεία, τα οποία το οθωμανικό κράτος προσπαθούσε να συλλάβει και να τιμωρήσει. Μετά την παροχή αμνηστίας, το οθωμανικό κράτος επισήμως έπαψε να διώκει τους Έλληνες και τους Βουλγάρους που είχαν δραστηριοποιηθεί ένοπλα κατά το προηγούμενο διάστημα.

23. Η ελληνική οικονομία και κοινωνία κατά τον 19^ο αιώνα

Έκταση: σχετικά μικρή Ενσωμάτωση Επτανήσων (1864) ❖ Θεσσαλίας & περιοχή Άρτας (1881)

Πληθυσμός: περίπου 750.000 (1830). Διπλάσιοι έξω από τα σύνορα.

Σημαντικά αστικά κέντρα: Αθήνα, Πάτρα, Σύρος, Πειραιάς

Αγροτικός τομέας

Εθνικές γαίες (εθνικά κτήματα): εκτάσεις γης που ήταν προεπαναστατικά οθωμανικές ιδιοκτησίες και πέρασαν μετά την επανάσταση σε ελληνικό έλεγχο - τότε περίπου 5.000.000 στρέμματα.

Το ελληνικό κράτος δεν τόλμησε (τουλάχιστον αρχικά) ούτε να τις μοιράσει δωρεάν σε αγρότες ούτε να τις πουλήσει.

Μεγάλο μέρος τους καταπατήθηκε και μετατράπηκε σε ιδιοκτησίες.

Μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας (1881) προέκυψε το πρόβλημα των **τσιφλικιών** που καλλιεργούνταν από κολίγους¹ (ακτήμονες Έλληνες αγρότες).

Κυριότερα προϊόντα: **σταφίδα, ελιές, καπνά, σιτηρά**

Η σταφίδα από τα μέσα του 19^{ου} αι εξελίχθηκε σε μοναδική καλλιέργεια (μονοκαλλιέργεια) στη ΒΔ Πελοπόννησο²

Εμπόριο: (κυρίως εξωτερικό) είχε μεγάλη βαρύτητα

Εξάγονταν: σταφίδες, λάδι, άλλα αγροτικά προϊόντα

Εισάγονταν: δημητριακά (σιτάρι), υφάσματα, νήματα και αργότερα άνθρακας, ξυλεία και μηχανήματα

Ναυτιλία: ο κύριος μοχλός οικονομικής ανάπτυξης (Μεγάλα λιμάνια: Πάτρα, Σύρος, Πειραιάς)

Τραπεζικό σύστημα: ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (1841) με πρωτοβουλία του κράτους και δικαίωμα έκδοσης χαρτονομίσματος

Βιομηχανία: αναπτύχθηκε με αργούς ρυθμούς λόγω: **α)** έλλειψης κεφαλαίων, **β)** μικρής αγοράς, **γ)** έλλειψης πρώτων υλών και καυσίμων, **δ)** χρόνιας έλλειψης εργατικών χεριών και **ε)** πίεσης των φθηνών εισαγόμενων βιομηχανικών προϊόντων

Ο **ρόλος του κράτους** υπήρξε σημαντικός → έργα υποδοχής και διαμόρφωση ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου

Το **εξωελλαδικό ελληνικό κεφάλαιο:** στράφηκε προς την Ελλάδα παρακινημένο από το ευνοϊκό επενδυτικό πλαίσιο που πρόσφερε ο Τρικούπης κάνοντας όμως κυρίως *ευκαιριακές επενδύσεις*.

Οι **ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης** ήταν χαμηλότεροι από τη Δυτ. Ευρώπη,

αλλά οι υψηλότεροι στα Βαλκάνια και την Ανατ. Μεσόγειο.

Ελληνική **κοινωνία:** αργή αλλά συνεχής **μεταβολή** και βαθμιαία **αστικοποίηση**

Οι **αγρότες** αποτελούσαν τη συντριπτική πλειονότητα ❖ Οι περισσότεροι ήταν μικροϊδιοκτήτες γης

Τα **αστικά στρώματα** έπαιζαν ρόλο δυναμικό και ενίσχυαν συνεχώς την παρουσία τους

Οι **εργάτες** (& γυναίκες & παιδιά) εμφανίστηκαν αργά στην ελληνική κοινωνία ❖ ζούσαν σε άθλιες συνθήκες

Η **μετανάστευση**: προορισμός οι πλούσιες ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, ιδίως η Αίγυπτος

Αλληπάλληλες άσχημες σοδειές σταφίδας → μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα αγροτών προς την άλλη πλευρά του Ατλαντικού

Οι **αγώνες των κολίγων** στο Κιλελέρ³ (1910) → **διανομή των τσιφλικιών**

Εργατικό κίνημα

Δεκαετία 1870: σημειώθηκαν οι πρώτες **εργατικές απεργίες** και κυκλοφόρησαν εφημερίδες και έντυπα που υπερασπίζονταν τα **αιτήματα των εργατών**. Παράλληλα άρχισαν να διαδίδονται οι σοσιαλιστικές ιδέες.

Γυναικείο ζήτημα⁴: κύριο αίτημα η ανάγκη εκπαίδευσης των γυναικών, που ήταν έως τότε παραμελημένη.

---

¹ **κολίγοι**: ένας θεσμός που υπήρχε και κατά τον μεσαίωνα και σήμαινε τον δουλοπάροικο. Οι κολίγοι καλλιεργούσαν ξένα κτήματα με προσωπική εργασία και το απαιτούμενο υλικό (σπόρους, ζώα, εργαλεία, μηχανές) παίρνοντας ως ανταμοιβή για την εργασία τους το μισό της παραγωγής. Στα νεότερα χρόνια οι κολίγοι ήταν ακτήμονες γεωργοί ελληνικής καταγωγής που καλλιεργούσαν τα τουρκικά τσιφλίκια της Θεσσαλίας κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας διατηρώντας το δικαίωμα να διαμένουν σ' αυτά. Είχαν τη δυνατότητα να βόσκουν τα κοπάδια τους στη γη του τσιφλικά για τον οποίο δούλευαν. Ήταν ιδιοκτήτες ζώων που μπορούσαν να ζέσουν για όργωμα και η έκταση που τους παραχωρούσαν για καλλιέργεια εξαρτώνταν από τον αριθμό των ζώων που είχε ο καθένας στην κατοχή του. Οι πλούσιοι ιδιοκτήτες γης, οι γαιοκτήμονες, δεν μπορούσαν να τους απομακρύνουν από τις οικίες τους ούτε να τους κατάσχουν για χρέη τα γεωργικά τους εργαλεία, τα ζώα και τους σπόρους τους. Μετά το 1881 ιδιοκτήτες αυτών των τσιφλικιών έγιναν Έλληνες μεγαλογαιοκτήμονες, οι οποίοι πολύ συχνά αποδεικνύονταν χειρότεροι από τους Τούρκους και πλέον αφαιρέθηκαν από τους κολίγους τα ελάχιστα δικαιώματα που είχαν επί Τουρκοκρατίας. Αυτό τους οδήγησε σε ξεσηκωμό και διεκδίκηση των αγροκτημάτων που ήδη για πολλές δεκαετίες καλλιεργούσαν.

² και σχεδόν αποκλειστικό εξαγωγίμο προϊόν για τις περιοχές αυτές.

³ **Κιλελέρ**: το χωριό Κυψέλη, που βρίσκεται στον θεσσαλικό κάμπο, 28 χλμ νοτιοανατολικά της Λάρισας (ονομασία τουρκ. προέλ., που σημαίνει «ελώδης τόπος»). Κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή του Μαρτίου διοργανώνονται από τον δήμο τα «Κιλελέρεια», για να τιμήσουν την επέτειο της εξέγερσης.

⁴ **γυναικείο ζήτημα**: η διεκδίκηση για την αναγνώριση δικαιωμάτων στις γυναίκες. Αλλιώς και «φεμινιστικό κίνημα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΓΟΥΔΙ (1909)
ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ (1913)

27. Το κίνημα στο Γουδί (1909)

Τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι: η Ελλάδα αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα

Αρχές 20^{ου} αι: η κρίση εντάθηκε

Αδυναμία της πολιτικής ηγεσίας να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις εθνικές διεκδικήσεις

→ πολιτική αστάθεια¹ & διάχυτη δυσαρέσκεια στην ελληνική κοινωνία

Διαρκής μείωση του κύρους των πολιτικών και της μοναρχίας (συνεχείς παρεμβάσεις στις ένοπλες δυνάμεις)

Μάιος 1909: ίδρυση του **Στρατιωτικού Συνδέσμου**, μιας οργάνωσης κατώτερων αξιωματικών

Δυσφορούσαν τόσο για το ότι η βασιλική οικογένεια προωθούσε τους ευνοούμενους² της στο στράτευμα

όσο και για την κακή κατάσταση των ενόπλων δυνάμεων

15 Αυγούστου 1909 (Συν/χης Νικ. Ζορμπάς): **εκδήλωση κινήματος με κέντρο το στρατόπεδο στο Γουδί**³

Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να δεχθεί τους όρους τους

Οι κινήματιες επέστρεψαν στις θέσεις του, διατηρώντας, ωστόσο, στο ακέραιο την οργάνωσή τους.

ΑΙΤΗΜΑΤΑ του ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

- ▶ αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων (και απομάκρυνση των πριγκίπων από το στράτευμα – προϋπόθεση για την κατάργηση της ευνοιοκρατίας και την ανεμπόδιστη βαθμολογική εξέλιξη όλων των αξιωματικών)
- ▶ γενικότερα αιτήματα που αφορούσαν σε μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση του κράτους, την οικονομία, τη δικαιοσύνη και την εκπαίδευση

Υιοθέτηση των αιτημάτων από την ελληνική κοινωνία → έκρηξη γενικότερων λαϊκών αιτημάτων, τα οποία στρέφονταν **κατά της «συναλλαγής»⁴** και συνοψίζονταν στο **αίτημα της «Ανόρθωσης» του κράτους**.

14 Σεπτεμβρίου 1909: ο λαός της Αθήνας εξέφρασε την υποστήριξή του προς το κίνημα με ένα εντυπωσιακό συλλαλητήριο που οργανώθηκε από τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο και διάφορες επαγγελματικές οργανώσεις.

Αμοιβαία καχυποψία μεταξύ κυβέρνησης Μαυρομιχάλη και βασιλιά Γεωργίου → η ηγεσία του Συνδέσμου κάλεσε στην Αθήνα τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

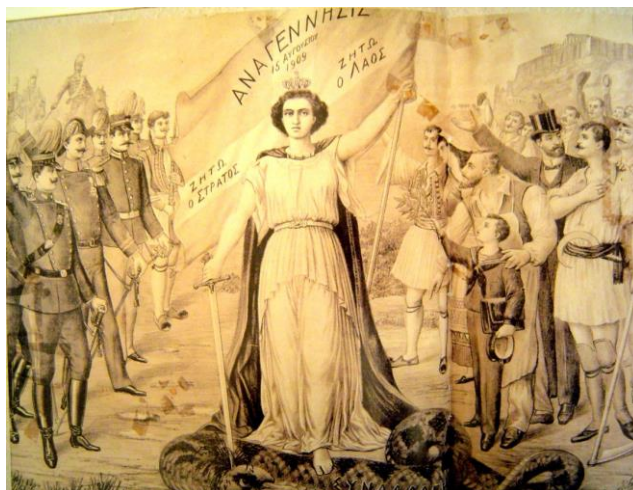
¹ **πολιτική αστάθεια:** η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης που να κυβερνά τη χώρα για τον προβλεπόμενο χρόνο. Η αλλαγή κυβερνήσεων πολύ συχνά.

² **ευνοούμενος:** εκείνος που τον προτιμούν παραπάνω από όσο αξίζει, που του δείχνουν εύνοια. (Εδώ σημαίνει ότι η βασιλική οικογένεια προωθούσε σε ανώτερες θέσεις στο στράτευμα τα πρόσωπα που της ήταν αρεστά)

³ **Γουδί:** περιοχή της Αθήνας. Εκεί βρίσκονται το Νοσοκομείο «Σωτηρία», το Λαϊκό Νοσοκομείο και το Νοσοκομείο Παίδων. Στην περιοχή βρίσκεται και σήμερα στρατόπεδο, κοντά στο οποίο είναι και το θέατρο Badminton. Η περιοχή είναι γνωστή και ως τόπος εκτέλεσης των καταδικασθέντων στη Δίκη των έξι για τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 (βλ. ενότητα 39).

⁴ **συναλλαγή:** η πελατειακή σχέση μεταξύ πολιτών και πολιτικών και κατ' επέκταση η πελατειακή λογική στον κρατικό μηχανισμό. Σημερινοί συναφείς όροι: φακελάκι, μίζα, πάρε-δώσε, δούναι-λαβείν, αλισβερίσι.

Σχολιασμός της εικόνας

Στην παραπάνω λαϊκή εικόνα απεικονίζεται η **Ελλάδα**, η οποία έχει αναγεννηθεί μετά το Κίνημα στο Γουδί. Η Ελλάδα παριστάνεται σαν μια **νεαρή γυναίκα**, η οποία είναι ενδεδυμένη **αρχαιοπρεπή ενδύματα**, παραπέμποντας προφανώς στο αρχαιοελληνικό μεγαλείο της Ελλάδας. Στο κεφάλι της φορά **βασιλική κορώνα**, κάτι που δείχνει ότι η Ελλάδα τότε έχει βασιλεία (και παράλληλα υπονοεί ότι δεν υπάρχει κάποιος σχεδιασμός για κατάργηση της βασιλείας). Στο δεξί της χέρι η Ελλάδα κρατά ένα **ξίφος**, με το οποίο φαίνεται να έχει σκοτώσει ένα **μεγάλο μαύρο φίδι**, στο σώμα του οποίου αναγράφεται η λέξη «**Συναλλαγή**». Είναι το κακό φίδι, ο «δράκων της συναλλαγής», η οποία έχει παταχθεί με το Κίνημα. Στο αριστερό της χέρι κρατά ένα **λάβαρο** (πολεμική σημαία), πάνω στο οποίο αναγράφεται το σύνθημα «**Αναγέννησις**» και η ημερομηνία εκδήλωσης του Κινήματος (15 Αυγούστου 1909). Δεξιά και αριστερά στο λάβαρο αναγράφονται τα **συνθήματα** «Ζήτω ο Στρατός» και «Ζήτω ο Λαός». Τα συνθήματα αυτά αναφέρονται στους βασικούς συντελεστές του Κινήματος, τον Στρατό και τον Λαό. Ο **Στρατός** εικονίζεται στα αριστερά και αποτελείται από αξιωματικούς (οι βασικοί συντελεστές του Κινήματος), οι οποίοι δεν έχουν απειλητικές διαθέσεις, αλλά έχουν τα ξίφη στα θηκάρια τους ευρισκόμενοι σε ετοιμότητα, αν παραστεί ανάγκη. Υπάρχουν ακόμη και εκπρόσωποι της Φρουράς της Αθήνας και του Ιππικού. Στα δεξιά απεικονίζεται ο **Λαός**. Φαίνονται άνθρωποι από διάφορες κοινωνικές ομάδες: ένας γεωργός με το δρεπάνι και την κόσα του, ένας αστός με το κοστούμι και το καπέλο του, ένας γονιός με το παιδί του -μαθητούδι με τη στολή, το πηλίκιο και τη σάκα του- κάποιος με πιο παραδοσιακή φορεσιά... πλήθος κόσμου πιο πίσω. Φαίνεται έτσι ότι συμπαραστάθηκε στο Κίνημα κόσμος από πολλές κοινωνικές τάξεις. Τέλος, πίσω δεξιά αχνοφαίνεται ο ιερός βράχος της Ακροπόλεως, κάτι που θυμίζει ότι τα γεγονότα διαδραματίστηκαν στην Αθήνα (όπου και το στρατόπεδο στο Γουδί).

28. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρωθυπουργός: η βενιζελική πολιτική τής περιόδου 1910-1912.

Μετά το κίνημα του 1909 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος → κάλεσαν τον Ελευθέριο Βενιζέλο στην Αθήνα και του πρότειναν την πρωθυπουργία.

Αντίδραση Βενιζέλου: αρνήθηκε (την πρωθυπουργία)

Στάση απέναντι στη μοναρχία: δεν συμφώνησε με όσους ζητούσαν την κατάργηση της μοναρχίας, γιατί έκρινε ότι μια τέτοια απόφαση θα δίχαζε τον λαό σε μια στιγμή που αναμένονταν κρίσιμες εξελίξεις στην περιοχή.

Έτσι: Στρατιωτικός Σύνδεσμος – βασιλιάς – κόμματα – Βενιζέλος → συμφωνία να γίνουν εκλογές για την ανάδειξη **αναθεωρητικής¹** και **όχι συντακτικής** Βουλής.

Μετά από δύο εκλογικές αναμετρήσεις το Κόμμα των Φιλελευθέρων (Βενιζέλος) κέρδισε την πλειοψηφία στη Βουλή.

Αναθεωρημένο **σύνταγμα του 1911**:

- ▶ προστάτευε αποτελεσματικότερα τις ατομικές ελευθερίες
- ▶ επέτρεπε στο κράτος να αφαιρεί από τους ιδιοκτήτες τους με αποζημίωση μεγάλες εκτάσεις γης για να μοιραστούν σε ακτήμονες
- ▶ θέσπιζε τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων
- ▶ απαγόρευε στους στρατιωτικούς και στους δημοσίους υπαλλήλους να εκλέγονται βουλευτές
- ▶ καθιέρωνε την υποχρεωτική, δωρεάν εκπαίδευση

Καταλυτικό ρόλο: η κοινοβουλευτική ομάδα των Κοινωνιολόγων (επικεφαλής Αλέξανδρος Παπαναστασίου²)

Ένοπλες Δυνάμεις. Ο Βενιζέλος:

- ▶ ασχολήθηκε με την αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων
- ▶ φρόντισε να αποκτήσει ισχυρή επιρροή στο στράτευμα³
- ▶ επεδίωξε την αξιοποίηση όλων των αξιωματικών

Επαναφορά του **διαδόχου Κωνσταντίνου⁴** στην ηγεσία του στρατού

Εκτίμηση του Βενιζέλου ότι η Ελλάδα σύντομα θα έπρεπε να πάρει μέρος σε πόλεμο για να επιτύχει τους εθνικούς της στόχους.

Εκλογές Μαρτίου 1912: θρίαμβος του κόμματος των Φιλελευθέρων

Μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας φάνηκε να πιστεύει ότι ο Βενιζέλος ήταν ο ηγέτης που μπορούσε να επιλύσει μεγάλα κοινωνικά και εθνικά ζητήματα.

Η ριζικότερη πολιτική ανανέωση (μέχρι τότε): εκλογή μεγάλου αριθμού νέων βουλευτών.

---

¹ **Αναθεωρητική Βουλή**: Βουλή που εκλέγεται έχοντας τη δυνατότητα να αναθεωρήσει οποιοδήποτε άρθρο του συντάγματος, εκτός αυτών που ορίζουν τη μορφή του πολιτεύματος.

Συντακτική Βουλή: Βουλή που εκλέγεται προκειμένου να συντάξει σύνταγμα, στο οποίο πρωτίστως καθορίζεται η μορφή του πολιτεύματος.

Στην προκειμένη περίπτωση λοιπόν αποφασίστηκε ότι δεν θα γινόταν προσπάθεια αλλαγής του πολιτεύματος (ώστε π.χ. να καταργηθεί η βασιλεία και να προκύψει αβασίλευτη δημοκρατία).

² Ο **Αλέξανδρος Παπαναστασίου** θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο και τα επόμενα χρόνια, ενώ μετέπειτα θα διατελέσει και Πρωθυπουργός της χώρας.

³ κάτι που μέχρι τότε είχε η βασιλική οικογένεια.

⁴ **Διάδοχος Κωνσταντίνος**: ο Κωνσταντίνος ήταν ο πρωτότοκος γιος του βασιλιά Γεωργίου και αυτός που θα έπαιρνε τον θρόνο μετά τον πατέρα του.

29. Οι βαλκανικοί πόλεμοι

Τα αίτια

Επικράτηση Νεοτούρκων → κύριος στόχος: ο πλήρης εκτουρκισμός¹ του οθωμανικού κράτους

→ διώξεις σε βάρος των αλλοεθνών πληθυσμών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

→ οι γειτονικοί λαοί (Ελληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι) επεδίωκαν την προστασία των ομοεθνών τους

και την ενσωμάτωση των οθωμανικών εδαφών στα οποία αυτοί κατοικούσαν

Ανάμιξη των Δυνάμεων (Γερμανία, Ιταλία, Αυστροουγγαρία, Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία)

Προς τη σύγκρουση – Οι βαλκανικές συμμαχίες

Ο Βενιζέλος αρχικά: κατευναστική πολιτική² απέναντι στις τουρκικές προκλήσεις

(διότι η Ελλάδα δεν ήταν επαρκώς προετοιμασμένη για πόλεμο)

την άνοιξη του 1911 υιοθέτησε την τακτική της βαλκανικής συνεννόησης³

→ άνοιξη του 1912: συνθήκες συμμαχίας ανάμεσα στη **Σερβία**, τη **Βουλγαρία**, την **Ελλάδα** & το **Μαυροβούνιο**

Ο Α΄ βαλκανικός πόλεμος (Οκτώβριος 1912 – Μάιος 1913)

Οι Βαλκάνιοι σύμμαχοι (Οκτώβριος 1912) απαίτησαν από τον σουλτάνο να σέβεται τα δικαιώματα των χριστιανικών εθνοτήτων που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία και να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις προς όφελός τους.

Αφορμή του πολέμου: η απροθυμία του σουλτάνου να συζητήσει τέτοιου είδους ζητήματα.

Ο ελληνικός στρατός (διάδοχος Κωνσταντίνος): προέλασε⁴ στη Μακεδονία καταλαμβάνοντας πολλές περιοχές

Τα σερβικά στρατεύματα: κατέλαβαν τα Σκόπια & το Μοναστήρι⁵ και προωθήθηκαν μέχρι το Δυρράχιο (σημ. Αλβανία)

Οι βουλγαρικές δυνάμεις: έφτασαν σε μικρή απόσταση από την Κωνσταντινούπολη, κατέλαβαν Δ. Θράκη & Α. Μακεδονία και κατευθύνονταν στη Θεσσαλονίκη.

Ενδεχόμενο κατάληψης της Θεσσαλονίκης από βουλγαρικές δυνάμεις → ο Βενιζέλος διέταξε τον διάδοχο Κωνσταντίνο να κινηθεί ταχύτατα προς τη Θεσσαλονίκη.

Παρά τις αντιρρήσεις του Κωνσταντίνου → **26 Οκτωβρίου 1912**: ελληνικός στρατός έμπαινε στη Θεσσαλονίκη

22 Φεβρουαρίου 1913: κατάληψη Ιωαννίνων (μετά από επίπονη πολιορκία) και έλεγχος ολόκληρης της Ηπείρου

Ο ελληνικός στόλος (Παύλος Κουντουριώτης): ανάγκασε τον τουρκικό στόλο να κλειστεί στα Στενά⁶ και έθεσε υπό τον έλεγχό του τα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου (Θάσος, Σαμοθράκη, Λέσβος, Χίος, Λήμνος, Τένεδος, Ίμβρος, Σάμος, Ικαρία).

Η συνθήκη του Λονδίνου (17 Μαΐου 1913)

Η **Οθωμανική αυτοκρατορία** υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά-βαλκανικά εδάφη της.

Η **Αλβανία** αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος (29 Ιουλίου 1913).

Τα **Δωδεκάνησα** παρέμειναν υπό ιταλική κατοχή και διοίκηση.

Το κλίμα ευφορίας ήρθε να ταράξει η δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη

→ άνοδος του γερμανόφιλου διαδόχου Κωνσταντίνου στο θρόνο.

Ο Β΄ βαλκανικός πόλεμος (Ιούνιος-Ιούλιος 1913)

Η συνθήκη του Λονδίνου άφησε πολλές εκκρεμότητες

Η Μακεδονία ελεγχόταν από τον ελληνικό στρατό, αλλά τμήματά της διεκδικούνταν τόσο από τη Βουλγαρία όσο και από τη Σερβία

Συμμαχία **Ελλάδας & Σερβίας** **εναντίον** της **Βουλγαρίας**

Μέσα Ιουνίου 1913: ο βουλγαρικός στρατός επιτέθηκε ταυτόχρονα εναντίον των ελληνικών και των σερβικών θέσεων

Ο ελληνικός στρατός κατέλαβε ολόκληρη την Α. Μακεδονία και τη Δ. Θράκη φτάνοντας ως την Αλεξανδρούπολη

Οι Σέρβοι: επιτυχίες στη Δ. Μακεδονία

Οι Ρουμάνοι: εισέβαλαν στη Βουλγαρία φτάνοντας 30 χλμ από τη Σόφια⁷

Οι Τούρκοι: ανακατέλαβαν την Αδριανούπολη στην Α. Θράκη.

---

¹ **εκτουρκισμός:** η ενίσχυση του τουρκικού στοιχείου και η εξαφάνιση των άλλων, των αλλοεθνών πληθυσμών.

² **κατευναστική πολιτική:** η πολιτική που προσπαθεί να καθησυχάσει τα πνεύματα, να αμβλύνει τις αντιθέσεις.

³ **βαλκανική συνεννόηση:** η συνεννόηση και συνεργασία με άλλα βαλκανικά κράτη προς επίτευξη των κοινών στόχων

⁴ **προελαύνω:** (στρατιωτικός όρος) προχωρώ χωρίς να συναντώ σχεδόν καθόλου αντίσταση από τον εχθρό

⁵ **Μοναστήρι:** πόλη της νοτιοδυτικής ΠΓΔΜ (Σκόπια).

⁶ **Τα Στενά:** τα "Στενά του Ελλησπόντου" ή αλλιώς τα "Στενά των Δαρδανελλίων". Ο Ελλήσποντος (< Έλλης πόντος = Θάλασσα της Έλλης) είναι πορθμός που συνδέει το Αιγαίο Πέλαγος με τη Θάλασσα του Μαρμαρά.

⁷ **Σόφια:** η πρωτεύουσα της Βουλγαρίας

30. Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια αμέσως μετά τους βαλκανικούς πολέμους

Συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913)

Ελλάδα: το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας, τη Ν. Ήπειρο, σημαντικά νησιά στο Β. και Α. Αιγαίο (Θάσος, Σαμοθράκη, Λήμνος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ικαρία) και την Κρήτη

Νέες Χώρες - Παλαιά Ελλάδα

Σε 10 μόλις μήνες → διπλασιασμός εδαφών & πληθυσμού

Σερβία: σημαντικό τμήμα της ΒΔ. Μακεδονίας

Βουλγαρία: το μεγαλύτερο μέρος της Δ. Θράκης

Οθωμανική Αυτοκρατορία: ανέκτησε την Α. Θράκη

Δωδεκάνησα: παρέμειναν υπό ιταλικό έλεγχο

Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας (4 Δεκεμβρίου 1913)

Β. Ήπειρος (σημαντική ελληνική παρουσία): παραχωρήθηκε στην Αλβανία → έντονες αντιδράσεις των Ελλήνων

Νέες Χώρες: διέθεταν θετικές προοπτικές - πολλές πόλεις ήταν ήδη ακμαία οικονομικά κέντρα

Το ελληνικό κράτος: ανέλαβε το έργο της αφομοίωσης των Νέων Χωρών

Οι μουσουλμανικοί και σλαβικοί πληθυσμοί και η ισχυρή εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης: αντιμετώπισαν τις ελληνικές αρχές, τουλάχιστον στην αρχή, με κάποια δυσπιστία.

Εσωτερική πολιτική (κυβερνήσεις Βενιζέλου)

- ▶ συνεχίστηκαν οι μεταρρυθμίσεις που είχαν αρχίσει πριν από το 1912
- ▶ αναγνωρίστηκαν τα εργατικά σωματεία
- ▶ θεσπίστηκαν μέτρα για την ασφάλιση των εργαζομένων
- ▶ καθιερώθηκε η οκτάωρη εργασία
- ▶ ιδρύθηκαν αγροτικοί συνεταιρισμοί

Εξωτερική πολιτική (προβλήματα)

- ▶ άρνηση του σουλτάνου να αποδεχθεί την ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου
- ▶ κατοχή των Δωδεκανήσων από τους Ιταλούς
- ▶ ύπαρξη πυκνών ελληνικών πληθυσμών στη Β. Ήπειρο, στη Θράκη και στη Μ. Ασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Ο Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1914-1918)

31. Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Τα αίτια

<p>Ιμπεριαλισμός η κυριότερη αιτία</p>	<p>Η πολιτική επέκτασης των βιομηχανικά ανεπτυγμένων κρατών σε βάρος άλλων κρατών. Η ταχύτητα αναπτυσσόμενη Γερμανία επιδόθηκε σε μια επιθετική προσπάθεια κάλυψης των αναγκών της σε πρώτες ύλες, καύσιμα και αγορές μέσω της αναδιανομής του παγκόσμιου πλούτου και των αποικιών → αντιπαράθεση με Βρετανία & Γαλλία που έλεγχαν τότε τις περισσότερες και πλουσιότερες αποικίες.</p>
<p>Εθνικισμός ουσιαστικό ρόλο στην ωρίμανση των συνθηκών που οδήγησαν στον πόλεμο</p>	<p>Ο υπερτονισμός των εθνικών αξιών. Ο εθνικισμός είναι η απόλυτη και με πάθος προσήλωση των ατόμων στο έθνος τους, η οποία φτάνει μέχρι την περιφρόνηση και την εχθρότητα προς άλλα έθνη, τα οποία θεωρούν κατώτερα. Αν και οι λαοί της Ευρώπης δεν επιθυμούσαν τον πόλεμο, δεν ήταν και διατεθειμένοι να καταπνίξουν τα εθνικά τους αισθήματα για να διατηρηθεί η ειρήνη.</p>
<p>Μιλιταρισμός επιτάχυνε την πορεία προς τον πόλεμο</p>	<p>Ο υπερτονισμός των στρατιωτικών αξιών. Ανάπτυξη της γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας & στρατιωτική ενίσχυση της Γερμανίας → κλιμάκωση των στρατιωτικών εξοπλισμών και από τις άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Όλο και πιο πολλές φωνές τόνιζαν τη σημασία και την αξία του πολέμου ως μέσου επίλυσης των διεθνών διαφορών.</p>

Η αφορμή

Σεράγεβο Βοσνίας - Ιούνιος 1914: δολοφονήθηκε ο **διάδοχος του αυστριακού θρόνου** (αρχιδούκας της Αυστρίας)

Φραγκίσκος Φερδινάνδος από νεαρό Σέρβο εθνικιστή¹

Αυστροουγγαρία → κήρυξε τον πόλεμο στη Σερβία (Ιούλιος 1914)

Ρωσία & Γαλλία → συμπαράσταση προς τη Σερβία

Γερμανία → στο πλευρό της Αυστροουγγαρίας

Τα αντίπαλα στρατόπεδα - Συμμαχίες και ανακατατάξεις

<i>Εγκάρδια ή Τριπλή Συνεννόηση ή Αντάντ (Entente Cordiale)</i>	<i>Κεντρικές Δυνάμεις ή Τριπλή Συμμαχία</i>
<p>Βρετανία Γαλλία Ρωσία (έως 3-3-1918) Σερβία</p>	<p>Γερμανία Αυστροουγγαρία <i>Ιταλία (άλλαξε στρατόπεδο)</i></p>
<p>Ιταλία (από 1915) Ελλάδα (Ιούνιος 1917) ΗΠΑ (από τον Απρίλιο 1917)</p>	<p>Οθωμανική αυτοκρατορία (Οκτ. 1914) Βουλγαρία (1915)</p>

Τα κύρια μέτωπα

Δυτικό μέτωπο: μεταξύ Γερμανίας & Γαλλίας-Βελγίου-Λουξεμβούργου-Ολλανδίας

Ανατολικό μέτωπο: μεταξύ Γερμανίας & Ρωσίας στην Πρωσία

Σημαντικά γεγονότα

Αντάντ: επιχείρηση **κατάληψης των Δαρδανελίων** (Ελλάσποντος- Φεβ. 1915) ➔ απόκρουση από τον οθωμανικό στρατό
Αποβίβαση στρατευμάτων της Αντάντ στη Θεσσαλονίκη (Οκτ. 1915)

Ιταλία: αλλαγή στρατοπέδου το 1915 (Αντάντ), αφού έλαβε υποσχέσεις για παραχώρηση εδαφών μετά τον πόλεμο.

Γερμανοί: μεγάλη και πολύμηνη **επίθεση στο Βερντέν**² (Φεβ. 1916) με χιλιάδες νεκρούς.

Η καμπή του 1917

Κοινωνικές διεργασίες από τον πόλεμο.

Γαλλία (αντιπολεμικό κίνημα) ➔ ανταρσίες στο μέτωπο ➔ εκτελέσεις δεκάδων Γάλλων στρατιωτών

Ρωσία επανάσταση που ανέτρεψε τον Τσάρο (Φεβ. 1917- βλ. ενότ. 33) απόσυρση της Ρωσίας από τον πόλεμο με τη συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ (3 Μαρτίου 1918 μεταξύ Ρωσίας Γερμανίας)

ΗΠΑ ➔ συμμαχία με Αντάντ (Απρίλιος 1917): συμμετοχή με ένα εκατομμύριο στρατιώτες και άφθονα υλικά μέσα.

Ελλάδα ➔ συμμαχία με Αντάντ (Ιούνιος 1917) μετά από βαθιά εσωτερική κρίση (Εθνικός Διχασμός- βλ. ενότ. 32)

Το τέλος του πολέμου και ο απολογισμός του

Φθινόπωρο 1918: οι Κεντρικές Δυνάμεις και οι σύμμαχοί τους άρχισαν να συνθηκολογούν

Γερμανία: σοσιαλιστική επανάσταση που ανέτρεψε τον κάιζερ (αυτοκράτορα) Γουλιέλμο Β΄ και έφερε στην εξουσία το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα

Απολογισμός: 8 εκατομμύρια νεκροί - 20 εκατομμύρια τραυματίες - τεράστιες υλικές καταστροφές.

Ευρώπη: αλλαγμένη, εξαντλημένη, με κλονισμένη την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία της.

¹ Η διοίκηση της **Βοσνίας-Ερζεγοβίνης** είχε ανατεθεί στην Αυστροουγγαρία με το συνέδριο του Βερολίνου (Ιούνιος 1978), κάτι που δεν έβρισκε σύμφωνους πολλούς Σέρβους (βλ. και ενότ. 22).

² **Μάχη του Βερντέν:** (πόλη στο βορειοανατολική Γαλλία) στη συγκεκριμένη μάχη πολέμησαν ο γερμανικός και ο γαλλικός στρατός από τις 21/2 έως τις 19/12 του 1916. Είναι η πιο μακροχρόνια και μια από τις πιο αιματηρές μάχες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (πάνω από 250 χιλιάδες νεκρούς, περίπου μισό εκατομμύριο τραυματίες).

Εμπλεκόμενες πλευρές

Αντάντ

 Βρετανική Αυτοκρατορία

- Ηνωμένο Βασίλειο
- Αυστραλία
- Καναδάς
- Βρετανικές Ινδίες
- Νέα Γη
- Νέα Ζηλανδία
- Νότια Αφρική

- Γαλλία
- Ρωσία (1914–1917)
- Σερβία
- Ρουμανία (1916–1918)
- Μαυροβούνιο
- Βέλγιο
- Ιταλία (1915–1918)
- Πορτογαλία (1916–1918)
- Ελλάδα (1917–1918)
- ΗΠΑ (1917–1918)
- Ιαπωνία
- Κίνα

Κεντρικές Δυνάμεις

 Γερμανία

- Μπάντεν
- Βαυαρία
- Πρωσία
- Σαξωνία
- Βιτεμβέργη

- Αυστρο-Ουγγαρία
- Βουλγαρία (1915–1918)
- Οθωμανική Αυτοκρατορία

32. Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – Ο Εθνικός Διχασμός

Η θέση του Βενιζέλου

Για την έκβαση του πολέμου: θεωρούσε ότι οι Αγγλογάλλοι θα επικρατούσαν

Για τη στάση της Ελλάδας: θα έπρεπε να **συμμαχήσει με την Αντάντ** για να διαφυλάξει τα κέρδη της από τους βαλκανικούς πολέμους και να διευρύνει τα σύνορά της.

Υποστήριξη από: μεγάλα τμήματα των λαϊκών τάξεων & τη μεγαλοαστική τάξη, κυρίως της Διασποράς¹

Η θέση του Κωνσταντίνου

Για τη στάση της Ελλάδας: ήθελε την Ελλάδα σύμμαχο των Κεντρικών Δυνάμεων. Επειδή όμως η Οθωμανική αυτοκρατορία και η Βουλγαρία είχαν ήδη ταχθεί στο πλευρό της Γερμανίας, ο βασιλιάς υποστήριζε τη «**διαρκή ουδετερότητα**» με το επιχείρημα ότι έτσι η Ελλάδα θα προστατευόταν από τον πόλεμο.

Υποστήριξη από: μικροαστικά στρώματα & τμήματα των λαϊκών τάξεων (που δεν επιθυμούσαν να πολεμήσουν πάλι)

Η σύγκρουση Βενιζέλου – Κωνσταντίνου

Επιχείρηση της Αντάντ στον Ελλήσποντο (Φεβρουάριος 1915) → άποψη Βενιζέλου: η Ελλάδα θα έπρεπε να πάρει μέρος
Άρνηση Κωνσταντίνου → παραίτηση πρωθυπουργού (Βενιζέλου) → Εκλογές (Μάιος 1915) → νικητής ο Βενιζέλος → κήρυξη επιστράτευσης.

Διαφωνία Κωνσταντίνου → 2η παραίτηση Βενιζέλου → νέες εκλογές (Δεκέμβριος 1915) → αποχή των Φιλελευθέρων → κυβέρνηση πιστή στα Ανάκτορα²

Η εμπλοκή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Κινήσεις της Αντάντ: αποβίβασε στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη (για να αντιμετωπίσει τη συνεχώς ενισχυόμενη γερμανική επιρροή στα Βαλκάνια)

Σερβική κατάρρευση (μετά από βουλγαρική επίθεση) → τα σερβικά στρατεύματα μεταφέρθηκαν στη Μακεδονία

Εισβολή γερμανικών και βουλγαρικών στρατευμάτων: στην Α. Μακεδονία

Η στάση των ελληνικών δυνάμεων: δεν αντέδρασαν (εφαρμόζοντας τις εντολές του Κωνσταντίνου)

Το Δ΄ Σώμα Στρατού: διατάχθηκε να παραδοθεί δίχως να αντισταθεί, αιχμαλωτίστηκε και μεταφέρθηκε στη Γερμανία.

Οι Επίστρατοι και το κίνημα της Εθνικής Αμυνας

Η Αντάντ απαίτησε από τον βασιλιά (Ιούνιος 1916) τον αφοπλισμό³ των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων που ήταν υπό τις διαταγές του

→ οι εφεδροι που απολύονταν οργανώνονταν σε συνδέσμους (μετά από μυστική βασιλική εντολή)

→ Επίστρατοι (φιλοβασιλική παραστρατιωτική⁴ οργάνωση με περίπου 200.000 μέλη, υπό τις διαταγές του Κωνσταντίνου)

Παράλληλα, η οργάνωση Εθνική Αμυνα⁵ (φιλοβενιζελική) → κίνημα στη Θεσσαλονίκη ζητώντας τη συμμετοχή της Ελλάδας στο πλευρό της Αντάντ

Προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης από τον Βενιζέλο και κήρυξη επιστράτευσης στο πλευρό της Αντάντ

Ο Εθνικός Διχασμός

Συνεχής κλιμάκωση της πολιτικής κρίσης → διαμόρφωση (καλοκαίρι 1916) δύο αντίπαλων κέντρων εξουσίας

α) «**κράτος των Αθηνών**» (Κωνσταντίνος) και β) «**κράτος της Θεσσαλονίκης**» (Βενιζέλος).

Εθνικός Διχασμός: η πρώτη εμφύλια σύγκρουση στην Ελλάδα του 20^{ου} αι.

Η δυναμική επέμβαση της Αντάντ και η έξωση του Κωνσταντίνου

Αντάντ: κατάληψη του Πειραιά → επιβολή αυστηρού αποκλεισμού → απομάκρυνση Κωνσταντίνου

Η ανάληψη της εξουσίας από τον Βενιζέλο

Ο Βενιζέλος στην Αθήνα → σχηματισμός νέας κυβέρνησης → κήρυξη πολέμου εναντίον των Κεντρικών Δυνάμεων

Επαναφορά της Βουλής (του Μαΐου 1915) (Βουλή των Λαζάρων⁶)

Απόλυση χιλιάδων δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών που θεωρήθηκαν φιλοβασιλικοί

Απομάκρυνση στελεχών της βασιλικής παράταξης (κάποιοι εξορίστηκαν στην Κορσική)⁷.

-
- ¹ **Διασπορά:** οι ομογενείς στο εξωτερικό, αυτοί που είναι διασπαρμένοι σε διάφορες άλλες χώρες (εκτός της πατρίδας).
- ² **Κυβέρνηση πιστή στα Ανάκτορα:** εννοεί κυβέρνηση πιστή στον βασιλιά και τη βασιλική οικογένεια.
- ³ να παραδώσουν δηλαδή οι στρατιώτες τα όπλα.
- ⁴ **παραστρατιωτικός:** αυτός που δρα παράλληλα με τον επίσημο στρατό με παράνομους ή ανορθόδοξους τρόπους
- ⁵ Στον Εθνικό Διχασμό αναφέρεται και το λαϊκό τραγούδι «Της Αμύνης τα παιδιά» (αγνώστου στιχουργού και συνθέτη). Τα παιδιά «της αμύνης» είναι στην προκειμένη περίπτωση τα μέλη της οργάνωσης «Εθνική Άμυνα».
- ⁶ **Βουλή των Λαζάρων:** λέγεται σκωπτικά στη νεότερη ελληνική ιστορία το Σώμα της Βουλής των Ελλήνων που σχηματίστηκε κάπως παράτυπα τον Ιούλιο του 1917 με διάταγμα που προώθησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος, με το οποίο επανέφερε («νεκρανάστησε») προηγούμενη Βουλή (και τους αντίστοιχους βουλευτές), τη Βουλή του 1915 που θεωρούσε ο ίδιος την τελευταία νόμιμη, παρ' ότι είχε πάψει να υφίσταται.
- ⁷ **Κορσική:** γαλλικό νησί, το τέταρτο μεγαλύτερο νησί στη Μεσόγειο. Βρίσκεται δυτικά της Ιταλίας και νοτιοανατολικά της Γαλλίας.

Βενιζέλος & Κωνσταντίνος

33. Η ρωσική επανάσταση

Η κρίση του τσαρικού καθεστώτος

Σύσταση πληθυσμού (τέλη 19ου - αρχές 20ου αι): το 85% ήταν αγρότες

Μεγάλοι γαιοκτήμονες: τα μεγαλύτερα και πιο εύφορα κτήματα Μικροκαλλιεργητές: ζούσαν σε άθλιες συνθήκες

Συχνές εξεγέρσεις – αίτημα για αναδασμό¹ (αναδιανομή) της γης

Εργάτες: ζούσαν εξ ίσου άθλια → εργατικές εξεγέρσεις

Κλιμάκωση της κοινωνικής έντασης: ήττα της Ρωσίας στον ρωσοϊαπωνικό πόλεμο (1904-1905)

Επανάσταση 1905 → ο τσάρος Νικόλαος Β΄ → **δούμα** (νομοθετικό σώμα²) → συνταγματική μοναρχία

Α΄ παγκόσμιος πόλεμος → η κατάσταση επιδεινώθηκε (επιστράτευση εκατομμυρίων Ρώσων)

Η αστική επανάσταση του Φεβρουαρίου 1917

Επανάσταση Φεβρουαρίου 1917 → προσωρινή κυβέρνηση → επικράτησαν οι μετριοπαθείς φιλελεύθεροι αστοί³

Σοβιέτ: συμβούλια εργατών και στρατιωτών που ανέλαβαν την εξουσία στην πρωτεύουσα Πετρούπολη, στη Μόσχα και σε άλλες μεγάλες πόλεις.

Ο τσάρος: υποχρεώθηκε να παραιτηθεί (Μάρτιος 1917)

Η προσωρινή κυβέρνηση:

- › αναγνώρισε κάποια ατομικά δικαιώματα
  - › νομιμοποίησε τα σοβιέτ
  - › προετοίμασε τη σύγκληση συνέλευσης για την κατάρτιση συντάγματος
  - › αρνήθηκε να αποσύρει τη Ρωσία από τον πόλεμο
  - › αρνήθηκε τον αναδασμό της γης
- } ⇒ ενίσχυση της λαϊκής δυσαρέσκειας.

Θέσεις των μπολσεβίκων⁴ (Λένιν):

- › κατάργηση της φιλελεύθερης προσωρινής κυβέρνησης (βλ. παραπάνω)
- › η εξουσία να περάσει στα σοβιέτ
- › η γη να μοιραστεί στους αγρότες (αναδασμός)
- › η Ρωσία να αποσυρθεί αμέσως από τον πόλεμο

Επανάσταση των μπολσεβίκων στην Πετρούπολη (25-26 Οκτωβρίου 1917) – οκτωβριανή επανάσταση

Η νέα επαναστατική κυβέρνηση:

- › έθεσε υπό τον έλεγχό της όλες τις μεγάλες οικονομικές μονάδες (μεγάλα αγροκτήματα, εργοστάσια, τράπεζες, μεταφορικά μέσα κ.ά.)
- › ανέθεσε τη διοίκηση των εργοστασίων στα σοβιέτ των εργατών και των μεγάλων αγροκτημάτων στα σοβιέτ των αγροτών
- › αναγνώρισε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης⁵ στις διάφορες εθνότητες της χώρας

Συνθήκη Μπρεστ-Λιτόφσκ (με τη Γερμανία – 3 Μαρτίου 1918): η Ρωσία υποχρεωνόταν να παραχωρήσει πολλά εδάφη της στη Γερμανία με αντάλλαγμα το τέλος του γερμανορωσικού πολέμου.

Ο εμφύλιος πόλεμος και η ξένη επέμβαση

Εμφύλιος πόλεμος: οπαδοί του τσάρου – υποστηρικτές της επανάστασης

Αντάντ: υποστήριξη προς τους τσαρικούς ☞ (ωστόσο) επικράτηση μπολσεβίκων (1921)

Η ίδρυση της Σοβιετικής Ένωσης

Μορφή ομοσπονδίας. ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) - Το πρώτο σοσιαλιστικό κράτος του κόσμου.

Η επίδραση της οκτωβριανής επανάστασης στην Ευρώπη

Ίδρυση της Γ΄ Διεθνούς ή Κομμουνιστικής Διεθνούς ή Κομιντέρν (Μόσχα, 1919) → ενίσχυση της κινητικότητας στις γραμμές των λαϊκών τάξεων σε πολλές χώρες της Ευρώπης.

Γερμανία – Ουγγαρία: επαναστάσεις, οι οποίες τελικά ανατράπηκαν

Χώρες της Αντάντ: μεγάλες απεργίες – δημιουργία των πρώτων κομμουνιστικών κομμάτων.

Ελλάδα (1918): δημιουργία του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος) ➔ (αργότερα) ΚΚΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος)

---

¹ **αναδασμός:** αναδιανομή, μοίρασμα της γης από την αρχή

² αντίστοιχο της δικής μας Βουλής.

³ **μετριοπαθείς φιλελεύθεροι:** γενικότερα επεδίωκαν την καθιέρωση συνταγματικής μοναρχίας, στην οποία εκλογικό δικαίωμα θα είχαν μόνο όσοι διέθεταν κάποια περιουσία, όπως συνέβαινε στην Αγγλία.

⁴ **Μπολσεβίκοι:** από το ρωσικό «μπόλσε»: περισσότερο, πλειοψηφία. Ήταν η μεγαλύτερη και πιο ριζοσπαστική μερίδα του Σοσιαλιστικού Δημοκρατικού Εργατικού Κόμματος της Ρωσίας έως το 1912. Τότε αποχώρησαν και σχημάτισαν το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ρωσίας.

⁵ **δικαίωμα (εθνικής) αυτοδιάθεσης:** το δικαίωμα ενός έθνους ή λαού να αποφασίζει αυτοδύναμα για τη διεθνή θέση/κατάσταση της επικράτειάς του και για τα ζητήματα που σχετίζονται άμεσα μ' αυτό. Έτσι, ένας λαός μπορεί να επιλέγει συνειδητά την παραμονή του σε ένα πολυεθνικό κράτος ή την προσάρτησή του σε ένα άλλο ή την ανεξαρτησία του και τη δημιουργία νέου κυρίαρχου εθνικού κράτους.

34. Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις

Τέλος Α΄ Παγκοσμίου πολέμου → συνέδριο της Ειρήνης / του Παρισιού (Ιανουάριος 1919 – Ιανουάριος 1920)

Δεν κλήθηκαν: οι ηττημένοι¹, οι ουδέτεροι και η Σοβιετική Ένωση²

Κύριες κατευθύνσεις του συνεδρίου:

- ▶ ανάγκη αναδιαμόρφωσης³ του πολιτικού χάρτη της Ευρώπης
- ▶ επιδίωξη της Γαλλίας να εξουθενώσει⁴ τη Γερμανία
- ▶ επιθυμία των δυνάμεων να εγκλωβίσουν το νέο σοβιετικό καθεστώς της Ρωσίας
- ▶ αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών (Ουίλσον), δηλαδή αναγνωριζόταν σε κάθε λαό το δικαίωμα να αποφασίζει μόνος του για το μέλλον του

Συνθήκη των Βερσαλιών (Ιούνιος 1919) – η **Γερμανία** υποχρεωνόταν:

- ▶ να παραχωρήσει εδάφη της στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στη Δανία
- ▶ και στις νεοσύστατες Πολωνία, Τσεχοσλοβακία και Λιθουανία
- ▶ να αναγνωρίσει τη Ρηνανία και το Σάαρ⁵ ως αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη⁶
- ▶ να πληρώσει βαριές πολεμικές αποζημιώσεις
- ▶ να εγκαταλείψει τις αποικίες της
- ▶ να εγκαταλείψει τα εδάφη που είχε κερδίσει από τη Ρωσία με τη συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ
- ▶ να περιορίσει στο ελάχιστο τις ένοπλες δυνάμεις της - στην ουσία να αφοπλιστεί

Συνθήκη του Αγίου Γερμανού (Σεπτέμβριος 1919) – η **Αυστροουγγαρία** υποχρεωνόταν:

- ▶ να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Ουγγαρίας, της Τσεχοσλοβακίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Πολωνίας
- ▶ να παραχωρήσει σε αυτές εδάφη
⇒ Διάλυση της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας

Συνθήκη του Νεϊγύ (Νοέμβριος 1919) – η **Βουλγαρία** υποχρεωνόταν:

- ▶ να δώσει στην Ελλάδα την Α. Μακεδονία και τη Δ. Θράκη
  - ▶ να παραχωρήσει εδάφη στη Ρουμανία και στη Σερβία
- Αμοιβαία ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας & Βουλγαρίας⁷

Συνθήκη του Τριανόν (Ιούνιος 1920) – η **Ουγγαρία** υποχρεώθηκε:

- ▶ να παραχωρήσει εδάφη στην Τσεχοσλοβακία, στη Ρουμανία και στη Γιουγκοσλαβία

Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920) – η **Οθωμανική αυτοκρατορία** υποχρεωνόταν:

- ▶ να παραχωρήσει στη Βρετανία την κυριαρχία της Μεσοποταμίας⁸, της Παλαιστίνης και της Υπεριορδανίας⁹
  - ▶ να παραχωρήσει στη Γαλλία τη Συρία και τον Λίβανο
  - ▶ να αναγνωρίσει επίσημα την ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου
- Κουρδιστάν και Αρμενία → ανεξάρτητα κράτη
- Τμβρος, Τένεδος, Θράκη (μέχρι σχεδόν την Κων/πολη) → παραχωρούνταν στην Ελλάδα
- Δωδεκάνησα (εκτός Ρόδου) → παραχωρούνταν στην Ελλάδα

Η Αντάντ ανέθετε στην Ελλάδα τη διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης για 5 χρόνια

Στη συνέχεια οι κάτοικοι θα αποφάσιζαν με δημοψήφισμα για την τύχη της.

Στενά του Βοσπόρου: υπό διεθνή έλεγχο

⇒ Διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ): ένας διεθνής οργανισμός, όπου θα μπορούσαν να απευθύνονται τα κράτη για να επιλύουν ειρηνικά τις μεταξύ τους διαφορές

Διαλυτικά στοιχεία: α) κάθε κράτος-μέλος της ΚτΕ είχε δικαίωμα να ασκήσει βέτο (αρνησικυρία)¹⁰
β) είχε δικαίωμα να μη συμμορφωθεί προς τις υποδείξεις που θα του γίνονταν.

---

¹ δηλαδή οι Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστροουγγαρία) και οι σύμμαχοί τους (Βουλγαρία, Οθωμανική αυτοκρατορία κλπ)

² η αλλαγή στάσης από τη Σοβιετική Ένωση είχε ενοχλήσει ιδιαίτερος τις χώρες της Αντάντ.

³ **αναδιαμόρφωση**: επανασχεδιασμός

⁴ **εξουθενώνω**: εξαντλώ, κουράζω υπερβολικά

⁵ **Ρηνανία και Σάαρ**: περιοχές στα γαλλογερμανικά σύνορα

⁶ **αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη**: είναι μια περιοχή, συνήθως στα σύνορα ή στο όριο μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών/περιοχών, όπου η στρατιωτική δραστηριότητα δεν επιτρέπεται, λόγω κάποιας συνθήκης ή αντίστοιχης συμφωνίας. Στην προκειμένη περίπτωση μια τέτοια ζώνη προφύλασσε τη Γαλλία από μελλοντικές επιθετικές ενέργειες της Γερμανίας.

⁷ βουλγαρικοί πληθυσμοί που διέμεναν στην Ελλάδα συμφωνήθηκε να μετοικήσουν στη Βουλγαρία και ελληνικοί πληθυσμοί που ζούσαν στη Βουλγαρία έπρεπε να μετοικήσουν αντίστοιχα στην Ελλάδα. Μια τέτοια διευθέτηση εξυπηρετούσε τη δημιουργία εθνικών κρατών.

⁸ **Μεσοποταμία**: το σημερινό Ιράκ

⁹ **Υπεριορδανία**: η σημερινή Ιορδανία

¹⁰ **δικαίωμα βέτο ή δικαίωμα αρνησικυρίας**: το δικαίωμα που έχει ένας εταίρος (π.χ. μια χώρα-μέλος σε διεθνείς οργανισμούς) να αρνηθεί να προσυπογράψει κάποια απόφαση των συλλογικών οργάνων, με την έννοια άσκησης φραγμού, οδηγώντας έτσι στην ακύρωση της απόφασης. Πιο απλά, το δικαίωμα που έχει ένα κράτος-μέλος να "μπλοκάρει" κάποια απόφαση που έχει ληφθεί από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη. Μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να παρεμποδιστούν ή να αποτραπούν συγκεκριμένες ενέργειες που κρίνονται επιζήμιες ή επιβαρυντικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Ο ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1919-1922)

35. Οι διεκδικήσεις της Αντάντ και της Ελλάδας στην Οθωμανική αυτοκρατορία

Οκτώβριος 1918. Σουλτάνος → συνθηκολόγηση. Αντάντ → κατέλαβε νευραλικά¹ σημεία στην Οθωμανική αυτοκρατορία, θέτοντάς την χώρα υπό κατοχή.

Ελληνικές δυνάμεις → συμμετοχή στην κατάληψη της Κωνσταντινούπολης

Ελ. Βενιζέλος: α) αποστολή υπομνήματος στο συνέδριο του Παρισιού

διεκδικήσεις: ευρεία ζώνη εδαφών στη Μ. Ασία (με κέντρο τη Σμύρνη), την Α. Θράκη (μέχρι την Κων/πολη), την Ίμβρο και την Τένεδο.

β) αποστολή ελληνικού στρατού στην εκστρατεία της Αντάντ εναντίον των μπολσεβίκων²

Η Βρετανία υποστήριξε τα ελληνικά αιτήματα, διότι: η σύμμαχος Ελλάδα στη Μικρά Ασία θα αναχαίτιζε τις ιταλικές επιδιώξεις στην περιοχή και θα παρείχε στήριξη στις μικρές βρετανικές δυνάμεις που βρίσκονταν στα Στενά.

Απρίλιος 1919: συμβούλιο του Παρισιού → εντολή στην Ελλάδα να στείλει στρατεύματα στη Μ. Ασία

2 Μαΐου 1919: Έλληνες στρατιώτες αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη και κατέλαβαν την πόλη και μια περιοχή 17.000 km² γύρω απ' αυτή.

Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας: δέχθηκαν το γεγονός με ενθουσιασμό

Οι Τούρκοι: αντέδρασαν αρνητικά

Επεισόδια με νεκρούς και τραυματίες με ευθύνη και των δύο πλευρών

Οι Ιταλοί: δυσαρεστήθηκαν, καθώς διεκδικούσαν κι εκείνοι τη Σμύρνη

⇒ υποκίνηση τουρκικών επιθέσεων εναντίον ελληνικών δυνάμεων.

¹ **νευραλικά**: κρίσιμα, σημαντικά

² **μπολσεβίκοι**: βλ. ενότητα 33

36. Ο Ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου

Ο Ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας

Χάτι Χουμαγιούν¹ + θετικές οικονομικές προοπτικές → πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν στη Μ. Ασία

(από την Ελλάδα ή από άλλες περιοχές του οθωμανικού κράτους)

Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες ήταν εύπορες και καλά οργανωμένες και είχαν έντονη/πρωταγωνιστική παρουσία

Επικεφαλής: πρόκριτοι και αρχιερείς

Ελληνική πλειοψηφία: στη Σμύρνη -

Σημαντική παρουσία: σε άλλες πόλεις (Κυδωνίες-Αϊβαλί, Αϊδίνι, Προύσα)

Κύρια ασχολία: εμπόριο

Σμύρνη: πολλές ελληνικές επιχειρήσεις, πολλά ελληνικά σχολεία, πολιτιστικοί σύλλογοι, αρκετά τυπογραφεία

Ο Ελληνισμός του Πόντου

Ακμάζουσες ελληνορθόδοξες κοινότητες. Κύριες ασχολίες: αγροτική οικονομία & εμπόριο

Μεγάλα εμπορικά κέντρα: Τραπεζούντα, Κερασούντα, Σαμψούντα

Οι διωγμοί του μικρασιατικού ελληνισμού

επικράτηση Νεοτούρκων → ενίσχυση τουρκικού εθνικισμού

ισχυρά γερμανικά συμφέροντα → κυρίαρχη θέση στην οθωμανική οικονομία

εκτοπισμός περίπου 150.000 Ελλήνων στην ενδοχώρα της Μ. Ασίας

οργάνωση ταγμάτων εργασίας²

Συστηματικοί διωγμοί των ελληνορθόδοξων πληθυσμών από το 1913

Εξόντωση εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων της Μ. Ασίας και του Πόντου

Η κίνηση αυτονομίησης στον Πόντο

Τέλη Α΄ Παγκοσμίου πολέμου: αυτονομιστική κίνηση των Ελλήνων του Πόντου

Ιανουάριος 1920: ίδρυση **ομόσπονδου ποντοαρμενικού κράτους** (συνθήκη των Σεβρών).

¹ **Χάτι Χουμαγιούν**: αυτοκρατορικό διάταγμα που έδινε περισσότερα δικαιώματα και διευκολύνσεις στους αλλοεθνείς που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Για λεπτομέρειες βλ. ενότητα 19.

² **τάγματα εργασίας**: γνωστά και ως "αμελέ ταμπουρού", αποτέλεσαν μαζί με άλλες επιβαρύνσεις τα σκληρά μέτρα που λήφθηκαν από την τουρκική ηγεσία για να εξαλειφθούν οι μειονότητες εντός του οθωμανικού/τουρκικού κράτους. Δεν απέβλεπαν στην άμεση εξόντωση των επιταγμένων, αλλά στη σταδιακή ψυχολογική και σωματική τους εξασθένηση, που θα οδηγούσε στον θάνατο από την πείνα, τις κακουχίες και τις αρρώστιες. Ως μέτρο τα τάγματα εργασίας εφαρμόστηκαν σε δύο περιόδους: αρχικά στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο λειτούργησαν ως βοηθητικά σώματα διεκπεραίωσης εργασιών και στη συνέχεια, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, ως σώματα ανακατασκευής των ζημιών που είχε προξενήσει ο ελληνικός στρατός κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Η εργασία στα τάγματα αυτά σήμαινε αγγαρεία σε λατομεία, αγρούς, ορυχεία και δημόσια έργα στο εσωτερικό της Μ. Ασίας. Υπολογίζεται ότι 250.000 Έλληνες έχασαν τη ζωή τους σ' αυτά τα τάγματα ως το τέλος του 1918.

37. Το τουρκικό εθνικό κίνημα

Ήττα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας + στρατεύματα της Αντάντ σε διάφορες περιοχές της → αισθήματα ταπείνωσης στους μουσουλμανικούς-τουρκικούς πληθυσμούς του οθωμανικού κράτους → διαδηλώσεις

Αρκετοί αξιωματικοί του σουλτανικού στρατού: έδειχναν απροθυμία να παραδοθούν

Μουσταφά Κεμάλ (1881-1938) → οργάνωση κινήματος αντίστασης στην Ανατολή

ΣΚΟΠΟΣ: όχι η διατήρηση της πολυεθνικής Οθωμανικής αυτοκρατορίας (που αποτελούσε πια παρελθόν), αλλά η δημιουργία ενός νέου, τουρκικού εθνικού κράτους.

Συνέδριο στο Ερζερούμ (καλοκαίρι 1919) – Συνέδριο στη Σεβάστεια (φθινόπωρο 1919): αντιπρόσωποι τουρκικών οργανώσεων αντίστασης από όλη τη χώρα

Αποδοχή των στόχων του κινήματος ❖ Ανάδειξη του Κεμάλ ως αναμφισβήτητου ηγέτη

Εθνική διακήρυξη, δηλ. ένα πρόγραμμα αγώνα των Τούρκων για την ανεξαρτησία τους

Την ίδια στιγμή, ο Σουλτάνος και οι Δυνάμεις αντιμετώπιζαν το εθνικό κίνημα ως ανταρσία και καταδίκασαν τη δραστηριότητα του Κεμάλ.

Τέλη 1919: έδρα του εθνικού κινήματος **Αγκυρα**

Γενικές εκλογές για την οθωμανική Βουλή (στην Κων/πολη) → οι κεμαλικοί κέρδισαν την πλειοψηφία

→ αποδοχή της εθνικής διακήρυξης → **Εθνικό Συμβόλαιο** (Ιανουάριος 1920).

Αντίδραση Βρετανών: διέλυσαν τη Βουλή (της Κων/πολης)

Απάντηση Κεμάλ: συγκάλεσε την Α΄ Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας (Αγκυρα)

ψήφιση **νέου συντάγματος**:

- ▶ ονομασία χώρας: Τουρκία
- ▶ κατάργηση του θρησκευτικού χαρακτήρα του κράτους
- ▶ θέσπιση του κοσμικού κράτους
- ▶ άσκηση της νομοθετικής εξουσίας από τη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση

Ανάδειξη του Κεμάλ σε αρχηγό κράτους και πρωθυπουργό

Νοέμβριος 1920: διάλυση του ποντοαρμενικού κράτους (γενοκτονία των Ποντίων και Αρμενίων¹)

στροφή προς τη Μ. Ασία

Αναπόφευκτη η σύγκρουση μεταξύ ελληνικού & τουρκικού στρατού.

**800,000 ARMENIANS
COUNTED DESTROYED**

**Viscount Bryce Tells House of
Lords That is the Probable
Number of Turks' Victims.**

10,000 DROWNED AT ONCE

**Peers Are Told How Entire Chris-
tian Population of Trebizond
Was Wiped Out.**

¹ **γενοκτονία**: η συστηματική (με βία ως επί το πλείστον μέσα) προσπάθεια εξόντωσης ολόκληρης φυλής ή τμήματος αυτής σε ορισμένο τόπο. Εκτιμάται ότι η **γενοκτονία των Ποντίων** στοίχισε τη ζωή περίπου 213.000-368.000 Ελλήνων του Πόντου. Η **γενοκτονία των Αρμενίων** σύμφωνα με τουρκικές πηγές είχε 600.000-800.000 νεκρούς, ενώ σύμφωνα με δυτικές και αρμενικές πηγές οι σφαγιασθέντες φθάνουν ακόμη και το 1,5 εκατομμύριο. Η Τουρκία αρνείται την ύπαρξη «γενοκτονίας» και ισχυρίζεται ότι πραγματοποιήθηκε ένας βίαιος εκτοπισμός του Αρμενικού πληθυσμού.

38. Ο μικρασιατικός πόλεμος (1919-1922)

Η ελληνική διοίκηση της Μικράς Ασίας

Απόβαση ελληνικού στρατού → ελληνική διοίκηση στη Σμύρνη.

Επικεφαλής: ύπατος αρμοστής (γενικός διοικητής) Αριστείδης Στεργιάδης

Με εντολή: να αντιμετωπίζει ισότιμα όλους τους κατοίκους

Οι ελληνικές αρχές: σημαντικό έργο στην οικονομία, την εκπαίδευση, την υγεία και ιδίως στην επανεγκατάσταση των Ελλήνων προσφύγων που είχαν διωχθεί παλαιότερα από τις οθωμανικές αρχές.

Οι επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού έως το καλοκαίρι του 1920

Συνέδριο του Παρισιού → **άδεια επέκτασης** της ελληνικής ζώνης κατοχής

Ελληνικός στρατός: κατάληψη της Α. Θράκης (άνοιξη 1920), ζώνη εδαφών 100-150 χλμ στη Μ. Ασία (καλοκαίρι 1920)

Η απόρριψη της συνθήκης των Σεβρών από το τουρκικό κίνημα αντίστασης

Απόλυτη απόρριψη της συνθήκης των Σεβρών + ενίσχυση του τουρκικού εθνικού κινήματος αντίστασης → οι σύμμαχοι επιφυλακτικοί σχετικά με το κατά πόσο ο ελληνικός στρατός θα μπορούσε να επιβληθεί.

Οι εκλογές του 1920 και η επάνοδος του Κωνσταντίνου

Βενιζέλος: δέχθηκε δολοφονική επίθεση στο Παρίσι από Έλληνες φιλοβασιλικούς

Των Δραγούμης (γνωστός αντιβενιζελικός): δολοφονήθηκε στην Αθήνα από βενιζελικούς

⇒ προκήρυξη εκλογών (κατά την επιστροφή του Βενιζέλου στην Ελλάδα)

- ▶ ένα σημαντικό τμήμα της ελληνικής κοινωνίας είχε κουραστεί από την πολεμική προσπάθεια που είχε ξεκινήσει χρόνια πριν (βαλκανικοί πόλεμοι)
- ▶ μια αντιβενιζελική συμμαχία (Δημ. Γούναρης) υποσχόταν τον τερματισμό του πολέμου και την απαλλαγή από τη «βενιζελική τυραννία»
- ▶ ο αιφνίδιος θάνατος του Αλεξάνδρου¹ (που εκτελούσε χρέη βασιλιά) μετέτρεψε τις εκλογές σε άτυπο δημοψήφισμα για την επιστροφή ή όχι του εξόριστου Κωνσταντίνου² στην Ελλάδα

Ηττα των Φιλελευθέρων
(Νοέμβριος 1920)

Βενιζέλος → έφυγε από την Ελλάδα

Η φιλοβασιλική κυβέρνηση → οργάνωσε δημοψήφισμα για την επιστροφή ή όχι του Κωνσταντίνου

⇒ επάνοδος του Κωνσταντίνου (Δεκέμβριος 1920)

Διπλωματικές επιτυχίες του τουρκικού κινήματος αντίστασης

Επιστροφή Κωνσταντίνου → πρόφαση για τις Δυνάμεις, ώστε να αναθεωρήσουν τη στάση τους απέναντι στην Ελλάδα

Κεμάλ → συμφωνίες συνεργασίας με τη Σοβιετική Ένωση, τη Γαλλία και την Ιταλία

με αντάλλαγμα την παραχώρηση προνομίων

Οι εξελίξεις έως τον Αύγουστο του 1922

Κωνσταντίνος + νέα πολιτική ηγεσία → πίστευαν ότι η νίκη ήταν κοντά ➔ συνέχιση του πολέμου.

Καλοκαίρι 1921: τα ελληνικά στρατεύματα πραγματοποίησαν μεγάλη επίθεση φτάνοντας μέχρι τον ποταμό Σαγγάριο

Συνάντησαν όμως ισχυρή αντίσταση ➔ υποχώρησαν στη γραμμή Εσκή Σεχίρ - Κιουτάχεια - Αφιόν Καραχισάρ.

Αντιστροφή των όρων:

Κεμάλ: αδιάλλακτος³ (ενισχυμένος οικονομικά, διπλωματικά και στρατιωτικά)

Την ίδια στιγμή στην Αθήνα: αντιπολιτευτικές φωνές και οικονομική κρίση

13 Αυγούστου 1922 → τελική τουρκική αντεπίθεση

27 Αυγούστου 1922 → είσοδος των κεμαλικών στη Σμύρνη

- › η Σμύρνη παραδόθηκε στις φλόγες
- › οι Έλληνες και Αρμένιοι σφαγιάστηκαν
- › το τέλος του μικρασιατικού ελληνισμού → προσφυγιά.

¹ Ο **Αλέξανδρος** πέθανε σε ηλικία 27 ετών μετά από δάγκωμα μαιμούς, καθώς έκανε περίπατο στο δάσος του Τατοΐου, όπου βρίσκονταν τα θερινά ανάκτορα. Ο θάνατός του προήλθε από τη μόλυνση του τραύματος, καθώς τότε ούτε τα ζώα αυτά ήταν εμβολιασμένα, ούτε υπήρχαν αντιβιοτικά για την αντιμετώπιση των μολύνσεων. Ο θάνατος του Αλεξάνδρου, «του πιο ωραίου εστεμμένου της Ελλάδας», όπως λεγόταν, καθόρισε τις πολιτικές εξελίξεις και την τύχη όλης της χώρας.

² Θυμίζουμε ότι ο **βασιλιάς Κωνσταντίνος** είχε αναγκαστεί να εγκαταλείψει την χώρα μετά από απαίτηση των Δυνάμεων (βλ. ενότητα 32 για τον Εθνικό Διχασμό).

³ **αδιάλλακτος**: ανυποχώρητος

39. Εξελίξεις σε Ελλάδα και Τουρκία μετά τον μικρασιατικό πόλεμο

Ελλάδα: το κίνημα του 1922

Σεπτέμβριος 1922 → κίνημα στη Χίο και στη Μυτιλήνη. Αξίωνα:

- ▷ παραίτηση του βασιλιά Κωνσταντίνου
- ▷ διάλυση της Βουλής (μια και σ' αυτή πλειοψηφούσαν τα φιλοβασιλικά κόμματα)
- ▷ σχηματισμό νέας κυβέρνησης (που θα είχε την εμπιστοσύνη της Αντάντ)
- ▷ ενίσχυση του μετώπου στη Θράκη (ώστε να αποφευχθούν κι άλλες εδαφικές απώλειες)

Ν. Πλαστήρας – Στ. Γονατάς + 12.000 αξιωματικοί και στρατιώτες → Λαύριο → Αθήνα

Κωνσταντίνος: εγκατέλειψε τη χώρα ❖ Βασιλιάς ανέλαβε ο γιος του Γεώργιος Β΄.

Η ανακωχή των Μουδανιών

Αρχικά η επαναστατική κυβέρνηση αναδιοργάνωσε αναδιοργάνωσε ταχύτατα τον ελληνικό στρατό στη Θράκη.

Τελικά όμως (από τις κεμαλικές απειλές και τις πιέσεις των Άγγλων) η Ελλάδα αποδέχθηκε την ανακωχή των Μουδανιών που προέβλεπε την ενσωμάτωση της Α. Θράκης στην Τουρκία

Ελλάδα: η «δίκη των έξι»

Επαναστατική κυβέρνηση → έκτακτο στρατοδικείο προκειμένου να καταλογιστούν ευθύνες για την ήττα στη Μ. Ασία.

Παραπέμφθηκαν κορυφαία στελέχη της βασιλικής παράταξης.

Η συνθήκη της Λοζάνης (1923)

Έναρξη διαβουλεύσεων (Λοζάνη Ελβετίας). Εκπρόσωπος της Ελλάδας: Ελευθέριος Βενιζέλος

24 Ιουλίου 1923 → υπογραφή συνθήκης, η οποία προέβλεπε:

- ▷ επισημοποίηση της τουρκικής κυριαρχίας στη Μ. Ασία και την Α. Θράκη
- ▷ παραχώρηση της Ίμβρου & Τενέδου στην Τουρκία
- ▷ σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών
  - ▷ όλοι οι ορθόδοξοι χριστιανοί της Τουρκίας έπρεπε να μετοικήσουν στην Ελλάδα και όλοι οι μουσουλμάνοι της Ελλάδας να ακολουθήσουν τον αντίστροφο δρόμο. Εξαιρέθηκαν το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και οι Έλληνες της Κων/πολης, της Ίμβρου & της Τενέδου (125.000 τότε), καθώς και οι μουσουλμάνοι της Δ. Θράκης (118.000 τότε).

Κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Επείγοντα και σοβαρά προβλήματα:

- ▷ ραγδαία επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης
- ▷ κατακόρυφη πτώση των μισθών
- ▷ επείγουσα ανάγκη αποκατάστασης των παλαιών πολεμιστών

Επιτακτική η λήψη
μέτρων

+

Γενική ανάγκη αύξησης της
αγροτικής παραγωγής

Απαλλοτρίωση και διανομή γαιών σε πρόσφυγες και γηγενείς ακτήμονες

Εργατικά αιτήματα για αυξήσεις αποδοχών (καλοκαίρι 1923) → το μεγαλύτερο κύμα απεργιών από την ίδρυση του κράτους

Υιοθέτηση του γρηγοριανού (νέου) ημερολογίου (13 μέρες μπροστά - είναι το ημερολόγιο που ισχύει και σήμερα)

Κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία

Μουσταφά Κεμάλ → πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας → ο σουλτάνος εγκατέλειψε τη χώρα

Θέλησε να μετατρέψει την Τουρκία σε σύγχρονο κράτος δυτικού τύπου:

- ▷ προσπάθησε να οργανώσει συστήματα υγείας και εκπαίδευσης
- ▷ αντικατέστησε το οθωμανικό αλφάβητο με το λατινικό
- ▷ κατάργησε την πολυγαμία και παραχώρησε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες
- ▷ απαγόρευσε στους άνδρες να φορούν φέσι και στις γυναίκες φερετζέ
- ▷ επέβαλε τη χρήση οικογενειακών επιθέτων (ο ίδιος πήρε το επίθετο *Ατατούρκ* = πατέρας των Τούρκων)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1919-1939)

40. Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και η Μεγάλη Ύφεση

Τα αποτελέσματα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου

Η Ευρώπη βγήκε από τον πόλεμο υλικά και ηθικά καταρρακωμένη. Τα ορατά αποτελέσματα:

Οικονομικό επίπεδο

Η Μ. Βρετανία και η Γαλλία δανείστηκαν από τις Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α. είδαν την οικονομία και τη διεθνή τους θέση να ενισχύονται

Κοινωνικό επίπεδο

Ο μεγάλος χαμένος: μεσαία στρώματα (μισθωτοί, μικρομεσαίοι επιχειρηματίες, ελεύθεροι επαγγελματίες)

Γυναίκες: εισόδος στη αγορά εργασίας + δικαίωμα ψήφου

Πολιτικό επίπεδο

Η μεταπολεμική Ευρώπη είδε την παγκόσμια ηγεμονία της να εξαρθρώνεται

Πολλοί από τους πολεμιστές που είχαν έρθει από τις αποικίες γύρισαν στις πατρίδες τους φέρνοντας μαζί τους ιδέες που γνώρισαν στην Ευρώπη

→ ενίσχυση κινημάτων ανεξαρτητοποίησης στις αποικίες κατά τον Μεσοπόλεμο.

Δημιουργήθηκε το πρώτο σοσιαλιστικό κράτος (η Ε.Σ.Σ.Δ.) που συνιστούσε ένα εναλλακτικό πρότυπο κοινων. οργάνωσης

Ο πόλεμος έπληξε το κύρος του φιλελεύθερου αστικού κράτους (σφοδρή κριτική από τα αριστερά και από τα δεξιά)

Η κατάσταση στην Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1920

Αρχικά: αμοιβαία καχυποψία και ανταγωνισμός Γαλλίας - Γερμανίας

Αργότερα: αναθέρμανση της ευρωπαϊκής οικονομίας και σχετική ευφορία

Συνθήκες του Λοκάρνο (1925): σεβασμός των υφιστάμενων συνόρων

Σύμφωνο Κέλογκ-Μπριάν (1928): καταδίκασε τον πόλεμο

Η έκρηξη της οικονομικής κρίσης του 1929

Οικονομική ευημερία → «οικονομικό θαύμα» των Η.Π.Α. → διπλασιασμός της βιομηχανικής παραγωγής

και του μέσου εισοδήματος (1921-1929) → γενικότερη αισιοδοξία → συνεχής άνοδος των τιμών

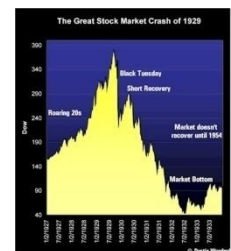
στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης.

Φθινόπωρο 1929: μεγάλοι επενδυτές άρχισαν να πουλούν μετοχές → πανικός

→ γενική κατάρρευση των τιμών στο χρηματιστήριο

(Πέμπτη 24 Οκτωβρίου 1929 – «Μαύρη Πέμπτη»)

Κραχ: η αρχή μιας οικονομικής κρίσης που εξαπλώθηκε ραγδαία σχεδόν σε ολόκληρο τον κόσμο

Συγκεκριμένα: έκλεισαν επιχειρήσεις καταστράφηκαν χιλιάδες επιχειρηματίες

έμειναν άνεργοι εκατομμύρια εργαζόμενοι

→ η οικονομία των Η.Π.Α. είχε σχεδόν καταρρεύσει (1931)

Μεγάλες επιχειρήσεις που άντεξαν την κρίση εξαγόραζαν μικρότερες επιχειρήσεις

→ δημιουργία πανίσχυρων οικονομικών συγκροτημάτων (trusts)

Η επέκταση της κρίσης – Η Μεγάλη Ύφεση

Επέκταση της κρίσης και στην Ευρώπη → αμερικανικές τράπεζες αποφάσισαν να αποσύρουν τα δάνεια που είχαν δώσει

→ κλονισμός της ευρωπαϊκής οικονομίας (ιδίως σε Γερμανία & Βρετανία)

Μεγάλη Ύφεση: Η γενικευμένη κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, που σημειώθηκε σχεδόν σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο κατά την περίοδο 1929-1933 ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης του 1929 (η οποία έπληξε και την Ελλάδα).

41. Κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης του 1929

Η κρίση του 1929 επηρέασε όλες τις κοινωνίες του δυτικού κόσμου.

Ένα τμήμα των **ανώτερων τάξεων** ισχυροποιήθηκε εξαγοράζοντας επιχειρήσεις στα πρόθυρα της κατάρρευσης.

Αγρότες: είδαν τα προϊόντα τους να μένουν απούλητα και τα εισοδήματά τους να εξανεμίζονται.

Βιομηχανικοί εργάτες και εμποροϋπάλληλοι: μειώσεις μισθών, περιορισμός των ωρών εργασίας, απολύσεις.

Μικρομεσαίοι επιχειρηματίες: υποχρεώθηκαν να πουλήσουν ή να κλείσουν τις επιχειρήσεις τους.

Δημόσιοι υπάλληλοι: δραστικές μειώσεις στους μισθούς τους.

Ειδικά στις Η.Π.Α.: 12.000.000 άνθρωποι έμειναν άνεργοι, 1.600 τράπεζες πτώχευσαν, 20.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις έκλεισαν, 1 στους 20 γεωργούς έχασε την περιουσία του και 23.000 άνθρωποι αυτοκτόνησαν.

Οι κυβερνήσεις στη Δύση αναζήτησαν **τρόπους υπέρβασης της κρίσης**.

Όλο και πιο πολλοί πίστευαν ότι το κράτος θα έπρεπε να επέμβει.

Φραγκλίνος Ρούζβελτ: έλαβε μια σειρά μέτρων για την ανακούφιση από την κρίση (**new deal**)

πίστευε ότι το κράτος θα έπρεπε να παρεμβαίνει στην οικονομία κάνοντας μεγάλες επενδύσεις.

Έτσι οι άνεργοι θα έβρισκαν δουλειά, με τα εισοδήματά τους θα αγόραζαν προϊόντα και θα αναθερμαινόταν συνολικά η οικονομία.

⇒ ανάθεση μεγάλων δημοσίων έργων από την αμερικανική κυβέρνηση σε ιδιωτικές επιχειρήσεις

Η οικονομική κατάσταση στις Η.Π.Α. **άρχισε να βελτιώνεται** από το 1934.

Η πολιτική του new deal βρήκε σύντομα υποστηρικτές και στην Ευρώπη → ως ένα βαθμό «διευθυνόμενη οικονομία».

Ιδιαίτερες περιπτώσεις:

Ιταλία (φασισμός) και **Γερμανία** (ναζισμός): ακολούθησαν ακραία πολιτική αυτάρκειας προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση.

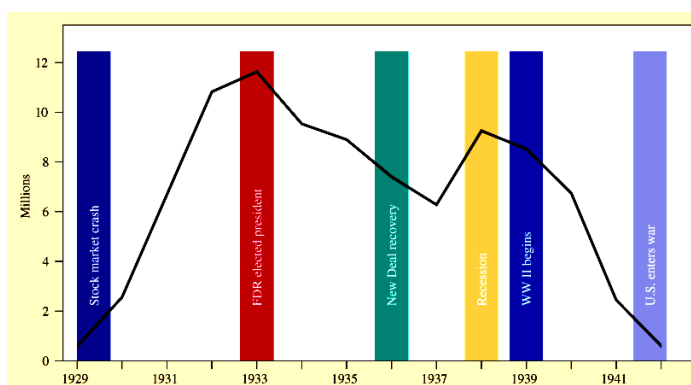
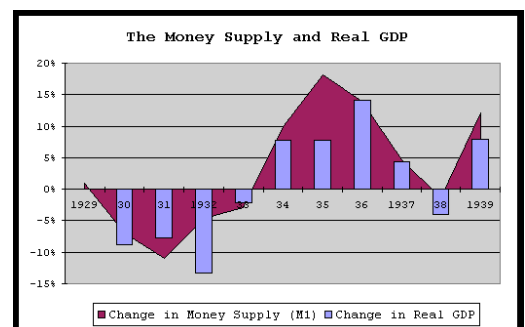
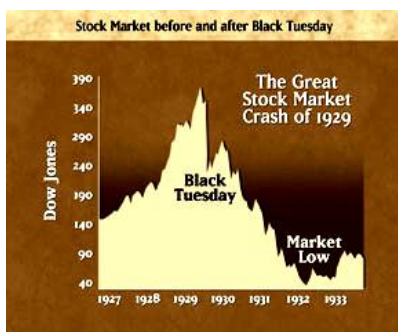

Figure 24.1 Unemployment, 1929–1942

42. Πολιτικές διαστάσεις της κρίσης του 1929

Πολλοί άνθρωποι αμφισβήτησαν τη δυνατότητα των φιλελεύθερων δημοκρατιών να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα. Εμφανίστηκαν δύο διαμετρικά αντίθετες προτάσεις: κομμουνισμός - φασισμός

Η Σοβιετική Ένωση την εποχή του Στάλιν

Θάνατος Λένιν (1924) → ηγέτης ο Στάλιν (1953) → **αυστηρά ελεγχόμενη οικονομική πολιτική** με έμφαση στην εκβιομηχάνιση → η Σοβιετική Ένωση έγινε ανεπτυγμένη βιομηχανικά χώρα (1928-1941) (χρησιμοποιήθηκαν συχνά βίαιες μέθοδοι: εκτοπίσεις, δήμευση της γης των εύπορων αγροτών, διώξεις) Συγκέντρωση των εξουσιών στην κορυφή της κρατικής ηγεσίας
Οι πιθανοί υπονομευτές του καθεστώτος διώκονταν ανελέητα.

Το κομμουνιστικό κόμμα μετατράπηκε σιγά-σιγά σε έναν **συγκεντρωτικό μηχανισμό** που απλώς υλοποιούσε τις αποφάσεις και λάτρευε τον ηγέτη του (προσωπολατρεία ▶ σταλινισμός)

Ο φασισμός στην Ιταλία

Οξύτατη οικονομική και κοινωνική κρίση → ίδρυση του **Εθνικού Φασιστικού Κόμματος**¹ του Μπενίτο Μουσολίνι (1921) → προσπαθούσε να προσελκύσει τους δυσαρεστημένους.

Με την οικονομική ενίσχυση μεγαλογαιοκτημόνων & βιομηχάνων ▶ τρομοκρατία/δολοφονίες κομμουνιστών, σοσιαλιστών και συνδικαλιστών και προπαγάνδα για την επιβολή δικτατορίας.

Τέλη Οκτωβρίου 1922: ο Μουσολίνι και μερικές χιλιάδες οπαδοί → πορεία προς τη Ρώμη

Βασιλιάς → όρισε πρωθυπουργό τον Μουσολίνι → ο Μουσολίνι απόλυτος κύριος της κατάστασης (τέλη 1926)

Φασιστικό κράτος → απόλυτος έλεγχος (**ολοκληρωτισμός**). Επικεφαλής ντούτσε (ηγέτης)². Το μόνο νόμιμο κόμμα ήταν το φασιστικό. Οι πιο επικίνδυνοι πολιτικοί φυλακίστηκαν ή δολοφονήθηκαν.

Ιδιαίτερη έμφαση: χειραγώγηση της νεολαίας.

Επαγγελματικές οργανώσεις και εργατικά συνδικάτα: αντικαταστάθηκαν

Προπαγάνδα: μέσω του Τύπου, του ραδιοφώνου & του αθλητισμού.

Ο ναζισμός στη Γερμανία

Διάφορες οργανώσεις υποστήριζαν την αντικατάσταση της δημοκρατίας από μια «Νέα Τάξη», όπου οι Γερμανοί θα είχαν την πιο σεβαστή θέση.

Ίδρυση του **Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος** (ναζιστικό κόμμα³ - 1919)

Κέρδιζε οπαδούς από κοινωνικά στρώματα που είχαν πληγεί περισσότερο από την κρίση (αγρότες, μικροαστοί, άνεργοι)

Μερίδα ισχυρών Γερμανών κεφαλαιούχων αποφάσισε να υποστηρίξει τον Χίτλερ, για να αντιμετωπίσει τους κομμουνιστές

Εκλογές 1932: οι ναζί το **37,4% των ψήφων** ❖ Ιαν. 1933: ο Χίτλερ έγινε **καγκελάριος**⁴ (πρωθυπουργός) της Γερμανίας

Λίγο αργότερα η γερμανική Βουλή (Ράιχσταγκ) έθεσε εκτός νόμου όλους τους κομμουνιστές βουλευτές και παραχώρησε στον Χίτλερ **απόλυτες εξουσίες για 4 χρόνια**.

→ ο Χίτλερ έγινε **αρχηγός κράτους** και ονομάστηκε **φύρερ** (: ηγέτης, καθοδηγητής)

Διάλυση όλων των άλλων πολιτικών κομμάτων, χειραγώγηση της νεολαίας και προπαγάνδα.

Δημόσια καύση των βιβλίων που δεν ήταν αρεστά - διωγμοί πολλών διανοουμένων (π.χ. Αϊνστάιν, Μπρεχτ κ.ά.)

και επιθετική ρατσιστική πολιτική (εναντίον όσων ήταν διαφορετικοί- πολιτ. αντίπαλοι, τσιγγάνοι, ομοφυλόφιλοι, Εβραίοι)

Φασισμός και δημοκρατία στην υπόλοιπη Ευρώπη

Επιβολή καθεστώτων φασιστικού τύπου σε Ισπανία, Πορτογαλία, Αυστρία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία και Λιθουανία.

Αντίδραση: δημιουργία συμμαχιών φιλελεύθερων και αριστερών κομμάτων, τα **λαϊκά μέτωπα**.

---

¹ **Φασιστικό:** προέρχεται από τη λατινική λέξη *fascis*, το οποίο ήταν συγκεκριμένο αρχαίο ρωμαϊκό έμβλημα εξουσίας που απεικόνιζε ράβδους δεμένες γύρω από έναν πέλεκυ. Τέτοιες ράβδους κρατούσαν οι σωματοφύλακες των γερουσιαστών της αρχαίας Ρώμης και ήταν το σύμβολο της εξουσίας αυτών των δικαστών, συμβολίζοντας την «ισχύ δια της ενώσεως» (μία μόνο ράβδος σπάζει εύκολα, ενώ μια δέσμη πολύ δύσκολα). Οι ράβδοι δεμένες γύρω από έναν πέλεκυ έγιναν το σύμβολο του σύγχρονου φασισμού. Ο φασισμός είναι μια ριζοσπαστική, αυταρχική και εθνικιστική πολιτική ιδεολογία που έχει ως στόχο να θέσει το έθνος (το οποίο ορίζει βάσει αποκλειστικών βιολογικών, πολιτισμικών και ιστορικών συνθηκών) υπεράνω κάθε άλλης αξίας και να δημιουργήσει μια κινητοποιημένη εθνική κοινότητα.

² **ντούτσε:** από το λατινικό *dux*, που σήμαινε ηγέτης, στρατηγός.

³ **Ναζιστικό κόμμα:** ο όρος Ναζί είναι μια συντόμευση των γερμανικών λέξεων (NA)tionalso(ZI)alismus (δηλαδή Εθνικοσοσιαλισμός)

⁴ **Καγκελάριος:** λέξη που προέρχεται από τον λατινικό όρο *cancellarius*, που σήμαινε τον κλητήρα αλλά και γραμματέα των αρχαίων ρωμαϊκών δικαστηρίων. Αυτός ήταν κατά κάποιον τρόπο ένας δικαστικός υπάλληλος της εποχής, ο οποίος ερχόταν σε επαφή με το κοινό, αλλά στεκόταν πίσω από κάγκελα (*cancelli*), έναν φράχτη που διαχωρίζει τα μέλη του δικαστηρίου από το ακροατήριο, ώστε να προφυλάσσει δικαστές και δικαζόμενους από το πλήθος. Σήμερα η λέξη Καγκελάριος χρησιμοποιείται κυρίως για να περιγράψει πολιτικό αξίωμα αντίστοιχο του πρωθυπουργού για τις χώρες Γερμανία και Αυστρία.

43. Η Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936

Η Β' Ελληνική Δημοκρατία

Μετά τον μικρασιατικό πόλεμο τέθηκε ξανά το ζήτημα του πολιτεύματος.

Ο πρωθυπουργός **Αλέξανδρος Παπαναστασίου** πρότεινε την ανακήρυξη **αβασίλευτης δημοκρατίας**.

25 Μαρτίου 1924: η Βουλή ανακήρυξε τη Δημοκρατία → επικύρωση μετά από δημοψήφισμα (*Β' Ελληνική Δημοκρατία*¹)

Η περίοδος 1924-1928

Το νέο πολίτευμα ήταν ευάλωτο Για μεγάλο διάστημα επικρατούσε κυβερνητική αστάθεια²

Το 1918 ιδρύθηκε η *Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος* (ΓΣΕΕ)

και το *Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος* (ΣΕΚΕ) → Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (ΚΚΕ - 1924)

1925: ο Θεόδωρος Πάγκαλος (φιλόδοξος αξιωματικός) επέβαλε δικτατορία

Σύντομα ανατροπή του από έναν άλλο στρατιωτικό, τον Γεώργιο Κονδύλη.

Η βενιζελική τετραετία 1928-1932

Εκλογές 1928: νικητής το κόμμα των Φιλελευθέρων (Ελ. Βενιζέλος)

Κύριοι άξονες του προγράμματός του:

οικονομική ανάπτυξη - *εδραίωση της δημοκρατίας*
εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (ενίσχυση της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας & τεχνικής/επαγγελματικής εκπ/σης,
εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στα γυμνάσια και κατασκευή πολλών νέων σχολείων)
εξωτερική πολιτική: προσέγγιση με τις γειτονικές χώρες (1930 - ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας)

Το Λαϊκό κόμμα στην εξουσία (1933) – Το κίνημα του 1935 και η παλινόρθωση της βασιλείας

5 Μαρτίου 1933: ανάληψη της εξουσίας από τον Παναγή Τσαλδάρη (Λαϊκό κόμμα)

Αργότερα ο Κονδύλης ανέτρεψε τον Τσαλδάρη, επέβαλε δικτατορία και προχώρησε στην **παλινόρθωση της μοναρχίας** (Νοέμβριος 1935).

Μετά την παλινόρθωση

Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα, ο Γεώργιος Β' παραμέρισε τον Κονδύλη και διόρισε πρωθυπουργό τον Ιωάννη Μεταξά (γνωστό για τις αντιδημοκρατικές του ιδέες).

Ο Γεώργιος Β' και ο Μεταξάς, επικαλούμενοι «κομμουνιστικό κίνδυνο» κήρυξαν **δικτατορία** (4 Αυγούστου 1936).

Ο Μεταξάς, παρ' ότι ρύθμισε αγροτικά χρέη και λειτούργησε το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), δεν απέκτησε ποτέ ισχυρή κοινωνική στήριξη.

Ο Βενιζέλος στην πρωθυπουργία

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ
6 Οκτωβρίου 1910 έως 25 Φεβρουαρίου 1915	4 χρόνια και 5 μήνες
16 Ιουνίου 1917 έως 4 Νοεμβρίου 1920	3 χρόνια και 4 μήνες
11 Ιανουαρίου 1924 έως 6 Φεβρουαρίου 1924	26 Ημέρες
4 Ιουλίου 1928 έως 26 Μαΐου 1932	3 χρόνια και 1 μήνας
5 Ιουνίου 1932 έως 4 Νοεμβρίου 1932	5 μήνες
16 Ιανουαρίου 1933 έως 6 Μαρτίου 1933	1,5 μήνες

¹ Η Α' περίοδος αβασίλευτου πολιτεύματος στην Ελλάδα ήταν το 1828-1832, κατά τη διακυβέρνηση του Καποδίστρια.

² **κυβερνητική αστάθεια**: η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης που να κυβερνά τη χώρα για τον προβλεπόμενο χρόνο. Η αλλαγή κυβερνήσεων πολύ συχνά.

44. Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο

Ελληνικό Κράτος → Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ) → σύναψη δανείου & δημιουργία της *Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων* (ΕΑΠ- 1923-1930): αποκατάσταση προσφύγων στην ύπαιθρο.

750.000 πρόσφυγες σε Μακεδονία & Θράκη, διότι: α) εκεί υπήρχαν διαθέσιμες γαίες (εκτάσεις γης)

β) για να εξασφαλιστεί η αριθμητική υπεροχή του ελλην. στοιχείου

Πόλεις: η αποκατάσταση των προσφύγων έργο του ελληνικού κράτους → δημιουργία προσφυγικών συνοικισμών

Πλούσιοι πρόσφυγες (εγκαταστάθηκαν σε περιοχές της αρεσκείας τους) ≠ *φτωχοί πρόσφυγες* (κατοικίες από το κράτος ή άθλια οικήματα σε προσφυγικούς συνοικισμούς)

Προβλήματα: αρνητική η στάση των γηγενών Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες, επειδή:

- ▶ πήραν γη που πολλοί γηγενείς θεωρούσαν δική τους
- ▶ προσέφεραν την εργασία τους φθηνά πιέζοντας προς τα κάτω τις αμοιβές και των ντόπιων
- ▶ στη συντριπτική πλειοψηφία ήταν βενιζελικοί κι αυτό τους έφερνε σε αντίθεση με την αντιβενιζελική Παλαιά Ελλάδα
- ▶ πολλοί γηγενείς τους θεωρούσαν παράδοξους, καθώς είχαν πρωτάκουστα ονόματα, έτρωγαν άγνωστα φαγητά και οι γυναίκες τους εργάζονταν σε ξένες δουλειές.
  - ▶ «πρόσφυγας» ⇒ απαξιωτικός χαρακτηρισμός μεταξύ των γηγενών Ελλήνων

Η άφιξη των προσφύγων σφράγισε τη νεοελληνική κοινωνία.

Πολιτικό επίπεδο

Εγκατάλειψη της Μεγάλης Ιδέας.

Εγκατάσταση προσφύγων σε Μακεδονία & Θράκη → ενίσχυση της ελληνικής παρουσίας σ' αυτές τις περιοχές & ενίσχυση της εθνικής ομοιογένειας της Ελλάδας.

Οικονομικό επίπεδο

Αναζωογόνηση της αγροτικής οικονομίας (αξιοποίηση ακαλλιεργητων εκτάσεων και νέες καλλιεργητικές μέθοδοι)

Νέες δυνατότητες στο εμπόριο και στη βιομηχανία (αρκετοί διέπρεψαν).

Κοινωνικό επίπεδο

Οι πρόσφυγες έφεραν: τον τρόπο ζωής, τις συνήθειες, τη μουσική (ρεμπέτικο τραγούδι), την κουζίνα τους.

Γράμματα και Τέχνες

Νέα πνοή (σημαντικοί λογοτέχνες: Γιώργος Σεφέρης, Ηλίας Βενέζης, Κοσμάς Πολίτης, Στρατής Δούκας, Διδώ Σωτηρίου)

Εγκατάσταση προσφύγων στις πόλεις

Εγκατάσταση προσφύγων στην ύπαιθρο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

45. Τα προμηνύματα και τα αίτια του Β' Παγκοσμίου πολέμου

Τα προμηνύματα του πολέμου

Ιαπωνία → κατέλαβε τη Μαντζουρία - κινεζική επαρχία (1931)

Χιτλερική Γερμανία → εγκατέλειψε την ΚτΕ (1934) & επανέφερε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία (1935)

Φασιστική Ιταλία → κατέλαβε την Αιθιοπία (1936) & αποχώρησε από την ΚτΕ (1936)

Στάση της ΚτΕ: *αδράνησε* απέναντι στις προκλήσεις τις Γερμανίας & της Ιταλίας

Γερμανία (1936): παραβίασε τη συνθήκη των Βερσαλιών¹ και κατέλαβε τη Ρηνανία (αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη)

Γερμανία & Ιταλία (1936): συμμετείχαν στον εμφύλιο πόλεμο της Ισπανίας βοηθώντας τον φασίστα στρατηγό Φράνκο.

Σύσταση του **Αξονα Ρώμης-Βερολίνου** (1936 - Μουσολίνι-Χίτλερ)

Υπογραφή του **Αντιδιεθνιστικού Συμφώνου** (Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία) ⇨ καταπολέμηση του κομμουνισμού.

Γερμανία (1938): κατάληψη και ενσωμάτωση της Αυστρίας – απειλή προς την Τσεχοσλοβακία (λόγω των Σουδητών²)

Βρετανία & Γαλλία: *πολιτική κατευνασμού* (υποχώρησης)

29-30 Σεπτεμβρίου 1938: **συμφωνία του Μονάχου** (Τσάμπερλαιν, Νταλαντιέ, Χίτλερ, Μουσολίνι)

με αυτή η Βρετανία και η Γαλλία αποδέχονταν την προσάρτηση της Δ. Τσεχοσλοβακίας στη Γερμανία.

Χίτλερ → διάλυση της Τσεχοσλοβακίας : η Βοημία προσαρτήθηκε από τη ναζιστική Γερμανία

και η Σλοβακία έγινε γερμανικό προτεκτοράτο (: ανεξάρτητη, αλλά υπογερμανική «προστασία»)

Ιαπωνία: πόλεμος εναντίον της Κίνας (1937) ❖ Ιταλία: κατάληψη Αλβανίας (1939)

Γερμανία: στροφή προς την **Πολωνία**. Ο Χίτλερ απαίτησε την παραχώρησή της στη Γερμανία (λόγω των πυκνών γερμανικών πληθυσμών εκεί)

Βρετανία & Γαλλία: αν προχωρούσε σε επίθεση εναντίον της Πολωνίας, θα κήρυτταν τον πόλεμο στη Γερμανία.

Αποτυχία συνεννόησης Βρετανίας, Γαλλίας & ΕΣΣΔ → Χίτλερ-ΕΣΣΔ: **σύμφωνο μη επίθεσης** (Ρίμπεντροπ – Μολότοφ)

Σε περίπτωση πολέμου εναντίον της Πολωνίας, Γερμανία και ΕΣΣΔ θα μοιράζονταν εδάφη της.

Αίτια του Β' Παγκοσμίου πολέμου:

- ▶ οι όροι του Α' Παγκοσμίου πολέμου ήταν ταπεινωτικοί για τα ηττημένα κράτη, με αποτέλεσμα να εξουθενωθούν οικονομικά και να θιγεί το εθνικό αίσθημα των λαών τους, ιδίως των Γερμανών
- ▶ οι συνθήκες ειρήνης άφηναν ανικανοποίητα πιεστικά αιτήματα διαφόρων χωρών (π.χ. Ιταλία) και εθνοτήτων (π.χ. γερμανικές μειονότητες σε διάφορα κράτη). Όλοι αυτοί αναζητούσαν ευκαιρίες αναθεώρησης των συνθηκών.
- ▶ η οξύτατη οικονομική κρίση που μάστιζε την Ευρώπη και τον κόσμο, μετά το 1929, δημιουργώντας έδαφος για τη δράση αυτόκλητων «σωτήρων», όπως ο Μουσολίνι και ο Χίτλερ, που επέβαλαν ολοκληρωτικά και επιθετικά καθεστώτα.
- ▶ ο φόβος των δυτικών Δυνάμεων απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, που τις έκανε να αντιμετωπίζουν για πολύν καιρό με αδράνεια, αν όχι με ικανοποίηση, την επιθετικότητα της ναζιστικής Γερμανίας, ελπίζοντας ότι θα λειτουργούσε ως ανάχωμα που θα εμπόδιζε την εξάπλωση της σοβιετικής επιρροής στην Ευρώπη.
- ▶ η αδυναμία της Κοινωνίας των Εθνών να λάβει οποιοδήποτε αποτελεσματικό μέτρο για την αποτροπή του επερχόμενου πολέμου.

¹ βλ. ενότητα 34.

² **Σουδήτες:** Σουδητία ονομάζονται τα εδάφη της βόρειας Βοημίας και της Μοραβίας κοντά στα σύνορα Τσεχοσλοβακίας και Πολωνίας. Τα εδάφη αυτά αποτέλεσαν ιδιαίτερη περιοχή μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν με τη Συνθήκη του Αγίου Γερμανού (βλ. ενότητα 34) ενσωματώθηκαν στην Τσεχοσλοβακία, παρ' ότι το μεγαλύτερο μέρος του ντόπιου πληθυσμού ήταν Γερμανοί. Η περιοχή αυτή μετά τις εκλογές του Μαΐου 1935 άρχισε να εξελίσσεται σε σημαντικό αντικείμενο διένεξης μεταξύ Γερμανίας και Τσεχοσλοβακίας, που πήρε έντονες διαστάσεις από τους εκεί εγκατεστημένους Γερμανούς (ο οποίοι ονομάζονταν Σουδήτες) με την υποστήριξη των Ναζί. Έτσι το 1938 οι διαπραγματευτές της Συμφωνίας του Μονάχου, υποχωρώντας στις αξιώσεις του Χίτλερ, συμφώνησαν την παραχώρηση και προσάρτηση της Σουδητίας στη Γερμανία.

46. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος

Η αφορμή και η έκρηξη του πολέμου

Γερμανική εισβολή στην Πολωνία (1^η Σεπτεμβρίου 1939) → η Βρετανία & η Γαλλία κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία

Οι επιχειρήσεις στην Ευρώπη, 1939-1941

Ένα μήνα μετά: ο γερμανικός στρατός έλεγχε την Πολωνία, ενώ κάποια πολωνικά εδάφη στα ανατολικά είχαν καταληφθεί από τους Σοβιετικούς (σύμφωνα με το σύμφωνο Ρίμπεντροπ-Μολότοφ)

Χίτλερ: τακτική του **πολέμου-αστραπή**¹ → κατάληψη **Δανίας, Ολλανδίας, Λουξεμβούργου, Νορβηγίας & Βελγίου**

→ στροφή εναντίον της **Γαλλίας** (10 ημέρες) → ήττα και συνθηκολόγηση της Γαλλίας

Στη Μ. Βρετανία: μαζικοί βομβαρδισμοί του Λονδίνου και άλλων πόλεων (Αύγουστος-Οκτώβριος 1940)

Όμως ο βρετανικός λαός δεν κάμφθηκε (*μάχη της Αγγλίας*- Ουίνστον Τσόρτσιλ).

Στα Βαλκάνια: με τη βοήθεια και της Βουλγαρίας κατέλαβαν τη Γιουγκοσλαβία & την Ελλάδα (Απρίλιος 1941)

Η οργάνωση της κατεχόμενης Ευρώπης

Σύμφωνα με τις αρχές του ναζισμού και τα συμφέροντα της χιτλερικής Γερμανίας:

- ▶ οι οικονομικοί πόροι δεσμεύτηκαν
- ▶ οι κατεκτημένοι λαοί υπέστησαν συστηματική προπαγάνδα (για την «ανωτερότητα» της ναζιστικής Γερμανίας)
- ▶ αντιμετώπιστηκαν με βιαιότητα, βασανιστήρια και μαζικές εκτελέσεις όσοι δεν θέλησαν να υποταχθούν
- ▶ εφαρμόστηκαν διώξεις εναντίον των Εβραίων & των Ρομά² (τσιγγάνων)
⇒ κινήματα αντίστασης (συχνά ένοπλα).

Η γερμανική επίθεση στη Σοβιετική Ένωση

Ιούνιος 1941: οι γερμανικές δυνάμεις επιτέθηκαν στη Σοβιετική Ένωση → περίχωρα Λένινγκραντ & Μόσχας

αλλά: ο βαρύς χειμώνας → ήταν εξουθενωτικός για τα γερμανικά στρατεύματα

Άνοιξη 1942: νέα γερμανική επίθεση

Μάχη του Στάλινγκραντ (Σεπτέμβριος 1942-Φεβρουάριος 1943): οι Γερμανοί είχαν πάνω από 300.000 νεκρούς, τραυματίες και αιχμαλώτους και τελικά ηττήθηκαν από τον σοβιετικό στρατό → άρχισαν να υποχωρούν σε όλο το μήκος του μετώπου. ➔ **Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΙΤΛΕΡΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ**

Οι επιχειρήσεις στην Αφρική

Στην Αφρική οι Ιταλοί επιτέθηκαν (*ανεπιτυχώς*) εναντίον των αγγλικών δυνάμεων της Αιγύπτου

με στόχο την κατάληψη της διώρυγας του Σουέζ

Γερμανικά και ιταλικά στρατεύματα συγκρούστηκαν με συμμαχικές δυνάμεις (μεταξύ αυτών και ελληνικές μονάδες)

→ **επικράτηση των συμμάχων**

Οι επιχειρήσεις στην Απω Ανατολή

Κατά τα δύο πρώτα χρόνια οι ΗΠΑ παρέμειναν ουδέτερες

Μέχρι που ιαπωνικά πολεμικά αεροπλάνα επιτέθηκαν εναντίον του αμερικανικού πολεμικού στόλου στο Περλ Χάρμπορ³

Το τέλος του πολέμου

Οι συμμαχικές δυνάμεις από την Αφρική **αποβιβάστηκαν στην Ιταλία** → κατάρρευση του φασιστικού καθεστώτος & καθαίρεση⁴ του Μουσολίνι.

6 Ιουνίου 1944: συμμαχικές δυνάμεις (αμερ. στρατηγός Αϊζενχάουερ) πραγματοποίησαν **απόβαση στις ακτές της Νορμανδίας** → μέχρι τον Σεπτέμβριο 1944 είχαν απελευθερωθεί Γαλλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο & Ολλανδία.

Στα ανατολικά: μεγάλη σοβιετική αντεπίθεση (Ιούνιος 1944).

Τα γερμανικά στρατεύματα προκειμένου να μην εγκλωβιστούν, άρχισαν να υποχωρούν.

Αρχές Μαΐου 1945: αμερικανικά, αγγλικά και γαλλικά στρατεύματα (από δυτικά) & σοβιετικά (από ανατολικά) βρίσκονταν έξω από το Βερολίνο.

Ο Χίτλερ αυτοκτόνησε και η Γερμανία συνθηκολόγησε.

¹ **πόλεμος-αστραπή** (ή κεραυνοβόλος πόλεμος): πολεμική τακτική, την οποία επινόησε και εφάρμοσε ο γερμανός στρατηγός Χάιντς Γκουντέριαν κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ονομάστηκε έτσι επειδή περιλάμβανε αιφνιδιαστικές επιθέσεις, ταχύτατες προωθήσεις δυνάμεων στην εχθρική περιοχή με συντονισμένη ισχυρή υποστήριξη από αεροπορικές δυνάμεις, που κτυπούσαν και αιφνιδίαζαν τον εχθρό όπως ακριβώς θα έκανε ένας κεραυνός. Οι Γερμανικές δυνάμεις όφειλαν πολλές από τις νίκες τους στην τακτική αυτή.

² Οι **Ρομά** και οι **Σίντι** θεωρήθηκαν από το ναζιστικό καθεστώς «φυλετικά κατώτερου», στοχοποιήθηκαν και είχαν αντίστοιχη μοίρα με αυτή των Εβραίων.

³ **Περλ Χάρμπορ**: κλειστός κόλπος ελλιμενισμού (λιμάνι) στη Χαβάη των ΗΠΑ, δυτικά της Χονολουλού, στον Ειρηνικό Ωκεανό. Γύρω από αυτή τη λιμνοθάλασσα υπάρχει ναυτική βάση του αμερικανικού ναυτικού, η οποία ιδρύθηκε το 1899. Η ιαπωνική επίθεση εναντίον του αμερικανικού στόλου έγινε στις 7 Δεκεμβρίου 1941, καθώς ο στόλος βρισκόταν αγκυροβολημένος εκεί. Η συγκεκριμένη επίθεση οδήγησε στην ενεργή συμμετοχή των ΗΠΑ στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

⁴ **καθαίρεση**: η στέρηση του αξιώματος

Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος - Εμπλεκόμενες πλευρές

Συμμαχικές δυνάμεις

- Κίνα
- Πολωνία
- Ελεύθερη Γαλλία
- Ηνωμένο Βασίλειο
- Καναδάς
- Αυστραλία
- Νέα Ζηλανδία
- Σοβιετική Ένωση
- Ελλάδα
- ΗΠΑ
- Ιταλία (από το 1943)
- Ρουμανία (από το 1944)
- Βουλγαρία (από το 1944)

Άξονας

- Γερμανία
- Ιταλία (έως το 1943)
- Ιαπωνία
- Ρουμανία (έως το 1944)
- Ουγγαρία
- Βουλγαρία (έως το 1944)
- Φινλανδία
- Κροατία
- Σλοβακία
- Γαλλία του Βισύ

47. Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο

1939: Ιταλία → κατάληψη της Αλβανίας Παράλληλα: κλιμάκωση της ιταλικής επιθετικότητας εναντίον της Ελλάδας

15 Αυγούστου 1940: ιταλικό υποβρύχιο βύθισε στην Τήνο το ελληνικό πολεμικό πλοίο Έλλη

Στάση Ι. Μεταξά: ήπια στάση (επιδιώκοντας να αποφύγει τον πόλεμο)

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος

Εημερώματα 28^{ης} Οκτωβρίου 1940: η Ιταλία απαίτησε να γίνει δεκτή η είσοδος στρατευμάτων της στην Ελλάδα

⇒ **OXI** → ιταλική εισβολή → σχετική υποχώρηση μέχρι τα μέσα Νοεμβρίου 1940

Ηρωική ελληνική αντεπίθεση → απελευθερώθηκαν όλα τα ελληνικά εδάφη που βρίσκονταν υπό ιταλικό έλεγχο &

κατελήφθησαν: Κορυτσά + Μοσχόπολη + Πόγραδες + Αργυρόκαστρο + Άγιοι Σαράντα

Τέλη Ιανουαρίου 1941: θάνατος του Μεταξά → πρωθυπουργός ο Αλέξανδρος Κορυζής

Αρχές Μαρτίου 1941: οι Ιταλοί εξαπέλυσαν μεγάλη αντεπίθεση («εαρινή επίθεση»)

ΩΣΤΟΣΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ: ισχυρή ελληνική αντίσταση

+ το ελληνικό πολεμικό ναυτικό + την ελληνική πολεμική αεροπορία

Ο ελληνογερμανικός πόλεμος

Ενώ ο ελληνοϊταλικός πόλεμος συνεχιζόταν η Ελλάδα δέχτηκε και γερμανική επίθεση τόσο από γιουγκοσλαβικό έδαφος (οι ναζί είχαν μόλις καταλάβει τη Γιουγκοσλαβία) όσο και από βουλγαρικό έδαφος (η Βουλγαρία ήταν σύμμαχος τους).

Οι Γερμανοί, αφού έκαμψαν τη γενναία ελληνική αντίσταση, άρχισαν να κινούνται προς

την Αθήνα → υπογραφή συνθηκολόγησης από τον αντιστράτηγο Τσολάκογλου (με δική του πρωτοβουλία)

27 Απριλίου 1941: οι Γερμανοί κατέλαβαν την Αθήνα

Ο βασιλιάς, η κυβέρνηση και κάποιες ελληνικές και βρετανικές ένοπλες δυνάμεις υποχώρησαν στην Κρήτη

Μάχη της Κρήτης: ηρωικές προσπάθειες του κρητικού λαού

Τέλη Μαΐου 1941: και η Κρήτη είχε τεθεί υπό γερμανικό έλεγχο

Βασιλιάς & κυβέρνηση → κατέφυγαν στο Κάιρο (κυβέρνηση του Καΐρου)

Από τη «μάχη της Κρήτης»

Ζώνες Κατοχής

48. Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση

Η Κατοχή

Η κατεχόμενη Ελλάδα χωρίστηκε σε τρεις ζώνες: γερμανική, βουλγαρική & ιταλική¹

Διορίστηκε κυβέρνηση από Έλληνες συνεργάτες των κατακτητών (δωσίλογοι) πρωθυπουργός: Γ. Τσολάκογλου²

Μέτρα καταστολής: απαγόρευση νυχτερινής κυκλοφορίας, λογοκρισία³, συλλήψεις, βασανιστήρια, εκτελέσεις

Α. Μακεδονία: εφαρμόστηκε πολιτική εκβουλαρισμού⁴ → εξέγερση των Ελλήνων → μαζικές εκτελέσεις

Οι κατακτητές δέσμευσαν κάθε οικονομικό πόρο της Ελλάδας → έλλειψη ειδών πρώτης ανάγκης

→ φαινόμενα μαύρης αγοράς → η πείνα θέριζε τους ανθρώπους

Αποστολές τροφίμων από τον Ερυθρό Σταυρό (καλοκαίρι 1942) για ανακούφιση των πεινασμένων.

Η Αντίσταση

Αρχικά: μεμονωμένες ενέργειες (π.χ. υποστολή της σημαίας των ναζί από τον Μανόλη Γλέζο⁵ και τον Απόστολο Σάντα)

Αργότερα (φθινόπωρο 1941): οι πρώτες οργανώσεις αντίστασης

Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ): ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του ΚΚΕ

Κύριοι σκοποί: οργάνωση του αγώνα εναντίον των κατακτητών

δυνατότητα στους Έλληνες να επιλέξουν μόνοι τους, μετά την απελευθέρωση, τη μορφή διακυβέρνησης της χώρας

Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ): ιδρύθηκε από τον Σ/χη Ναπολέοντα Ζέρβα

Κύριοι σκοποί: απελευθέρωση της Ελλάδας

εγκαθίδρυση αβασίλευτης δημοκρατίας μετά τον πόλεμο

Εθνική Και Κοινωνική Απελευθέρωση ΕΚΚΑ): διέθετε και ένοπλο τμήμα με επικεφαλής τον Σ/χη Δημήτρη Ψαρρό

Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ): ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του ΕΑΜ

Σύντομα ο Άρης Βελουχιώτης (Θ. Κλάρας) έγινε ο αναμφισβήτητος ηγέτης του ΕΛΑΣ

Τμήματα του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ μαζί με Βρετανούς καταδρομείς ανατίναξαν (Νοέμβριος 1942) τη **γέφυρα του**

Γοργοποτάμου⁶ διακόπτοντας τον εφοδιασμό του γερμανικού στρατού της Αφρικής μέσω Ελλάδας

Παράλληλα αναπτύχθηκε η αντίσταση και στις πόλεις.

Απεργία υπαλλήλων τηλεπικοινωνιών (Απρίλιος 1942) → οι αρχές προχώρησαν σε παροχές (υποχωρήσεις)

Μεγάλη γενική απεργία (Ιανουάριος 1943) → εμπόδισε τις αρχές κατοχής να στείλουν Έλληνες στη Γερμανία για εργασία

Κηδεία Κωστή Παλαμά (Φεβρουάριος 1943) → ογκώδες συλλαλητήριο κατά των κατακτητών

Ιδιαίτερη συμμετοχή της νεολαίας & ίδρυση της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων (ΕΠΟΝ) με απόφαση του ΕΑΜ

Πολλές Ελληνίδες πήραν μέρος στον αγώνα εναντίον των κατακτητών⁷

Αρκετές γυναίκες εντάχθηκαν στα ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ.

Μαζικά αντίποινα και τάγματα ασφαλείας

Κλιμάκωση της αντίστασης → μαζικές εκτελέσεις αμάχων (ως αντίποινα).

Δεκέμβριος 1943: οι ναζί έκαψαν τα Καλάβρυτα και εκτέλεσαν περίπου 1.100 κατοίκους τους⁸

Αύγουστος 1944: μετά από μπλόκο, εκτέλεσαν δεκάδες κατοίκους στην Κοκκινιά του Πειραιά

Δημιουργία των Ταγμάτων Ασφαλείας⁹: ένοπλα σώματα Ελλήνων που χρησιμοποιήθηκαν εναντίον του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ και αμάχων

Η «ελεύθερη Ελλάδα» - Η Απελευθέρωση (12 Οκτωβρίου 1944)

Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ ή «κυβέρνησης του βουνού» - Μάρτιος 1944) από το ΕΑΜ

η οποία ανέλαβε τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών

Λίγο καιρό αργότερα, σε εκλογές για την ανάδειξη Εθνικού Συμβουλίου (εθνοσυνέλευσης), ψήφισαν για

πρώτη φορά στην Ελλάδα γυναίκες και νέοι από 18 ετών.

Όλες οι ελληνικές δυνάμεις & η κυβέρνηση του Καΐρου → συμφωνία για κυβέρνηση εθνικής ενότητας¹⁰

¹ Ζώνες κατοχής:

Γερμανική	Κρήτη, Αττική, ορισμένα νησιά του Αιγαίου, το μεγαλύτερο τμήμα της Μακεδονίας
Βουλγαρική	Τμήμα της ανατολικής Μακεδονίας και η Θράκη
Ιταλική	Η υπόλοιπη ηπειρωτική Ελλάδα, τα μη γερμανοκρατούμενα νησιά του Αιγαίου και τα Επτάνησα

² **Γ. Τσολάκογλου:** ήταν ο αντιστράτηγος που είχε υπογράψει συνθηκολόγηση με τους Γερμανούς (βλ. ενότητα47).

³ **λογοκρισία:** η προσπάθεια από κάποια Αρχή, να ελέγξει, να καταστείλει ή να απαγορεύσει την ανθρώπινη έκφραση (π.χ. ιδεών, απόψεων κλπ). ≠ ελευθερία λόγου και έκφρασης

⁴ **πολιτική εκβουλαρισμού:** συστηματικές ενέργειες με σκοπό να χάσει η περιοχή την ελληνικότητά της και να επικρατήσει με τη βία το βουλγαρικό στοιχείο.

⁵ **Μανώλης Γλέζος:** πρόκειται για τον σημερινό ευρωβουλευτή και επί πολλά χρόνια βουλευτή, συγγραφέα, δημοσιογράφο

⁶ **Γέφυρα του Γοργοποτάμου:** ο Γοργοπόταμος είναι μικρό ποτάμι νότια της Λαμίας. Από τη συγκεκριμένη γέφυρα θα περνούσαν τράινα των κατακτητών, τα οποία προορίζονταν για ανεφοδιασμό των στρατευμάτων του Ρόμελ στην Αφρική. Η καταστροφή της γέφυρας ήταν μια σημαντική επιτυχία της Αντίστασης, που ανέκοψε τον ανεφοδιασμό του Ρόμελ, ενίσχυσε το αντάρτικο στη Στερεά Ελλάδα και καταξίωσε τον ένοπλο αγώνα στη συνείδηση των συμμάχων. Με τον νόμο 1285 του 1982 η επέτειος της ανατίναξης καθιερώθηκε ως ετήσιος Πανελλαδικός εορτασμός της Εθνικής Αντίστασης.

⁷ Γυναίκες που διακρίθηκαν στον αντιστασιακό αγώνα: Ηλέκτρα Αποστόλου, Λέλα Καραγιάννη, Ηρώ Κωνσταντοπούλου, Παναγιώτα Σταθοπούλου, Μαρία Δημάδη, Διαμάντω Κουμιάκη, Αγγελική Σταρόγιαννη κ.ά.

⁸ **Η σφαγή των Καλαβρύτων:** έγινε ως μαζικά αντίποινα στην εκτέλεση 77 Γερμανών αιχμαλώτων, οι οποίοι είχαν συλληφθεί από τους Έλληνες αντάρτες κατά τη διάρκεια κάποιας επιχείρησης. Όταν οι Γερμανοί έφτασαν στα Καλάβρυτα (έχοντας ήδη λεηλατήσει και πυρπολήσει πολλά γύρω χωριά, ενώ είχαν σκοτώσει και αρκετούς άνδρες), κλείδωσαν όλες τις γυναίκες και τα παιδιά κάτω των 14 στο σχολείο και διέταξαν όλους τους άνδρες να παρουσιαστούν έξω από το χωριό. Εκεί οι Γερμανοί τους εκτέλεσαν με συνεχείς ριπές πολυβόλων, σκοτώνοντας πολλές εκατοντάδες άτομα. Οι γυναίκες και τα παιδιά κατάφεραν να αποδράσουν από το σχολείο ενώ το χωριό φλεγόταν. Την επόμενη μέρα τα ναζιστικά στρατεύματα πυρπόλησαν το μοναστήρι της Αγίας Λαύρας, που συνδέεται στενά με την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Σήμερα στη θέση του εγκλήματος υπάρχει μνημείο, ως ανάμνηση των πεσόντων και του φρικτού γεγονότος, και κάθε χρόνο γίνεται αναμνηστική εκδήλωση. Ως γνωστόν, παρά το γεγονός ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έχει αναγνωρίσει δημόσια τη ναζιστική αγριότητα κατά των Καλαβρύτων, ακόμα δεν έχει καταβληθεί καμία αποζημίωση.

⁹ **Τάγματα Ασφαλείας:** (κατά την επίσημη ονομασία τους: Τάγματα Ευζώνων - με απαξιοτικό χαρακτηρισμό: Γερμανοτσολιάδες) ήταν παραστρατιωτικές ομάδες που έδρασαν στην Ελλάδα κατά την Κατοχή, σε ρόλο υποστηρικτικό των Γερμανο-Ιταλο-Βουλγαρικών δυνάμεων κατοχής. Δημιουργήθηκαν από την κατοχική κυβέρνηση του Ιωάννη Ράλλη κατόπιν έγκρισης της Βέρμαχτ (: οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις), με σκοπό τη διατήρηση της ένομης τάξης, κυρίως στην ύπαιθρο, πλήττοντας έτσι και την όποια αντίσταση προέβαλλε ο ελληνικός λαός.

¹⁰ **Κυβέρνηση εθνικής ενότητας:** κυβέρνηση από εκπροσώπους όλων των πολιτικών δυνάμεων, που δημιουργείται σε ειδικές συνθήκες (μετά από πόλεμο, δικτατορία, σοβαρή πολιτική κρίση κλπ) για να οδηγήσει τη χώρα στη δημοκρατική ομαλότητα.

49. Τα αποτελέσματα του Β' Παγκοσμίου πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Οι επιπτώσεις πιο αισθητές στην Ευρώπη.

Οι ανθρώπινες απώλειες

Νεκροί και αγνοούμενοι: **50 εκατομμύρια** (Ευρωπαίοι: 35 εκατομμύρια)

ΕΣΣΔ: πάνω από 20 εκατομμύρια (το 10% του πληθυσμού της) – σχεδόν το 60% ήταν άμαχοι.

Ελλάδα: συνολικά **500 χιλιάδες** (ενόπλους & αμάχους).

Οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών

Ο πόλεμος προκάλεσε μετακινήσεις περίπου 30 εκατομμυρίων ανθρώπων → δημιουργήθηκε ένα τεράστιο, διάσπαρτο ανθρώπινο πλήθος χωρίς κανένα μέσο διαβίωσης.

Οι υλικές καταστροφές

Η Ευρώπη ήταν ένας σωρός από ερείπια. Καταστράφηκαν:

ΕΣΣΔ: 6 εκατομμύρια σπίτια   Πολωνία: το 80% της βιομηχανίας

Γαλλία: σχεδόν όλα λιμάνια & μεγάλο μέρος του συγκοινωνιακού και σιδηροδρομικού δικτύου

Ελλάδα: κάηκαν 160 χιλιάδες κτίρια & 1.700 χωριά – χάθηκε το 75% της εμπορικής ναυτιλίας

Ισοπεδώθηκαν: Βερολίνο, Λένινγκραντ (Αγία Πετρούπολη), Δρέσδη, Χιροσίμα, Ναγκασάκι
& εκατοντάδες άλλες πόλεις.

Συνολική ευρωπαϊκή βιομηχανική παραγωγή: μόλις **το μισό** της προπολεμικής

Προσπάθεια ανοικοδόμησης της Ευρώπης → με δάνεια ως επί το πλείστον από τις ΗΠΑ

Η κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου

Η χειρότερη κατάσταση στη Γερμανία & Αυστρία (πεινα, μαύρη αγορά, κίνδυνος επιδημιών)

Βρετανία: κατάφερε να διασώσει μεγάλο μέρος της βιομηχανίας και του εμπορικού στόλου

Η ηθική καταρράκωση (εξευτελισμός, στραπατσάρισμα)

Βομβαρδίστηκαν όχι μόνο στρατιωτικοί στόχοι, αλλά και μεγάλες πόλεις

Ανήκουστες θηριωδίες (μαζικές εκτελέσεις αμάχων, βιασμοί, λεηλασίες)

τα πρωτεία της φρίκης: ναζιστική Γερμανία

στρατόπεδα συγκέντρωσης/εξόντωσης ❖ θάλαμοι αερίων ❖ φρικιαστικά πειράματα των ναζί «γιατρών του

θανάτου» σε αιχμαλώτους ❖ βασανιστήρια και μαζικές εκτελέσεις αμάχων ❖ γενοκτονία των Εβραίων

Η εξασθένηση του διεθνούς ρόλου της Ευρώπης

Περαιτέρω αποδυνάμωση της διεθνούς θέσης της Ευρώπης

Διεκδικήσεις από τις δύο νέες υπερδυνάμεις: ΗΠΑ - ΕΣΣΔ

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Ίδρυση το 1945 με τη συμμετοχή πενήντα κρατών Έδρα: Νέα Υόρκη

Κυριότερο όργανο αποφάσεων: Συμβούλιο Ασφαλείας

5 μόνιμα μέλη (ΗΠΑ, ΕΣΣΔ/Ρωσία, Μ. Βρετανία, Γαλλία, Κίνα)

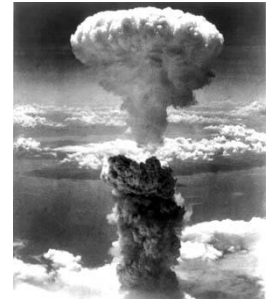
10 μη μόνιμα μέλη που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση

Άλλα σημαντικά όργανα: ετήσια Γενική Συνέλευση (192 μέλη), Γενική Γραμματεία

ΣΚΟΠΟΙ του ΟΗΕ:

- ▶ διαφύλαξη της ειρήνης
- ▶ προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- ▶ εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων για όλους τους λαούς
- ▶ φροντίδα για τους πρόσφυγες
- ▶ προστασία του περιβάλλοντος

Ωστόσο, έγινε από νωρίς πεδίο ανταγωνισμού των ισχυρών.

50. Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης

Οι διασκέψεις της Γιάλτας και του Πότσταμ

Γιάλτα Ουκρανίας (Φεβρουάριος 1945): Οι ηγέτες των ΗΠΑ (Ρούζβελτ), ΕΣΣΔ (Στάλιν) & Βρετανίας (Τσόρτσιλ) συναντήθηκαν και συμφώνησαν:

- ▷ να απαιτήσουν την άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας
- ▷ να ιδρύσουν έναν διεθνή οργανισμό προάσπισης της ειρήνης
- ▷ να αναγνωρίσουν τις φιλοσοβιετικές κυβερνήσεις που είχαν αναλάβει την εξουσία στις χώρες της Α. Ευρώπης (όπου και βρίσκονταν σοβιετικά στρατεύματα)

Πότσταμ Βερολίνου (καλοκαίρι 1945): συμφωνήθηκε η διαίρεση της Γερμανίας σε 4 ζώνες κατοχής (αγγλική, γαλλική, αμερικανική, σοβιετική) με το Βερολίνο υπό κοινό έλεγχο.

Οι λαϊκές δημοκρατίες της Α. Ευρώπης

Μέχρι το 1950, στις χώρες που βρίσκονταν υπό σοβιετική επιρροή¹, εγκαθιδρύθηκαν καθεστώτα παρόμοια με το σοβιετικό, που ονομάστηκαν λαϊκές δημοκρατίες. Εκεί:

- ▷ παραμερίστηκαν οι προπολεμικές κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις
- ▷ εφαρμόστηκαν εκτεταμένες κρατικοποιήσεις²
- ▷ σημειώθηκαν επιτυχίες στον βιομηχανικό τομέα και στην οργάνωση συστημάτων υγείας & εκπαίδευσης
- ▷ βελτιώθηκε αισθητά η θέση της γυναίκας

Ωστόσο εμφανίστηκαν σημαντικά προβλήματα:

- ▷ μονοπωλιακή διαχείριση της εξουσίας από τα κομμουνιστικά κόμματα
- ▷ περιορισμένη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης πολιτικών απόψεων
- ▷ διώξεις αντιφρονούντων
- ▷ στενός έλεγχος της αγοράς από το κράτος → συχνές ελλείψεις σε καταναλωτικά αγαθά

Θάνατος Στάλιν (1953) → έντονη κριτική στις πρακτικές αυτές + ενίσχυση δυσαρέσκειας ► έκρηξη σειράς εξεγέρσεων στην Α. Ευρώπη³ → αντιμετωπίστηκαν με επέμβαση σοβιετικού στρατού

Ιδιαίτερες περιπτώσεις: Γιουγκοσλαβία & Αλβανία

Δεν καταλήφθηκαν από σοβιετικό στρατό, αλλά είχαν κομμουνιστικές κυβερνήσεις

Η ανοικοδόμηση της Ευρώπης

► Οι ΗΠΑ, προκειμένου να αποτρέψουν την κατάρρευση του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος της Δ. Ευρώπης, και θέλοντας να εμποδίσουν μια ενδεχόμενη επέκταση της σοβιετικής επιρροής παραχώρησαν στην Ευρώπη \$ 13 δις (σχέδιο Μάρσαλ⁴), εκτός από τις λαϊκές δημοκρατίες

⇒ από το 1948 ακόμη η παραγωγή και το εμπόριο είχαν επανέλθει σε προπολεμικά επίπεδα

► Πιέσεις από εργατικές οργανώσεις και κεντροαριστερά & αριστερά κόμματα + επίδραση από την κοινωνική πολιτική των λαϊκών δημοκρατιών της Α. Ευρώπης ► εκτεταμένες παροχές προς τους πολίτες (η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η κοινωνική ασφάλιση, η εκπαίδευση κτήμα εκατομμυρίων ανθρώπων) → κράτος πρόνοιας⁵

Κινήματα αμφισβήτησης τη δεκαετία του '60

Η Δ. Ευρώπη στη δεκαετία του '60:

- ❖ κοινωνία έντονα καταναλωτική ❖ τα υλικά αγαθά είχαν γίνει κυρίαρχες αξίες
  - ❖ κυριαρχούσε η ατομική προσπάθεια κάθε ανθρώπου να εξασφαλίσει για τον εαυτό του και την οικογένειά του όσο το δυνατόν μεγαλύτερες ανέσεις (ηλεκτρικά είδη, μέσο μετακίνησης, ψυχαγωγία)
    - έντονη αμφισβήτηση στα τέλη της δεκαετίας του '60 σε όλες τις δυτικές κοινωνίες ► κυρίως από τους νέους
- Κινήματα ειρηνικά (χίπις - «τα παιδιά των λουλουδιών»)
Κινήματα μη ειρηνικά (Μάης του '68 - Γαλλία)

Αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων οργάνωσης της κοινωνίας

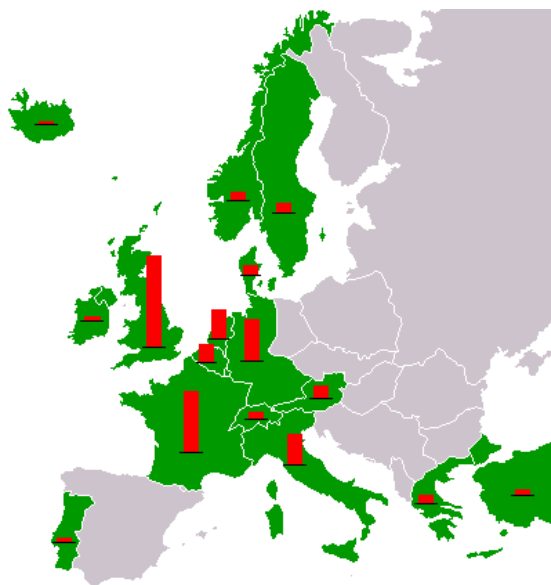
¹ Χώρες υπό **σοβιετική επιρροή** στην Ευρώπη: Α. Γερμανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τσεχοσλοβακία

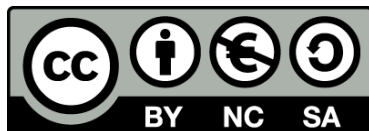
² **κρατικοποίηση**: η διαδικασία με την οποία το κράτος αναλαμβάνει τη διοίκηση και την εκμετάλλευση διαφόρων μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων στρατηγικού ή εθνικού χαρακτήρα. Αυτό γίνεται για να προστατευθούν οι πολίτες από κερδοσκοπίες και για να αποδυναμωθούν ιδιωτικά συμφέροντα. Υπάρχει όμως και η αντίθετη λογική, που υποστηρίζει ότι έτσι δημιουργείται ένα σπάταλο, αντιοικονομικό και τελικά αντικοινωνικό κράτος.

³ Α. Γερμανία (1953), Ουγγαρία & Πολωνία (1956), Τσεχοσλοβακία (1968).

⁴ **Σχέδιο Μάρσαλ**: πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας που χορήγησαν οι ΗΠΑ μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στα κράτη της Δ. Ευρώπης. Πήρε το όνομά του από τον αμερικανό υπουργό εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ. Συνέβαλε ουσιαστικά στην οικονομική ανόρθωση της Δ. Ευρώπης, αλλά παράλληλα ενίσχυσε την πολιτική επιρροή των ΗΠΑ στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

⁵ **Κράτος πρόνοιας**: μορφή κράτους που επιδιώκει να εξασφαλίσει ικανοποιητικό επίπεδο ζωής σε όλους τους πολίτες με την παροχή δωρεάν υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, στέγασης κλπ. Αναπτύχθηκε στη μεταπολεμική Ευρώπη ως αποτέλεσμα αφ' ενός της βούλησης των κρατών και αφ' ετέρου των αγώνων των εργαζομένων.

Άδεια Creative Commons 4.0
Αναφορά Προέλευσης - Μη εμπορική χρήση
Παρόμοια διανομή

ISBN: 978-960-93-7480-4
Πύργος - Οκτώβριος 2015